

Een inleiding tot de

Wesleyaanse theologie

William M. Greathouse en
H. Ray Dunning

Oorspronkelijke titel: *An Introduction to Wesleyan Theology*

© 1982

Beacon Hill Press, Kansas City

Vertaling: drs. A. Holleman.

Omslag: Jos Vink

De bijbelteksten zijn uit de NBG-vertaling van 1951

© 1951 Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem

Uitgegeven door de Publicatieraad van het Nederlands District
van de Kerk van de Nazarener

© 2008

ISBN/EAN: 978-90-75329-07-0

Inhoud

Voorwoord.....	7
Proloog	9
Openbaring en de bijbel.....	9
Deel I – De Drieëinig God.....	15
Hoofdstuk 1 – God	15
Gods bestaan.....	15
Gods wezen	18
De Heilige.....	20
De Algenoegzame	21
God is liefde	22
Hoofdstuk 2 – Jezus Christus	24
Zijn Godheid.....	26
Zijn Mensheid.....	30
De God-Mens	31
Hoofdstuk 3 – De Heilige Geest.....	35
De inwonende God	36
De handelende God	41
Deel II – De mens, zonde en genade	43
Hoofdstuk 4 – De natuur van de mens.....	43
Geschapen naar het beeld van God.....	44
Van God afgefallen.....	46
Ontvanger van Gods genade.....	48
Een concluderend onderscheid	49
Hoofdstuk 5 – De verzoening	51
Het wezen van de zonde	51
Waarom verzoening?.....	53
Wat is verzoening?	54
Hoe ontvangen wij verzoening?	57
Hoofdstuk 6 – Goddelijke genade en menselijke respons	58
De Goddelijke werkzaamheid	61
De menselijke werkzaamheid.....	62
De paradox van de christelijke ervaring	63
Deel III – Het christelijke leven	65
Hoofdstuk 7 – Verlossing	65
De volgorde van verlossing	65
De menselijke respons.....	67
De Goddelijke daad	70
De nieuwe mens	72

Hoofdstuk 8 – Heiligmaking	74
Wat is volkomen heiliging?	77
Is heiligmaking een crisis of een verandering?	78
Hoe moeten wij op deze verandering wachten?	79
Het verdergaan naar volmaaktheid.....	80
Hoofdstuk 9 – De kerk	83
Het volk van God	84
Het lichaam van Christus	85
Wat zijn de kenmerken van de kerk	86
De kerk omschrijven	89
Hoofdstuk 10 – De sacramenten	90
De betekenis van een sacrament.....	90
Christelijke doop	91
Het Heilig Avondmaal	94
Epiloog – De wederkomst van Christus	99
De toekomst is aanwezig!	100
De laatste dagen	101
De wederkomst van Christus	102
Woordenlijst.....	104
Bibliografie	107

Voorwoord

Het uitgangspunt van deze hoofdstukken was een serie korte artikelen, geschreven door W.M. Greathouse, en aanvankelijk gepubliceerd in *Adult Teacher* van het zondagsschoolmateriaal van de Kerk van de Nazarener voor het najaar 1977. Omdat ik het gevoel had dat deze artikelen een wijder publiek van dienst konden zijn, stelde ik hem de mogelijkheid voor om deze uit te werken tot een vorm die voor afzonderlijke publicatie geschikt zou zijn. Het is mijn aandeel geweest om de artikelen te bewerken, uit te breiden, en aan te vullen tot hoofdstukken van ongeveer twee keer de oorspronkelijke lengte. Dr. Greathouse heeft op zijn beurt het geheel als eindredacteur doorgenomen. Het eindresultaat is een tamelijk diepgaande integratie van literaire en theologische inspanning.

Ik werd voor het eerst geconfronteerd met de sensatie die de theologische studie en de ware bijbelwetenschap kunnen geven toen ik student was en de colleges van Dr. Greathouse volgde (die toen wetenschappelijk assistent was). Sindsdien zijn onze levens in een groot aantal verschillende gebeurtenissen verstrengeld geweest, wat de grote gelijkheid in denkvorm en schrijfstijl kan verklaren, alsook in theologisch standpunt, zoals ik die ervaar. Dit is de enige manier waarop een dubbel auteurschap een werkelijke eenheid kan vormen. Het is een eer om met hem in deze publicatie verbonden te zijn.

De wijze waarop centrale geloofsvoorstellingen meestal behandeld worden is door deze vanuit bijbels, historisch en dogmatisch oogpunt te verduidelijken. Het is zonneklaar dat dit in zo'n beperkte ruimte niet grondig gedaan kan worden, maar de hoop is dat de beginneling in de theologie de smaak van het vak te pakken krijgt, en dat hij voldoende inzicht opdoet om de christelijke visie op essentiële geloofsvoorstellingen te begrijpen. Tegelijkertijd zal de gevorderde student ervaren dat zijn aandacht op vruchtbare wegen van onderzoek wordt gericht en dat hij hulp ontvangt om een theologisch provincialisme te voorkomen.

Wanneer toepasselijk zal steeds verwezen worden naar de Geloofsartikelen uit het Handboek van de Kerk van de Nazarener. Dit boek moet niet gezien worden als een commentaar op deze geloofsovertuigingen of als een officiële uitgave van de kerk in dezelfde zin als de Artikelen. Maar het is wel de bedoeling van beide schrijvers, die beiden in deze traditie werkzaam zijn, om de consequenties van deze bondige uitspraken uit te werken en te laten zien dat ze een onderdeel vormen van de hoofdstroom van het klassieke christelijke denken.

H. Ray Dunning

Proloog

Openbaring en de bijbel

Het christelijk geloof is hoofdzakelijk een existentiële relatie met God, die meer persoonlijk en geestelijk dan louter verstandelijk is. Deze relatie is tot stand gekomen op grond van Gods zelfopenbaring en initiatief en niet op grond van een menselijke ontdekking. Aan deze waarheid geeft het begrip openbaring uitdrukking.

Hedendaagse christelijk denkers stemmen bijna unaniem in met de woorden van aartsbisschop William Temple dat "wat in elke specifieke openbaring aan het denkvermogen van de mens wordt aangeboden geen waarheid over God, maar de levende God zelf is"¹, en verder, dat deze goddelijke manifestatie in de geschiedenis heeft plaatsgevonden door zekere openbaringsgebeurtenissen waaraan de bijbel refereert als "de machtige daden" van God (Ps. 106:2; 145:4; 150:2; vgl. Deut. 11:7; Richt. 5:11; 1 Sam. 12:7; Hand. 2:22; 3:12-26).

De ontmoeting tussen God en mens bevat echter ook een zeker verstandelijk gehalte, dat een verschijnsel van de tweede orde is. Behoudende christenen geloven dat ook deze intellectuele waarheden door openbaring zijn bekrachtigd. Zij zijn echter van de tweede orde omdat het kennen, of zelfs het geloven ervan, niet de essentie is van het christendom. Verstandelijke instemming is nog geen reddend geloof; veeleer is reddend geloof een volkomen vertrouwen van de gehele persoon op God, wat een volledige overgave aan Zijn heerschappij inhoudt.

Deze openbaringsgebeurtenissen en hun geïnspireerde interpretaties zijn in de Schrift opgeschreven, en daarom worden zij het voornaamste middel waardoor wij toegang hebben tot de openbaring en tot die waarheden die er mee samen kunnen gaan.

De bijbel zelf is geen voorwerp van geloof. Dit voorrecht komt alleen God toe. Het verheffen van de bijbel tot een voorwerp van aanbidding zou afgoderij zijn. De bijbel moet erkend worden voor wat hij is, namelijk het verslag van de goddelijke openbaring. Wij vertrouwen de geloofwaardigheid van de Schrift en geloven hem op grond van het zichzelf bekrachtigende karakter van zijn boodschap; maar hij moet niet tot een onjuiste plaats boven Gods levende Woord in Christus verheven worden, zoals H. Orton Wiley verklaarde. Het is interessant om te zien dat er in de geloofsbelijdenissen van de algemene kerk (Nicea, Efeze, Constantinopel, Chalcedon, e.a.) geen verwijzingen naar de bijbel worden gevonden. Maar het geloof dat daarin wordt beleden, wordt

¹ *Nature, Man and God* (Londen, 1935) 322.

bekrachtigd door het gezaghebbende woord van de Schrift. Dit wijst op de juiste rol die de Schrift in de essentiële christelijke geloofsuitspraken zou moeten vervullen.

Het belang van de Heilige Schrift kan begrepen worden door een bespreking van drie stellingen. Vanuit verschillende theologische overtuigingen is getracht om slechts voor één van deze te kiezen, maar geen enkele van de drie kan op zichzelf staan. Elk van hen vertegenwoordigt een belangrijk element voor een volledig samenhangend verstaan van de bijbel: (1) De Heilige Schriften *zijn* het geschreven Woord van God; (2) zij *bevatten* het levende Woord van God; en (3) zij *worden* voor hen die geloven het persoonlijke Woord van God.

De Heilige Schrift is het geschreven woord

Wij geloven in de volkomen inspiratie van de Heilige Schriften

Artikel IV van de geloofsartikelen in het Handboek van de Kerk van de Nazarener verklaart:

Wij geloven in de volkomen inspiratie van de Heilige Schriften, waaronder wij de zesenzeftig boeken van het Oude en Nieuwe Testament verstaan, die ons door goddelijke inspiratie gegeven zijn en onfeilbaar Gods wil openbaren betreffende alles wat noodzakelijk is voor onze verlossing, zodat alles wat niet daarin besloten ligt, niet als geloofsartikel voorgeschreven kan worden.

Met "volkomen inspiratie" bedoelen wij dat de inspiratie van de Heilige Geest zich over de *gehele* canon van het Oude en Nieuwe Testament uitstrekt. Wij geloven dat dezelfde Geest die de auteurs van de bijbel verlichtte, ook de Joodse gemeenschap leidde in de selectie van de negenendertig boeken als de gezaghebbende heilige Schriften, die nu ons Oude Testament vormen, en dat Hij ook de christelijke kerk leidde in de erkenning van de zevenentwintig boeken van ons Nieuwe Testament als Heilige Schrift.

De wijsheid van deze geloofsuitspraak ligt grotendeels in de weigering om de manier waarop de Heilige Geest het schrijven van de Schrift inspireerde nader te omschrijven. De bijbel zelf geeft weinig aanwijzingen in deze zaak, behalve dan de verzekering dat de Schrift geïnspireerd is ("van God ingegeven", 2 Tim. 3:16) en dus niet vanuit een particuliere of individuele gedrevenheid is geschreven (2 Petr. 1:20-21). Dit geeft aan de christelijke wetenschapper de vrijheid om alle mogelijkheden die niet strijdig zijn met welke feiten ook van

zaak zelf te onderzoeken. De enige gebondenheid is dat hij tijdens zijn werk zich *onder* de autoriteit van het Woord stelt.

Wij geloven dat de zesenzestig boeken van onze bijbel *Heilige* Schrift zijn. William Barclay zegt dat het woord *heilig* de betekenis heeft van "anders". Alleen God is heilig in de absolute betekenis: Hij is uniek, een op zichzelf staande categorie, kwalitatief verschillend van alles wat Hij heeft geschapen. De bijbel is heilig in de betekenis dat hij anders is dan andere boeken, een op zichzelf staande categorie, die de Heilige God op unieke wijze openbaart. Maar zijn heiligheid is afgeleid, niet inherent. Indien alleen God heilig is in de absolute en oorspronkelijke betekenis, dan is het bijvoegelijk naamwoord *heilig* van toepassing op de boodschap van de bijbel, namelijk op Hem van wie getuigd wordt.

De inspiratie van de bijbel moet niet vergeleken worden met de inspiratie van de grote literaire werken. Hij is geen product van menselijke genialiteit, maar van goddelijk initiatief. God heeft tot ons gesproken in de bijbel, door ons Zijn hart en bedoelingen te openbaren. Hij heeft door de Heilige Geest de menselijke auteurs van de bijbel op een zodanige wijze aangespoord, begeleid en bestuurd dat hun geschriften voor ons Gods eigen geschreven Woord zijn geworden, die ons "onfeilbaar Gods wil openbaren betreffende alles wat noodzakelijk is voor onze verlossing" (*Handboek*). Het is belangrijk om de beperking op te merken die hieruit naar voren komt. Verder gaan, voorbij de grens van deze waarheid "wat voor onze verlossing noodzakelijk is", betekent het overschrijden van wat het juiste begrip van de bedoeling van de Schrift lijkt te zijn. Het zou inhouden dat wij meer beweren dan gerechtvaardigd is. De bijbel is geen wetenschappelijk werk of algemeen geschiedenisboek; het is een Boek van God; dit wil zeggen dat zijn gezaghebbende uitspraken theologisch van aard zijn.

In het bijbels taalgebruik zijn "woord" en "daad" met betrekking tot God synoniem. Als Woord van God is de Schrift in wezen "verlossingsgeschiedenis", een volkomen betrouwbare weergave van Gods verlossende daden, die in Jezus Christus hun vervulling vinden. Profeten en apostelen werden geroepen en aan hen werd een unieke inspiratie gegeven om Gods reddende daden ten behoeve van ons vast te leggen en te interpreteren. Op grond hiervan moet de onfeilbaarheid van de bijbel bevestigd en verdedigd worden. "Elk van God ingegeven schriftwoord is ook nuttig om te onderrichten, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden in de gerechtigheid, opdat de mens Gods volkomen zij, tot alle goed werk volkomen toegerust" (2 Tim. 3:16-17).

De Heilige Schrift bevat het levende woord

Wij zullen niet weten wat de bijbel is, tenzij wij inzien wat zijn uiteindelijke doel is, namelijk het verkondigen van Christus als Heiland en Heer. Maarten

Luther sprak over de Heilige Schrift als de kribbe waar Christus in gevonden kan worden. Wij kunnen, als wij dit verkiezen, zo bezig zijn met het hooi en het stro dat wij daarin volslagen verward en verdwaald raken. Maar als wij de Geest toestaan om ons bij het lezen en bestuderen van de bijbel te leiden, zal onze gerichte blik op Christus vallen!

Door te vergeten dat Christus de Koning van de Schrift is en dat het de goddelijke bedoeling achter de bijbel is om Hem te openbaren, zouden wij aan het geschreven Woord de plaats kunnen geven van het levende Woord. Dit zou dan betekenen dat wij het geschreven Woord met geweld op de foutieve plaats stellen, zoals hierboven genoemd. Dr. H. Orton Wiley waarschuwt ons: "De kennis van mensen wordt dan formeel in plaats van geestelijk. Men geeft meer aandacht aan geloofsbelijdenissen dan aan Christus. Wanneer de bijbel gescheiden wordt van zijn mystieke verbinding met het Persoonlijke Woord, wordt hij een overweldigende aanspraak op de troon maakt"².

De bijbel *bevat* dus het Levende Woord, Christus. "Gij onderzoekt de Schriften, want gij meent daarin eeuwig leven te hebben", zei Jezus tegen de Farizeeën, "en deze zijn het, welke van Mij getuigen" (Joh. 5:39). En na de opstanding berispte Hij twee van zijn eigen discipelen: "O onverstandigen en tragen van hart, dat gij niet gelooft alles wat de profeten gesproken hebben! Moest de Christus dit niet lijden om in zijn heerlijkheid in te gaan? En Hij begon bij Mozes en bij al de profeten en legde hun uit, wat in al de Schriften op Hem betrekking had" (Luc. 24:25-27). Wij lezen de Schriften niet juist, zelfs het Oude Testament niet waarover Jezus sprak, tenzij wij het verlossende getuigenis aangaande Christus erin vinden (vgl. 1 Petr. 1:10-12).

De Heilige Schrift wordt Gods persoonlijke woord

In de geloofsgemeenschap *gebruikt God* de Schrift als de gekozen manier om Zichzelf en Zijn wil mede te delen, zodat wij onze identiteit en roeping als Gods volk inzien, en richtlijnen ontvangen hoe wij moeten leven, handelen en Hem aanbidden. Gods gebruik van de bijbel wordt echter alleen doeltreffend door de verlichtende werking van de Geest.

De juiste houding die wij bij het lezen van de bijbel moeten aannemen is die van de jonge Samuël, die door Eli geïnstrueerd was om te antwoorden: "Spreek Here, want uw knecht hoort" (1 Sam. 3:9). Wij moeten stil en ontvankelijk zijn voor de Schrift; verlangend naar en reagerend op wat de Geest ons in de bladen van de Schrift te zeggen heeft.

We moeten dus leren om *aandachtig te zijn* voor Gods Woord in de Schrift. Wanneer ons lezen op deze wijze een luisteren naar God is, dan *wordt* de Heilige Schrift Gods persoonlijk woord van belofte, van vermaning, raad of

² *Christian Theology* (Kansas City, 1943) I, 142

troost, of wat het ook is dat wij in Zijn ogen nodig hebben. De juiste omgang met de Heilige Schrift is die van biddend lezen en lezend bidden. Plotseling kan een vertrouwd vers opvlammen en nieuwe betekenis krijgen doordat de Geest onze harten verlicht!

De juiste omgang met de Heilige Schrift is die van biddend lezen en lezend bidden

Door de jaren heen krijgen onze eigen bijbels een zeer gewijde betekenis, want steeds schrijven wij onze lofprijzing op de bladzijden waar God in een moment van geestelijke verlichting tot ons gesproken heeft. Beloften die God gegeven en vervuld heeft hebben we opgeschreven. Hoe dierbaar wordt het boek van God voor iemand die geleerd heeft er de sprekende stem van de Heer in te horen! "Niet alleen van brood zal de mens leven, maar van alle woord, dat uit de mond Gods uitgaat" (Matt. 4:4).

"Het Boek, het Boek, breng mij het Boek!", zei de stervende Sir Walter Scott tegen een bediende.

"Welk boek, mijnheer?" vroeg hij.

Het antwoord van Scott zal elke gelovige begrijpen. "Er is maar één Boek, het Boek van God!"

Theologisch gebruik van de bijbel

In aanvulling op hetgeen gezegd is verschaft de bijbel ook het ruwe materiaal voor de theologie. Zoals is opgemerkt, functioneert de Schrift hoofdzakelijk als getuigenis van Gods verlossend werk in Christus om ons tot Hem te brengen en ons op de hoogte te stellen van de gevolgen van dat treffen voor het leven.

Maar het verstandelijk geloven vormt ook een belangrijk onderdeel van de godsdienst, hoewel in prioriteit ondergeschikt aan de existentiële dimensie.

Als bron voor leerstellingen bevat de bijbel niet veel theologische uitgangspunten, hoewel er wel enkele zijn. Desondanks is elk bijbelgedeelte doordrenkt van een theologische opvatting. Het is de taak van de bijbelse exegeet om dit aan het licht te brengen, en van de theoloog om deze inzichten in dogmatische formuleringen te verwerken, die als leidraad kunnen dienen voor de geloofsuitspraken en het handelen van de kerk.

De theologen van de kerk hebben zich vanaf het begin van het christelijke tijdperk aan deze taak gegeven. Het resultaat van hun werk vormt de geschiedenis van het christelijk denken. Elke tijd heeft getracht om de bijbelse waarheid in eigentijdse woorden weer te geven, om de rijkdom van de Schrift toe te passen op de bijzondere problemen van de tijd. Dit is nog steeds het werk van de theoloog, en in zijn werk steunt hij niet alleen op de Schrift als zijn

gezaghebbende bron, maar ook op het werk van zijn voorgangers als een richtlijn, hoewel hij steeds hun conclusies voor uiteindelijke bekrachtiging zal toetsen aan de Schrift.

Elke tijd heeft getracht om de bijbelse waarheid in eigentijdse woorden weer te geven

Samengevat: de waarheid van de bijbel is de maat waaraan alle dogmatische uitspraken getoetst moeten worden. Volgens deze methode hebben de schrijvers van deze inleidende studie tot enkele fundamentele christelijke geloofsovertuigingen getracht te werken. Zij hebben zich welbewust *onder* het gezag van zowel het levende als het geschreven Woord geplaatst.

Deel I – De Drieënig God

Hoofdstuk 1 – God

Wij geloven in een eeuwig bestaande, oneindige God, de Soeverein van het heelal; dat Hij alleen God is, scheppend en besturend, heilig in natuur, in eigenschappen en in doel; dat Hij, als God, Drieënig is in diepste wezen, geopenbaard als Vader, Zoon, en Heilige Geest.

Handboek, Artikel I

Niet in elke godsdienst gelooft men noodzakelijkerwijze in God. Voor het christendom daarentegen is zo'n geloof fundamenteel. Als er geen God is, dan stort elk facet van de christelijke godsdienst als louter fantaserijke speculatie ineen. Het is dus onze allereerste belijdenis en vaste overtuiging dat *God is*.

Gods bestaan

Hoe weten we dan dat God is? Eigenlijk is dit geen theologische vraag, aangezien de theologie verder bouwt op het geaccepteerde uitgangspunt van Gods bestaan zonder een poging te ondernemen het te bewijzen. De bijbel zelf maakt geen uitdrukkelijke toespeling die kan worden opgevat als een bewijs voor de werkelijkheid van het Goddelijke. Gen. 1:1 geeft de bijbelse visie op deze zaak weer: "In den beginne ... God". De uitspraak in Ps. 14:1 (herhaald in Ps. 53:2) lijkt te zinspelen op de mogelijkheid Gods bestaan te ontkennen. Maar zoals uit de context blijkt is hier veeleer sprake van een praktisch atheïsme: "De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God." Het gedrag van die immorele man weerspiegelt een praktische ontkenning van God; hij leeft alsof er geen God is. De vraag naar Gods bestaan hoort eigenlijk thuis bij de godsdienstfilosofie, aangezien het verder onderzoeken van dit gegeven eerder een zaak van de rede is dan van het geloof.

Maar binnen deze context ondersteunt de rede wel degelijk de idee van God, zoals de geschiedenis van de Griekse filosofie laat zien. In de voor-socratische periode trachtten de oudste Griekse filosofen de uiteindelijke wereldmaterie te ontdekken; het oerbeginsel of -beginselen waaruit alles is voortgekomen. Ze dachten eerst aan één enkel element zoals water (de opvatting van Thales) of vuur (Heraclitus) en later aan meerdere elementen zoals aarde, lucht, vuur en water (Empedocles) of een oneindig aantal elementen (Anaxagoras). Maar verdere overdenking bracht Anaxagoras ertoe de geest (*nous*) te introduceren als het grondbeginsel voor verstandelijke leiding en ontwikkeling. Zijn voorgangers hadden gezocht naar een principe ter verklaring van de

verandering, maar zij hadden geen bevredigende oplossing kunnen vinden. Door de goddelijke Geest te aanvaarden als verklaring voor dit probleem ontwikkelde Anaxagoras het eerste filosofische begrip van God. Aristoteles noemde dit een *deus ex machina* (God buiten de machine). Aldus geeft hij de steeds terugkerende neiging van de filosofen weer om het hoogste begrip in hun theorieën te identificeren als de Godheid, om daarmee de wereld te verklaren. Uiteindelijk kwam de idee van God als de Ziel en Eerste Beweger van het universum op in de denkbeelden van Plato en Aristoteles. Plato beschreef in zijn *Timaeus* God (die hij een Demiurg noemde) als een soort goddelijke architect om een verklaring te geven van de huidige gedaante van de wereld zoals wij die ervaren. Dit is een vroege versie van wat algemeen het kosmologische bewijs voor het bestaan van God genoemd wordt. Op dezelfde wijze nam Aristoteles het bestaan van God (die hij de Onbewogen Beweger noemde) aan als een metafysisch beginsel ter verklaring van de verandering in de wereld. In zijn stelsel beweegt God de wereld, zonder zelf bewogen te worden of te veranderen. Zo'n God staat ver af van het bijbelse beeld van een God die handelt en liefheeft, maar het laat desondanks zien hoe de rede kan verwijzen naar een Hoogste Werkelijkheid.

De moderne filosofie sedert het werk van David Hume en Immanuel Kant betwijfelt de mogelijkheid om het bestaan van God te bewijzen. De menselijke rede, zo toonden zij aan, is niet in staat zich op dezelfde wijze met God bezig te houden als met objecten van onze ervaring zoals tafels en stoelen. De christelijke theologen stemmen over het algemeen in met deze conclusie; en waar theologische boeken een aantal generaties geleden begonnen met een gedeelte over de filosofische bewijzen voor het bestaan van God, zullen in een volwaardige hedendaagse benadering van de theologie deze zogenaamde "klassieke godsbewijzen" niet meer gebruikt worden als basis voor het bedrijven van theologie. Hoewel het dus waar is dat de menselijke rede zich leent voor ondersteuning van het geloof, kan het de mens niet met dwingende bewijzen tot geloof brengen.

De apostel Paulus erkende dit, want in 1 Cor. 1:21 schreef hij: "De wereld heeft door haar wijsheid God niet gekend". De Grieken noch wij kennen God vanwege de rede die Zijn bestaan aangetoond heeft. Wij kennen Hem omdat Hij verkoos zichzelf aan ons te openbaren. Deze zelfonthulling gebeurt eerst op een intuïtief niveau in de vorm van een algemeen besef van een oneindige dimensie in ons eindige bestaan. Dit "gevoel voor het numineuze" is de bron van het universele verschijnsel godsdienst. Op dit aspect van de menselijke ervaring wijst Paulus in zijn rede op de Areopagus (Hand. 17). "Mannen van Athene, ik zie voor mijn ogen, dat gij in elk opzicht buitengewoon ontzag voor godheden hebt; want toen ik door uw stad liep en de voorwerpen uwer verering aanschouwde, heb ik ook een altaar gevonden met het opschrift: Aan een

onbekende god. Wat jij dan, zonder het te kennen, vereert, dat verkondig ik u. De God, die de wereld gemaakt heeft, en al wat daarin is" (v. 22-24).

Deze onuitwisbare religiositeit vormt het unieke, het essentiële van de mens. Dit wordt theologisch verklaard als het geschapen zijn naar Gods beeld. Het beeld van God wijst op een relatie waarin de mens voortdurend verkeert, hoewel het vaak in verdorven leefwijzen aan de dag treedt zoals Paulus die in Romeinen 1 beschrijft. Het is echter geen natuurlijk verschijnsel, maar het gevolg van een goddelijke activiteit, een activiteit die John Wesley voorafgaande genade noemde. Dit besef van God als de Eeuwige Aanwezige wordt door de theologen *algemene openbaring* genoemd. Zelfs de filosofen, die als gevolg van hun denken het bestaan van God aanvaarden, getuigen van deze algemene openbaring, aangezien God Zichzelf aan hun onderzoekende geesten onthult, en zo de basis van hun "kennis" van Hem vormt. Dit alles wil zeggen dat er buiten de openbaring of zelfonthulling om geen kennis van God mogelijk is.

Algemene openbaring is echter niet voldoende, en daarom verklaart het Joods-christelijke geloof dat God verder is gegaan tot wat gewoonlijk *bijzondere openbaring* wordt genoemd. Deze vorm van openbaring geschiedt, vanuit het gezichtspunt van de bijbel, in de geschiedenis; door historische gebeurtenissen die de bijbel de "machtige daden" van God noemt. Hoewel God verkozen heeft om zich in verschillende gebeurtenissen, die in het Oude Testament beschreven zijn te tonen, is het christelijk geloof van mening dat de uiteindelijke en beslissende zelfonthulling van God heeft plaatsgevonden in Christus (Hebr. 1:1-3). De filosofie kan ons kennis *over* God geven, maar alleen in Christus hebben we ware kennis *van* God en Zijn wezen, die tot persoonlijke gemeenschap met Hem leidt. Ik weet dat God bestaat omdat Hij zichzelf aan mij bekend heeft gemaakt door Christus.

Het is dus onze allereerste belijdenis en vaste overtuiging dat God bestaat

De openbaring van God, die haar hoogtepunt bereikt in Christus, begon duizenden jaren geleden toen de Heer Abraham riep, een verbond met hem sloot en vervolgens, als vervulling van Zijn belofte aan hem, het volk Israël deed ontstaan. Door dit volk zond God Zijn Zoon, in wie Hij Israël opnieuw vormde als het lichaam van Christus, bestaande uit allen die geloven, zowel Joden als heidenen (Ef. 2:11-22; 1 Petr. 2:9-10). Wij weten wie God is vanwege het getuigenis van Zijn volk (zowel het oude als het nieuwe Israël) door de eeuwen heen. Omdat de kerk ons het evangelie heeft gebracht, hebben wij door de Geest in Christus geloofd en Hem aanvaard, en kennen aldus God.

Gods wezen

Velen vinden de vraag naar Gods wezen belangrijker dan de vraag naar zijn bestaan. De meeste mensen geloven wel in één of andere god; maar vanuit christelijk gezichtspunt is het van doorslaggevende betekenis om te weten hoe God is, aangezien uit deze kennis zowel aanbidding als leven voortvloeien. Zoals hiervoor gezegd is de God van de filosofen eerder een theoretisch begrip, een verklarend grondbeginsel, een idee. Daarentegen is de God van de bijbel, de Vader van onze Heer Jezus Christus, een persoonlijke Geest die ons liefheeft, die zich persoonlijk inlaat met onze levens.

Het beeld van God wijst op een relatie waarin de mens voortdurend verkeert

In het begin werd het wezen van God kenbaar gemaakt door de openbaring van Zijn naam, aangezien in de tijd van de bijbel iemands wezen vaak begrepen werd als te zijn weergegeven in zijn naam. Dit is de diepere betekenis van de vraag van de Goddelijke Worstelaar aan Jakob: "Hoe is uw naam?" (Gen. 32:27). Toen Jakob door het uitspreken van zijn naam beleed dat hij een bedrieger was, verkeerde hij in een houding waardoor zijn karakter (en naam) veranderd kon worden: "Uw naam zal niet meer Jakob luiden, maar Israël, want gij hebt gestreden met God en mensen, en gij hebt overmocht" (Gen. 32:28). God maakte zichzelf aan Abraham bekend met de naam El Shaddai (God de Almachtige): "Toen Abram negenennegentig jaar oud was, verscheen de Here aan Abram en zeide tot hem: Ik ben God, de Almachtige, wandel voor mijn aangezicht, en wees onberispelijk" (Gen. 17:1). De oproep om onberispelijk te zijn werd voorafgegaan door de onthulling van het karakter van de Godheid die de oproep deed. Dit moest Abram de zekerheid geven dat de goddelijke kracht voor hem beschikbaar was om hem in staat te stellen zijn doel te bereiken. God de Almachtige plaatste de hele kracht van de Schepping in dienst van Abrahams morele ontwikkeling.

De definitieve naam voor God in het Joodse geloof kwam echter pas later, toen God tot Mozes sprak in de brandende braamstruik en zich aan hem openbaarde met de naam YHWH: "Dit is mijn naam voor eeuwig en zo wil Ik aangeropen worden van geslacht tot geslacht" (Ex. 3:15). Het is een raadselachtige naam, en over de preciese betekenis bestaat veel verschil van mening. Het wordt verschillend vertaald: "Ik ben die Ik ben", of waarschijnlijk juist, "Ik zal zijn wat Ik zal zijn." In elk geval stemmen de oudtestamentici hierin met elkaar overeen dat het niet iets statisch aanduidt, geen onveranderlijkheid. Door het juist statisch te interpreteren, zoals velen gedaan hebben, wordt het een Grieks

godsbeeld opgelegd, in plaats van een Joods beeld. In overeenstemming met de bijbelse wijze van openbaring (door historische gebeurtenissen) kan het inhouden: "Jullie zullen weten dat Ik ben door hetgeen ik in Mijn daden toon te zijn". YHWH is een God die handelt, die deelneemt aan de geschiedenis. Hier wordt de tegenstelling tussen de god van de filosofen en de God van de bijbel het meest duidelijk. Daarom hebben de bijbelschrijvers de term "de levende God" gebruikt als de meest karakteristieke aanduiding van de Heer.

YHWH is een God die handelt, die deelneemt aan de geschiedenis

In de oudste Joodse geschriften werd Gods naam eenvoudig geschreven als YHWH (met een technische term het *tetragrammaton* genaamd). Het woord werd uitgesproken als Jahwe. Door de tijd heen werd deze heilige naam zodanig geëerbiedigd dat het niet meer toegestaan werd hem uit te spreken. Daarom werd een ander woord dat "Heer" betekent boven YHWH geschreven; het woord "Adonai", dat door de lezer in de plaats van de heilige naam moest worden uitgesproken. Toen in de middeleeuwen de geleerden de oude handschriften weer gingen bestuderen, werden zij met een raadsel geconfronteerd: Adonai stond steeds boven YHWH. Zij losten het probleem op door de klinkers van Adonai te verbinden met de medeklinkers van YHWH¹. Het resultaat van deze verwarring was het bastaardwoord "Yahowaih" of "Jehova." We weten nu echter dat de juiste naam van God Jahwe is. Het belangrijkste om te onthouden is dat de heilige naam Gods wezen openbaart; God die aanwezig is bij Zijn volk als Degene die altijd toereikend is in elke situatie.

Dit verstaan van Gods wezen heeft haar equivalent in het bijbelse begrip van de kennis die de mens heeft van God, en dat ook in tegenstelling staat tot de Griekse manier van denken. Kennis van God is geen intellectuele zaak, maar eerder een oproep tot toewijding aan een dienend leven. In het geval van de openbaring van de goddelijke naam aan Mozes was het resultaat dat hij gezonden werd om te dienen. Dit geldt voor alle andere grote religieuze ervaringen die in de bijbel vermeld staan. Kennis van God en gehoorzaamheid gaan hand in hand.

¹ Het Hebreeuws kende oorspronkelijk geen klinkers, deze werden pas in de middeleeuwen aan het schrift toegevoegd door de middeleeuwse geleerden, bekend als de massoreten. Zij verzorgden de massoretische tekst, die de basis werd voor vele bijbelvertalingen.

Met andere woorden, kennis van God is in de bijbel allereerst de erkenning dat God de soeverein is, de heerser die onze gehoorzaamheid eist, en daartoe ook het recht heeft vanwege alles wat hij is en gedaan heeft. God wordt niet gezien als een wezen dat altijd bestaan heeft en wiens bestaan op één of andere manier bewezen moet worden; hij is bekend als de wil die een vastgesteld doel heeft, die oordeelt, die genadig is, die dingen van ons verlangt. Kennis handelt dan niet over Gods eeuwige wezen, maar over zijn recht op ons. Het is een eerbiedige erkenning van Gods macht, van zijn genade en zijn eisen. Dus is kennis geen innerlijk of privé-bezit van degene die kent. De mens heeft alleen kennis wanneer hij gehoorzaamt, alleen wanneer hij handelt in gehoorzaamheid. Kennis betreft de verandering van de *wil*, zodat het *niet kennen* geen fout is die gecorrigeerd kan worden door meer goede ideeën; het is een *schuld*, een opstand. Degene die God kent is hij, die op eerbiedige wijze Gods macht en eis erkent, wat hem brengt tot het uitoefenen van broederlijke liefde, gerechtigheid en rechtvaardigheid².

De Heilige

Er ontstond in Israël een voorstelling van Jahwe die vrij ongewoon was in de oude wereld. Anders dan de omliggende volken ging het volk des Heren zijn God als enige God zien. Voor haar tijdgenoten was het zeer eenvoudig om een andere god aan hun al dichtbevolkte pantheon toe te voegen; niemand zou verontwaardigd zijn, zelfs de andere goden niet. Maar dit zou in Israël nooit gekund hebben, aangezien Jahwe geen mededingers dulde. Elke gegadigde zou trouwens toch maar een bedrieger zijn geweest, omdat alleen Jahwe God was. Aan deze eigenschap van het enig-zijn is de term "heiligheid" gegeven. God is uniek, een op zichzelf staande categorie; Hij is de Heilige.

De grondbetekenis van heiligheid hangt samen met wat sommigen Gods "God-zijn" hebben genoemd. Oorspronkelijk betekent het "afgezonderd zijn", en wanneer het op Jahwe wordt toegepast, zondert het Hem af van alles wat eindig en geschapen is. Het staat voor Zijn transcendentie, en het bekrachtigt Zijn alleenrecht op trouw en aanbidding. De goden in een polytheïstisch systeem kunnen de aanbidding met elkaar delen omdat zij in hun eis niet tot het uiterste gaan. Jahwe daarentegen is een naijverig God, die Zijn heerlijkheid niet met een ander wil delen.

² E. Wright en R. Fuller, *The Book of the Acts of God* (Garden City, 1960) 24.

Gods heiligheid bekrachtigt Zijn alleenrecht op trouw en aanbidding

Hierin ligt het weerzinwekkende van de zonde van de mens in de Hof. Het is een poging om God te worden, om het essentiële onderscheid tussen de Schepper en het schepsel te verloochenen, zie Rom. 1:18-25. God is GOD. Wij moeten "God God laten zijn". De weigering om God als volledig absoluut te erkennen is *de* zonde. Het erkennen van Zijn soevereiniteit over ons bestaan is het erkennen van Zijn heiligheid.

Hoewel heiligheid hoofdzakelijk of oorspronkelijk aan God behoort, kan het ook overgedragen worden op de mens, zodat ook hij heilig wordt, maar dan in secundaire zin. Wanneer wij Zijn rechten op ons erkennen, en ons er vrijwillig aan onderwerpen, worden wij Zijn eigendom, afgezonderd voor Hem; heilig. Deze mogelijkheid is echter afhankelijk van een voorafgaande daad van verlossing van Gods kant, omdat wij door de zondeval slaven van de zonde zijn geworden en onszelf niet kunnen bevrijden om ons te geven. *God moet ons verlossen voordat wij heilig kunnen worden.* Het oude Israël werd verlost door Gods machtig handelen in de Exodus. Dit werd de basis voor het goddelijke gebod van heiligheid. Om deze reden beginnen de tien geboden met, "Ik ben de Here, uw God, die u uit het land Egypte, uit het diensthuis, geleid heb. Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben" (Ex. 20:2-3).

Dit is de achtergrond van het gebod "heilig zult gij zijn, want Ik, de Here, uw God, ben heilig" (Lev. 19:2). Heilig zijn is volledige onderwerping aan Gods soevereine wil, en gehoorzaamheid aan Zijn wet. In nieuwtestamentische bewoordingen is het God liefhebben met geheel uw hart en uw naaste als uzelf, want liefde is de essentie van Gods wet (Matt. 22:34-40), wat het bevrijd zijn van "*de zonde*" van zelfheerschappij inhoudt.

Gods heiligheid is dus niet zozeer één eigenschap onder vele andere. Het is God zelf die een absolute aanspraak maakt op onze gehoorzaamheid en ons vertrouwen, en ons heiligt wanneer wij ons onderwerpen aan Zijn soevereine heerschappij.

De Algenoegzame

Deze opvatting van Gods heiligheid leidt ons logischerwijs tot de conclusie dat Hij de bron is van alles wat is. "In den beginne schiep God de hemel en de aarde" (Gen. 1:1). Alle wezens zijn in hun bestaan afhankelijk van Hem, die de grond van hun wezen is. Dit houdt in dat God onafhankelijk is van alle dingen, omdat Hij zelf volledig genoegzaam is, en daarom aan niets behoefte heeft. Dit

wilde Paulus tegen de Atheners zeggen: "En [Hij] laat Zich ook niet door mensenhanden dienen, alsof Hij nog iets nodig had" (Hand. 17:25). Dit is zonder twijfel de diepere betekenis van het gebruik van het meervoud in het scheppingsverhaal in Genesis. De naam Elohim (meervoud) wordt toegeschreven aan de Schepper, en er wordt naar Hem verwezen met voornaamwoorden in het meervoud. Mozes had uiteraard geen vermoeden van de Drieëenheid, maar hij begreep wel de theologische waarheid van de "volheid van Zijn wezen" en van Zijn zelfgenoegzaamheid, en trachtte dit weer te geven door het "gemeenschappelijke karakter" van de Heer met de naam Elohim aan te duiden. Later, toen de jonge kerk God in de persoon van Jezus Christus ervaarde, kwam de waarheid van de Drieëenheid aan het licht als een meer nauwkeurige uitdrukking van deze genoegzaamheid.

De bijbelse opvatting van God geeft ons op dit punt een sleutel tot een beter verstaan van de schepping. Er is een algemene verklaring van het "waarom" van de schepping die het scheppen van God bezielt vanuit zijn incompleetheid: Hij had een psychologische behoefte aan vriendschap om gelukkig te zijn, en daarom schiep Hij een wezen in wie Hij de vervulling van deze behoefte kon vinden. Maar als de Heilige staat God volledig op zichzelf. Hij heeft de wereld niet nodig om gelukkig te zijn. Hij heeft niets nodig van datgene wat wij voor Hem kunnen doen. Hij heeft de mens niet nodig, Hij heeft aan *niets* behoefte! De schepping is dan ook veeleer een uiting van Zijn volheid dan van Zijn tekort. Uit Zijn overvloed maakt Hij alle dingen. De eindige wereld is een uiting van Zijn oneindige creativiteit. Dit overstromen van Gods wezen in de schepping is een fundamentele waarheid die haar meest volledige uitdrukking vindt in de stimulerende waarheid:

God is liefde

De heiligheid van God is het hart van de oudtestamentische openbaring. De liefde van God is het hart van de nieuwtestamentische onthulling. Maar alles is afhankelijk van de betekenis van deze liefde als manifestatie van de essentie van Gods wezen. De schrijvers van het Nieuwe Testament namen een woord over dat voorheen niet veel gebezigd werd en gebruikten het om het kenmerkende van Gods liefde aan te geven: *agape*. Anders dan het woord *eros*, dat een liefde uit behoefte is, of *filia*, dat liefde doet toekomen aan het aantrekkelijke voorwerp en de gewenste persoon, strekt *agape* zich uit vanuit een volheid. Gods liefde is niet gebaseerd op het beminlijke van de persoon die wordt lief gehad, maar op Zijn eigen wezen. Ze komt voort uit zichzelf. De meest beslissende manifestatie van Gods liefde is het geschenk van Zijn Zoon voor onze verlossing. "Hierin is de liefde jegens ons geopenbaard, dat God zijn eniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden

leven door Hem" (1 Joh. 4:9). Paulus onderstreept deze waarheid door ze in Romeinen 5 driemaal te herhalen: "Christus is, toen wij nog zwak waren, te zijner tijd voor goddelozen gestorven" (v. 6); "God echter bewijst Zijn liefde jegens ons, doordat Christus, toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is" (v. 8); "Toen wij vijanden waren, zijn wij met God verzoend door de dood Zijns Zoons" (v. 10).

De meest beslissende manifestatie van Gods liefde is het geschenk van Zijn Zoon

Tenslotte, de God van het christelijk geloof is de God die ons tegemoet komt in de persoon van Christus. Er is geen andere God dan degene die Zijn gezicht en Zijn hart liet zien aan het kruis. H. Orton Wiley stelde eens de vraag wat er zou gebeuren wanneer alle eigenschappen van God op één moment ten tonele zouden worden gevoerd. Het antwoord: het kruis van Christus, waar "goedertierenheid en trouw elkaar ontmoeten, gerechtigheid en vrede elkaar kussen" (Ps. 85:11).

Hoofdstuk 2 – Jezus Christus

Wij geloven in Jezus Christus, de Tweede Persoon van de Drieënige Godheid; dat Hij van eeuwigheid één was met de Vader; dat Hij door de Heilige Geest mens is geworden en geboren werd uit de maagd Maria, zodat twee volledig volmaakte naturen, d.w.z. de Goddelijke en de menselijke, verenigd werden in één Persoon, waarachtig God en waarachtig mens, de God-mens.

Wij geloven dat Jezus Christus voor onze zonden stierf, dat Hij waarlijk uit de doden opstond en Zijn lichaam opnieuw aannam met alles wat behoort tot de volmaking van de menselijke natuur, waarmede Hij ten hemel voer en daar optreedt als Middelaar voor ons.

Handboek, Artikel II

De fundamentele belijdenis van het christelijk geloof betreffende onze kennis van God is dat Hij zich volledig en beslissend heeft geopenbaard in Jezus Christus. De vraag naar de persoon van Christus wordt dus een doorslaggevend element in de dogmatische structuur van het christendom. Veel van het christelijk denken heeft op deze zaak betrekking.

Men zou zelfs zonder de zaak al te veel te vereenvoudigen kunnen stellen, dat de hele nieuwtestamentische theologie bepaald is door de vraag "wie is Jezus?". Als men aan deze vraag zou toevoegen "wat was Zijn werk?", dan zou men ongetwijfeld de gehele kern van het Nieuwe Testament hebben. Deze twee vragen omvatten de theologische leerstellingen die bekend staan als de christologie en de verzoening.

Het antwoord op de eerste van deze twee doorslaggevende vragen wordt in de belangrijkste geschriften voornamelijk in termen van titels en beelden gegeven die aan het Oude Testament zijn ontleend. Dit geldt in het bijzonder voor de synoptische evangeliën (Mattheüs, Marcus, Lucas) die het vroegste stadium van de christelijke interpretatie lijken weer te geven, alsmede Jezus' eigen opvatting. Naarmate de kerk zich verbreidde in de hellenistische wereld bleken bepaalde andere titels geschikter te zijn om te zeggen "wie Jezus was", en zo zien we verschillende benaderingswijzen ontstaan.

Het fundament van de christologie wordt in het Oude Testament gevonden

In deze evangeliën wordt Jezus beschreven als de Messias, de Profet, de Zoon van God, de Dienstknecht en door een titel die bijna alleen maar door Hemzelf gebruikt werd: de Zoon des Mensen. Al deze titels geven de overtuiging weer dat Jezus de vervulling was van de hoop en beloften van het oudtestamentische

geloof. Hij was het "zaad van de vrouw" wier hiel vermorzeld was door de kop van de slang (vgl. Gen. 3:15). Hij was de Koning wiens geboorte voorzegd was door Jesaja (vgl. 9:6). Maar bovenal was hij de Lijdende Knecht door wiens plaatsvervangende dood "de Here ons aller ongerechtigheid op hem deed neerkomen" (53:6). Het fundament van de christologie wordt dus in het Oude Testament gevonden, en van daaruit predikten de apostelen dat Jezus de beloofde Heer en Christus was (zie Hand. 2:22-36)¹.

Er is in het Nieuwe Testament zelf geen duidelijke scheiding tussen de persoon en het werk van Christus. De vraag, "Wie is Jezus?" wordt behandeld door te verwijzen naar wat Hij doet. Deze benadering wordt gewoonlijk een *functionele* christologie genoemd. In de latere theologische discussie werden de twee vragen gescheiden, en werd de persoon van Christus een afzonderlijk onderwerp van discussie, voornamelijk gevoerd met behulp van ontologische begrippen. Hierin gingen na verloop van tijd kosmologische aangelegenheden zozeer de boventoon voeren, dat de Christus van voor de incarnatie gelijkgesteld werd met de Logos.

Het begrip *Logos* had een lange en roemrijke geschiedenis achter zich; het was opgekomen in de filosofie van Heraclitus in de zesde eeuw voor Christus, en later in de leerstellingen van de stoïcijnen. De betekenis was in beide stelsels ongeveer dezelfde. Deze verwees naar de structuur van de wereld of naar de rede waarvan de werkelijkheid doortrokken was. Waar het om draaide was dat de werkelijkheid niet chaotisch of ongeordend, maar geordend was en een doel had. Er was dus betekenis en waarde omdat er een doel was. Niets was dan ook logischer voor de christelijke denkers dan te stellen dat in Jezus het doel en de zin van de wereld in menselijke vorm tot uitdrukking waren gekomen. Als iemand wilde weten hoe de werkelijkheid was, dan kon hij daarachter komen door op Jezus te zien, want in Hem was de structuur van de werkelijkheid gelocaliseerd in een tijdelijke, historische gebeurtenis. Het leven kon enkel in Hem betekenis vinden.

De voortgaande discussie richtte zich op de aard en/of de oorsprong van de Logos. Er waren verschillende vroeg-christelijke denkers die over de Logos spraken als een tot leven gekomen schepsel van God - "Zijn eniggeboren Zoon"² (Joh. 3:16) - met de schepping der wereld als taakstelling. Deze leer riep niet veel weerstand op totdat ze verwoord werd door een presbyter genaamd Arius.

¹ Voor een volledige uitwerking van alle christologische titels, zie Oscar Cullmann, *Die Christologie des Neuen Testaments* (Tübingen, 1957).

² "Eniggeboren" werd dan opgevat als "tot zijn komen" op een gegeven moment in tijd en eeuwigheid.

De leer van Arius werd het onderwerp van gesprek en discussie, wat uiteindelijk uitmondde in het concilie van Nicea dat in het jaar 325 bijeenkwam. In de loop der beraadslagingen werd het arianisme (de leer dat de Logos een geschapen wezen was en niet van eeuwigheid samen met God bestond) veroordeeld als ketterij en werd de orthodoxe christelijke visie vervat in de beroemde geloofsbelijdenis van Nicea:

Wij geloven in één God, de almachtige Vader, Schepper van hemel en aarde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen; en in één Here Jezus Christus, de eniggeboren Zoon van God, geboren uit de Vader vóór alle eeuwen, God uit God, Licht uit Licht, waarachtig God uit waarachtig God, geboren, niet geschapen, één van wezen met de Vader, en door wie alles is geworden, die om ons mensen en om ons behoud is nedergedaald uit de hemel en is vlees geworden door de Heilige Geest uit de maagd Maria en is mens geworden, die ook voor ons is gekruisigd onder Pontius Pilatus, geleden heeft en begraven is, en ten derde dage is opgestaan volgens de Schriften, is opgevaren naar de hemel en zit aan de rechterhand van de Vader, en zal wederkomen in heerlijkheid om te oordelen de levenden en de doden, en aan wiens rijk geen einde zal zijn; en in de Heilige Geest...

Ongelukkigerwijs heeft men in het beginstadium van deze discussie onvoldoende rekening gehouden met het bijbelse materiaal dat de meest overtuigende rechtvaardiging lijkt te geven om Jezus met de geïncarneerde Logos gelijk te stellen: de proloog van het vierde evangelie. Hier had Johannes duidelijk over de Logos geschreven (in de Nederlandse vertalingen weergegeven met "het Woord" dat vlees is geworden en onder ons gewoond heeft Joh. 1:14). Het lijkt dus redelijk om dit gedeelte te onderzoeken als een belangrijke bron voor een juist christologisch denken. "*In den beginne* was het Woord en het Woord was *bij* God en het Woord was God" (v. 1). De geursiveerde woorden tonen de essentiële punten van een leer over Christus aan: Hij is eeuwig; Hij wordt onderscheiden van God; Hij is God. Deze punten benadrukken Zijn goddelijke natuur.

Zijn Godheid

"In den beginne" (Joh. 1:1) doet de majestueuze woorden van Gen. 1:1 weerklinken en is bedoeld om dezelfde soevereiniteit tegenover tijd en wereld weer te geven. Johannes benadrukt hier in het bijzonder de *preëxistentie* van Christus ofwel het Woord. Hoewel *in den beginne* naar het oorspronkelijke moment van de schepping der wereld verwijst, duidt het hier echter op het *eeuwige* bestaan van de Logos zoals ook over de *Wijshheid* (de

oudtestamentische equivalent van de Logos) is geschreven in Spreuken: "Van eeuwigheid aan ben ik geformeerd, van den beginne, eer de aarde bestond" (8:23).

De relatie van het Woord met de schepping ligt in het verschaffen van structuur en betekenis aan de wereld

Dus is de schepping waar Johannes over spreekt niet uitgevoerd door een bepaald ondergeschikt wezen, maar door het eeuwige Woord van God. Het vierde evangelie staat bekend om zijn dubbele betekenissen, en direct aan het begin komen we er één tegen. Het woord "begin" kan ook "oorsprong" betekenen in de zin van grondoorzaak. Bisschop William Temple gaat van deze tweeledige betekenis uit en veronderstelt dat het zowel "in het begin van de geschiedenis" als "aan de oorsprong van de wereld" kan betekenen. In soortgelijke bewoordingen maakt Johannes dit duidelijk in vers 3: "Alle dingen zijn door het Woord geworden en zonder dit is geen ding geworden, dat geworden is". William Barclay betreft deze tweede betekenis in zijn interpretatie en geeft het belang ervan weer in de volgende woorden: "Als het Woord bij God was voordat de tijd begon, als Gods Woord deel heeft aan het eeuwig bestel der dingen, dan betekent dit dat *God altijd als Jezus is geweest*"³. De relatie van het Woord met de schepping ligt in het *verschaffen* van structuur en betekenis aan de wereld. Het is de manier waarop het evangelie wil zeggen dat wij in een "christelijke wereld" leven. De Logos schiep de wereld niet omdat God te transcendent en te verheven was om vuile handen te maken met een dergelijk slavenwerk, zoals Arius veronderstelde. Maar de Logos is veeleer de ongeschapen rede van God die de waarborg geeft dat de wereld het morele karakter van haar Schepper weerspiegelt. Dit vormt de basis voor datgene wat de filosofen de natuurwet hebben genoemd. Maar los van een theologische context kan deze natuurwet niet op zinnige wijze besproken worden, want indien deze niet gegrond is in het wezen van God, is de kans klein dat men tot zo'n natuurwet komt. Dan wordt het: "God is dood, alles is toegestaan" zoals Friedrich Nietzsche vaak wordt aangehaald. God bezit niet alleen een morele standaard waaraan de wereld, wil zij niet verloren gaan moet beantwoorden, maar Hij heeft die ook in de structuur van de schepping gelegd; en Jezus Christus is als Bewerker der schepping de microkosmos van deze standaard. De tweede zin verklaart dat het Woord "bij" God was. Het woord "bij" betekent "voor" of "voor de aanwezigheid van" of zoals E.F. Scott weergeeft: "niet

³ William Barclay, "The Gospel of John". *The daily Study Bible* (Philadelphia, 1955) I,15.

opgegaan in Hem, maar tegenover Hem staand als een onderscheiden persoon". De term stelt de idee van zijn onderscheiden persoonlijkheid veilig. Van eeuwigheid aan stond "het Woord" letterlijk in een relatie van aangezicht tot aangezicht met God. Dit is waarschijnlijk voor theologen het moeilijkste van alle te behandelen onderwerpen, vooral als zij een monotheïstisch geloof belijden. Juist dit punt veroorzaakte vele van de vroegere controversen rond de persoon van Christus. De Joden en de unitariërs ontkennen de christelijke leer van de drieëenheid ten gunste van *één* God, doordat ze de drieëenheid verwarren met polytheïsme. De zin die we nu behandelen geeft echter aan dat de Logos in de dichtst mogelijke verbinding met de Vader stond, en Johannes tracht veeleer deze innigheid uit te drukken dan hun gescheiden zijn. Christelijke theologen hebben steeds weer opnieuw eerbiedig getracht om zowel vast te houden aan één God als aan de werkelijkheid van de Zoon of Logos, maar niemand heeft ooit beweerd het helder te hebben verklaard. Het is een mysterie dat het eindige menselijke bevattingsvermogen overstijgt. Hoewel het Woord "bij" God was, was het geen schepsel; Hij was de Schepper van "alle dingen" (Joh. 1:3). Het was deze enige Zoon, eeuwig gegeneerd⁴ vanuit het wezen van de Vader, die "vlees was geworden en onder ons gewoond heeft" als Jezus van Nazareth.

Dit "vlees worden" kan bedoeld zijn in Joh. 1:13. In een aantal oude handschriften staat het werkwoord in dit vers in het enkelvoud "die niet uit bloed, noch uit de wil des vlezes, noch uit de wil eens mans, doch uit God geboren is." Als dit juist is⁵, kan Johannes hier de maagdelijke geboorte bedoelen: "het Woord is vlees geworden" door een goddelijk wonder, net zoals Lucas het beschrijft (1:35). Of we deze lezing nu wel of niet volgen verandert niets aan het feit dat de maagdelijke geboorte de wijze was waarop de Eeuwige Zoon de menselijke geschiedenis binnenkwam.

Veel denkers hebben hun tijd en energie besteed aan het onderzoeken van de biologische mogelijkheden van de maagdelijke geboorte. Velen hebben zelfs een niet-bijbelse visie op de zonde geaccepteerd om het waarom van de maagdelijke geboorte duidelijk te maken. Door te denken dat de erfzonde door de seksuele daad wordt overgebracht⁶ waren zij van mening dat zondeloosheid alleen maar mogelijk was wanneer dit aspect ontbrak. De ware betekenis is

⁴ De term "de eeuwige generatie van de Zoon" stamt van de kerkvader Origines. Hij wilde hiermee de eeuwigheid van de Zoon met die van de Vader bevestigen.

⁵ De meeste handschriften ondersteunen de gebruikelijke lezing van "zijn", hoewel Tertullianus en andere kerkvaders de afwijkende lezing aanvaardden.

⁶ Deze theorie kwam van de Griekse kerkvader Origines, en is vreemd aan het bijbelse geloof.

anders dan deze overwegingen; zij wil de discontinuïteit van Jezus met alle natuurlijke oorzaken aangeven. Als de Lijdende Knecht uit Jesaja 53 is Hij "een wortel uit dorre aarde". Hij kan niet verklaard worden als het resultaat van louter menselijke daden, maar is uniek als het binnendringen van buitenaf van God in de geschiedenis, en niet het resultaat van krachten *binnenin* de geschiedenis.

In Jezus drong de eeuwigheid de tijd binnen

Jezus was niet zomaar een mens onder de mensen, voortgekomen uit de natuurlijke processen van het leven. Hij *kwam* de menselijke geschiedenis *binnen*; Hij was *van boven* geboren. In Hem drong de eeuwigheid de tijd binnen; God werd mens! Dit wonder geschiedde door de Heilige Geest die de maagd Maria overschaduwde. Dr. E. Stanley Jones benadrukte altijd dat wij niet in Jezus geloven vanwege de maagdelijke geboorte, maar wij geloven in de maagdelijke geboorte omdat wij in Jezus geloven. Hij is de Zoon van God, "die om ons mensen en om ons behoud is nedergedaald uit de hemel ... en is gekruisigd" (de geloofsbelijdenis van Nicea).

De derde stelling is waarschijnlijk van alle de meest verheven aanspraak voor de Logos: "het Woord was God". Hoe kan dit zo zijn? De exegeten zijn het er vrijwel over eens dat Johannes hier zegt dat Hij van hetzelfde wezen (of van hetzelfde "zijn") is als God de Vader. "Hij zegt niet dat de Logos identiek was met God; hij zegt dat Jezus de volmaakt hetzelfde is als God in geest en in wezen, dat wij in Jezus op volmaakte wijze zien hoe God is" (Barclay). In deze betekenis kan Christus God zijn, Hij is niet de gehele Godheid maar een persoon onderscheiden van God de Vader. Dit stelt ons voor het probleem dat de leer van de drieëenheid tracht op te lossen, zoals we hierboven opgemerkt hebben.

De Logos was niet de Vader, Hij was de "eniggeboren Zoon"⁷, die aan de boezem des Vaders is" (Joh. 1:18).

Maar zelfs in de uitingen van wonderlijke kracht was Zijn Godheid alleen maar zichtbaar voor de ogen van het geloof. Het waren in feite voornamelijk mensen van geloof die aanwezig waren bij dergelijke onthullingen. Het waren bijvoorbeeld Petrus, Jacobus en Johannes, de kleine kern die met Hem aanwezig was op de berg der verheerlijking. En de wonderen die in het openbaar plaatsvonden, werden alleen maar door diegenen als zodanig erkend die de bereidwilligheid hadden Zijn leer te volgen. Het is nu nog zo als het

⁷ Sommige oude handschriften lezen "de eniggeboren God" (*monogenès théos*).

vroeger was: gehoorzaamheid aan de geboden en eisen van Christus is de eerste vereiste om te "weten" dat Hij de Zoon van God is (zie Joh. 7:17). Het is enkel in die relatie dat wij waarlijk kunnen inzien dat "in Hem al de volheid der godheid lichamenlijk woont" (Col. 2:9) en dat "God in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende was" (2 Cor. 5:19).

Zijn Mensheid

Zoals de vrijzinnigen moeite hebben om vast te houden aan Zijn Godheid, zo hebben de behoudenden even grote moeite om vast te houden aan Zijn mensheid. Deze spanning is vanaf de eerste dagen van het christelijke denken aanwezig geweest. Mensen die als de ebionieten bekend stonden, konden alleen maar belijden dat Jezus een goed mens was, een profeet, maar zeker geen "God in het vlees". Dit was teveel voor hun Joods monotheïsme. Anderen, zoals de docetisten⁸, beweerden dat Jezus volledig God was, maar dat Zijn lichaam slechts een verschijning was. Hun visie op de materie als slecht, weerhield hen van een geloof in een werkelijke incarnatie. Dus was de Heiland slechts een schim, een verschijning, die elke toeschouwer voor de gek kon houden, maar geen werkelijk vlees en bloed. Beide extremen werden door de vroege kerk afgewezen ten gunste van het handhaven van de volledige Godheid en het volledige mens-zijn. Hij was geen engel die zich onder ons voordeed als een mens, een "schijn"-mens, maar Hij was "bloed van ons bloed, vlees van ons vlees".

Het is interessant dat het boek in het Nieuwe Testament dat Jezus het meest tot de hoogste graad van God-zijn verhoogt, tegelijkertijd de sterkste nadruk legt op Zijn mens-zijn. Verhevener woorden dan die aan het begin van de Hebreeënbrief zijn nauwelijks denkbaar: "Deze [de Zoon], de afstraling zijner heerlijkheid en de afdruk van zijn wezen, die alle dingen draagt door het woord zijner kracht" (1:3). Toch vermeldt de schrijver in 2:10 dat het God voegde om hem door lijden heen te volmaken. In 4:15 worden wij eraan herinnerd dat "wij geen hogepriester hebben, die niet kan medevoelen met onze zwakheden, maar een, die in alle dingen op gelijke wijze (als wij) is verzocht geweest, doch zonder te zondigen". Hij heeft zelfs "de gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden" (5:8, vgl. v. 7 en 9). Hugh Ross Mackintosh vat het mooi samen: "Nergens is in het Nieuwe Testament het mens-zijn van Jezus zo aangrijpend beschreven"⁹.

Wij hebben slechts één beschrijving van de kinderjaren of jeugd van Jezus en die wijst erop dat Zijn ontwikkeling volkomen normaal was: Hij "nam toe in

⁸ Van het Griekse *dokein*, dat "schijnen", "blijken", of "verschijnen" betekent.

⁹ *The Doctrine of the Person of Christ* (Edinburgh, 1956) 79.

wijsheid en grootte en genade bij God en mensen" (Luc. 2:52). Er waren andere verhalen, zoals in het apocriefe evangelie van Thomas waar Jezus al spelend met zijn kameraden wordt beschreven. Zij zijn bezig om duiven van klei te maken en gooien ze in de lucht alsof ze kunnen vliegen. Jezus' duiven komen tot leven en vliegen weg. Het is niet zonder reden dat de vroege kerk dergelijke verhalen buiten de canon heeft gehouden. Zij wist dat Jezus geen excentriekeling was, maar in alles een volledig menselijk persoon. Het mens-zijn van Jezus is net zo essentieel voor het christelijk geloof als Zijn godheid.

De God-Mens

Deze twee kanten van Jezus' persoon plaatsen ons niet voor een of-of keuze.

want er is één God en ook één middelaar tussen God en de mensen

Veeleer moeten beide staande gehouden worden zonder dat er aan één van beide afbreuk wordt gedaan. Zoals we in 2 Corinthiërs zagen schreef Paulus dat "God in Christus was". Echter, in 1 Timotheüs schrijft hij: "want er is één God en ook één middelaar tussen God en de mensen, de mens Christus Jezus, die zich gegeven heeft tot een losprijs voor allen" (2:5-6). Jezus was "God"¹⁰; Jezus was mens. Pas als wij deze waarheden over Hem inzien, zullen we volledig recht doen aan het nieuwtestamentische getuigenis.

Hoewel beide aspecten van de persoon van Christus door het Nieuwe Testament ondersteund worden, moeten we echter tevens erkennen dat er geen leer van de persoon van Christus in het Nieuwe Testament gevonden wordt. Hiermee bedoelen we dat er geen poging is ondernomen om uit te leggen hoe deze twee aspecten met elkaar verbonden zijn. Deze christologische vraag werd overgelaten aan de theologen om uit te werken, en zij hadden er flink wat tijd voor nodig; in feite zijn zij er nog steeds mee bezig. Er waren verschillende valse starts voordat een overeenstemming werd bereikt.

Een bepaald vernuftige verklaring maakte gebruik van de Griekse opvatting van de mens als een driedelig wezen (trichotomie) bestaande uit lichaam, ziel en geest. De geest was dan de rationele bekwaamheid en het wilsvermogen van de mens. In deze theorie, bekend als het apollinarisme (naar Apollinaris, die deze

¹⁰ Wij plaatsen dit woord tussen aanhalingstekens om aan te geven dat Jezus niet op die wijze God is dat er *niets meer van Hem afzonderlijk overblijft*. Dit sluit de zienswijze uit die een "unitarisme van de Zoon" genoemd kan worden, zoals die onder sommige "Jezus alleen"-pinkstergroeperingen voorkomt. Dat is net zo'n christelijke ketterij als het historische "unitarisme van de Vader".

theorie ontwikkelde), werd aangenomen dat de goddelijke Logos de rol van de "geest" in de persoon van Jezus vervulde zodat de kern van de persoonlijkheid van de God-mens goddelijk was. Dit werd verworpen omdat het Jezus van zijn *volledig* mens-zijn beroofde: Hij zou dan geen menselijke geest gehad hebben. Een andere poging is bekend geworden als het nestorianisme (hoewel sommige wetenschappers ervan overtuigd zijn dat Nestorius, aan wie het zijn naam ontleende, nooit zo'n leer verkondigd heeft). Deze verklaring sprak over twee naturen in Jezus, die op een zodanige wijze in Hem aanwezig waren dat zij naast elkaar bestonden zonder zich echt tot één persoon te verenigen. In zekere zin was er sprake van twee personen. Dit was een overtreding van de regel van Tertullianus, wiens uitspraak de norm van de orthodoxie werd: "Deel de Persoon niet op noch verwar de naturen". Populaire uitingen van het nestorianisme spreken over bepaalde handelingen van Jezus (zoals wonderen) als de werkzaamheid van het goddelijk deel in Hem, terwijl andere zaken (boos worden of het niet weten van bepaalde dingen) aan het menselijk deel worden toegeschreven. Maar het christelijke geloof staat erop dat Jezus één Persoon was, en niet twee, en dus werden alle handelingen uitgevoerd door één ongedeelde Persoon.

De derde valse start schond de tweede waarschuwing van Tertullianus: "Verwar de naturen niet". Omschreven als eutychianisme (naar Eutyches) beweerde het dat de menselijke natuur zo was opgenomen in de goddelijke dat haar identiteit verloren was gegaan, met als resultaat dat de incarnatie één goddelijke natuur produceerde. Ook dit werd verworpen door de kerkvaders omdat het resulteerde in het verlies van de mensheid van Jezus¹¹.

De strijd om een dogmatische formulering van de Persoon van Christus kwam uiteindelijk tot een afronding in de geloofsbelijdenis van Chalcedon in 451:

De heilige vaders volgend, onderwijzen wij met eenstemmig stem dat de Zoon van God en onze Heer Jezus Christus beleden moet worden als één en dezelfde Persoon, dat Hij volmaakt is in Godheid en volmaakt in mensheid, waarlijk God en waarlijk mens, een verstandelijke ziel en een menselijk lichaam bevattende [tegen Apollinaris], betreffende zijn mens-zijn één in wezen met de Vader; in alle dingen aan ons gelijk gemaakt, slechts de zonde daargelaten, eniggeboren uit Zijn Vader vóór de werelden naar Zijn Godheid; maar in deze laatste dagen voor ons mensen en voor onze verlossing geboren uit de maagd Maria, de moeder van God naar Zijn mensheid. Deze ene en dezelfde Jezus Christus, de eniggeboren Zoon, moet in twee naturen beleden worden, onvermengd [tegen Eutyches], onveranderlijk, ondeelbaar, niet te scheiden, en dat zonder dat het

¹¹ De technische term hiervoor is *monofysitisme*, dat "één natuur" betekent.

onderscheid tussen de twee naturen door zo'n vereniging weggevaagd wordt, maar zo dat de bijzondere eigenschappen van elke natuur behouden blijven en verenigd zijn in één Persoon en Hypostase, niet gescheiden of verdeeld in personen [tegen het Nestorianisme], maar één en dezelfde Zoon en Eniggeborene, God het Woord, onze Heer Jezus Christus, gelijk de profeten vanouds over Hem gesproken hebben, en gelijk de Heer Jezus Christus ons geleerd heeft, en gelijk de belijdenis die onze vaders ons hebben overgeleverd.

Nauwkeurig onderzoek van deze belijdenis toont aan dat haar kracht veeleer in datgene ligt wat zij ontkent, dan in haar bevestigende formuleringen. Alle opvattingen die beneden het niveau van de christelijke belijdenis van Christus vielen werden verworpen als doodlopende straten. Het bevestigt wederom het geloof van de vaders in Jezus' volledige mensheid *en* Godheid.

Menselijke rede kan het geheimenis der godsvrucht niet bevatten

Misschien worden we uiteindelijk gedwongen verder te gaan dan een rationele verklaring, om zoals Sören Kierkegaard het noemde de "absolute paradox" van het christelijk geloof te aanvaarden. Binnen de grenzen van ons eindige verstand en onze taal kunnen we niet opstijgen tot een niveau waarop we begrijpen hoe God en mens in zo'n innige eenheid verenigd kunnen worden zonder dat één van beiden aan identiteit inboet. Elke rationele verklaring moet uiteindelijk zwakheden vertonen, die een fundamenteel aspect van het geloof verloochenen. Menselijke rede kan het geheimenis der godsvrucht niet bevatten: "God heeft zich geopenbaard in het vlees" (1 Tim. 3:16). Maar, zoals Browning eens gezegd heeft, de waarheid van de incarnatie, aanvaard door de rede, werpt licht op al het andere.

Donald Baillie stelt op verhelderende wijze dat wij het mysterie nog het dichtst kunnen naderen door een vergelijking met de paradox van de genade, die de schijnbare tegenstelling van het "ik, maar niet ik" (zie Gal. 2:20) aanduidt, zoals wij die in onze ervaring van verlossing herkennen. Het is alles genade, maar niet zonder mijn respons. Deze paradox van de christelijke ervaring verwijst naar de nog grotere paradox van God die mens werd in de persoon van Jezus Christus¹².

De nieuwtestamentische leer van Christus stopt hier niet. Eigenlijk gaat alles wat tot nu toe is gezegd slechts vooraf aan het evangelie. Het hart van de apostolische verkondiging is: Deze Jezus heeft God gegeven als het Offer voor

¹² *God was in Christ* (Londen, 1962).

de zonden van de wereld; Hij werd begraven en is nedergedaald in het rijk van de dood; Hij is opgewekt uit de dood en is gezien door gekozen getuigen; Hij is verhoogd aan de rechterhand van de Vader waar Hij van de Vader de beloofde Heilige Geest heeft ontvangen, die Hij heeft uitgestort over de kerk; Hij heerst nu als Heer en Christus in de hemel en pleit daar voor ons als Hogepriester; Hij zal wederkeren in heerlijkheid om onze verlossing te volmaken en om de overwinning van Gods koningschap te brengen over de laatste vijand, de dood¹³.

Een afgeronde leer van Christus moet niet stoppen met de incarnatie of zelfs met de dood van Christus. Ze moet ook de opstanding, hemelvaart, voorspraak en wederkomst van Christus behandelen. Het was dit apostolische getuigenis van Christus dat het *kerygma* bepaalde, de reddingbrengende verkondiging, die de kern van het Nieuwe Testament vormt¹⁴. Het is op verschillende plaatsen in het Nieuwe Testament samengevat (bijv. Hand. 2:22-36; Fil. 2:5-11; 1 Tim. 3:16) en in het tweede gedeelte van de Apostolische Geloofsbelijdenis. Niemand kan rechtmatig beweren een waarachtig gelovige in Christus te zijn zonder deze boodschap te aanvaarden. Het is deze apostolische verkondiging die wij moeten preken tot aan de einden der aarde.

¹³ Een aantal van deze thema's zullen in latere hoofdstukken behandeld worden.

¹⁴ C.H. Dodd is in *The Apostolic Preaching* een pionier geweest in het opsporen van centrale elementen in het kerygma van de verkondiging van de vroege kerk.

Hoofdstuk 3 – De Heilige Geest

Wij geloven in de Heilige Geest, de Derde Persoon van de Drieënige Godheid; dat Hij voortdurend aanwezig en doeltreffend werkzaam is in en met de Kerk van Christus, terwijl Hij de wereld van zonde overtuigt, de mensen doet wedergeboren worden en de gelovigen heiligt en leidt in alle waarheid, zoals die in Jezus is.

Handboek, Artikel III

De christelijke voorstelling van God heeft een trinitarische structuur, die voort is gekomen uit de ervaring van de vroege kerk. De eerste discipelen hadden God in Jezus Christus ontmoet en na Zijn hemelvaart ervaarden zij God als een Persoonlijke Aanwezigheid. De drieëenheid was dus een geestelijke werkelijkheid voordat het een leer werd.

De eerste christenen waren zich volledig bewust van de Heilige Geest

In tegenstelling tot de gemiddelde hedendaagse christen, voor wie de voorstelling van de Heilige Geest enigszins vaag is, waren de eerste christenen zich volledig bewust van de Heilige Geest als een aanwezige en levende ervaring. Dit kwam doordat in Hem God onder hen was en in hen leefde. "Deze teneergeslagen mannen en vrouwen, aan wie de gebeurtenissen van de kruisiging en de opstanding voorbij waren gegaan als een bliksemstraal die alles voor een kort moment verlichtte en vervolgens in het duister van de nacht deed verdwijnen, waren er zich plotseling van bewust dat God onder hen was, dat Christus nog steeds leefde, en dat hetgeen Hij gedaan had nu en voor altijd onder hen werkzaam was ... Dit was niet een nieuw stel ideeën. Het was leven"¹.

In theologisch opzicht was de ontwikkeling van de leer van de triniteit een lange weg, die begon met de vraag naar de volledige godheid van de Zoon. Toen dit probleem in de geloofsbelijdenis van Nicea in 325 afdoende behandeld was, was de weg bereid voor de leer van de drieëenheid. Er bleef alleen nog maar de erkenning van de volledige godheid van de Geest over, die op het concilie van Constantinopel in 381 werd onderschreven, om de christelijke leer van de drieëenheid af te ronden².

¹ David H.C. Read, *The Christian Faith* (Nashville, 1956) 94-95.

² Alan Richardson, *Creeeds in the Making* (New York, 1969) 55-58.

De trinitarische opvatting van God is dus een typisch christelijke voorstelling die uit de ervaring van de kerk is voortgekomen, een ervaring die we in de nieuwtestamentische geschriften vinden weergegeven. Deze geschriften verschaften op hun beurt weer het ruwe materiaal voor de dogmatische uitwerking. De wortels ervan zijn evenwel in het Oude Testament al aanwezig. Zoals reeds opgemerkt vinden we in het scheppingsverhaal in Genesis een frappant gebruik van meervoudige woorden voor de Godheid. De goddelijke naam die daar gebruikt wordt is Elohim, een meervoudsvorm van El, de algemene naam voor God. Er worden ook verschillende voornaamwoorden in het meervoud gebruikt, bijvoorbeeld: "Laat *ons* mensen maken naar *ons* beeld" (1:26, cursivering toegevoegd).

Hoe moet dit verschijnsel verklaard worden? Misschien kan een vergelijkend voorbeeld helpen. Als iemand, die in een werelddeel woont waar geen kastanjebomen groeien een kastanje zou worden gegeven, dan zou hij niet weten welke mogelijkheden er binnenin die harde peul aanwezig zijn. Maar als hij hem zou planten, en de kastanje zou ontkiemen en groeien, dan zou hij later wanneer de kastanje een boom is geworden, begrijpen dat de boom altijd al potentieel aanwezig is geweest. Het is historisch gezien niet juist om over de triniteit in het Oude Testament te spreken; maar toen de christelijke zienswijze ontstond betekende dit toch geen volledige breuk met het oudtestamentische godsbeeld.

Wat is de betekenis van het meervoud binnen de context van het Oude Testament? Het geeft aan dat God een *sociaal* wezen is, en het wijst op de *volheid* van Zijn wezen. Hij is niet een alleen en eenzaam Iemand die schept vanuit een behoefte. Hij heeft niets nodig; Hij vindt vervulling in Zichzelf. Dit is van groot belang voor de leer van de schepping, vooral voor de schepping van de mens naar het beeld van God.

We hebben de leer van de Vader en de Zoon al behandeld en om onze uiteenzetting van de christelijke voorstelling van God af te ronden moeten we nu nadenken over de leer van de Heilige Geest. De enige ware en levende God heeft zich niet alleen in de geschiedenis getoond in Jezus van Nazareth (Col. 2:9), maar Hij geeft ons door Christus ook de Heilige Geest, door wie Hij werkelijk in ons mensen woont (zie Joh. 14:23). God de Vader is God *boven* ons; God de Zoon is "God *met* ons"; God de Heilige Geest is God *in* ons. De enige ware en levende God is de Drieënige God: Vader, Zoon, en Heilige Geest.

De inwonende God

Wanneer wij over de Geest spreken hebben wij het over Gods relatie tot de wereld en de mens, of van de andere kant bezien over de menselijke ervaring

van God. De volledige nieuwtestamentische zienswijze op deze relatie is het hoogtepunt van een lange geschiedenis waarin God getracht heeft Zijn aanwezigheid in en onder Zijn volk Israël te realiseren, en die uitmondde in de duurzame inwoning van de Heilige Geest. Op de vraag waarom het zo lang geduurd heeft kunnen we antwoorden dat er een proces van voorbereiding was, dat zich in de eerste stadia op primitieve wijze manifesteerde en dat ten tijde van de profeten geleidelijk aan ethischer en persoonlijker werd, tot het zijn verwezenlijking vond in de ervaring op de pinksterdag. De theologisch meest uitgewerkte weergave hiervan vinden we bij Paulus en in het vierde evangelie.

Wanneer we over de Geest spreken, hebben we het over Gods relatie tot de mens

We zullen in grote lijnen deze geschiedenis uiteenzetten.

Om de verschillende stadia van deze ontwikkeling te begrijpen, moeten we inzien dat iemands ervaring van God gekleurd is door zijn eigen inzichten. Dit psychologisch juiste inzicht betekent dat ofschoon de ervaringen van bepaalde oudtestamentische personen niet het "christelijke niveau" bereikten, die toch waarlijk *Godservaringen* waren. De logische conclusie van deze gedachtengang is dat zelfs heden ten dage mensen waarlijk God kunnen ontmoeten op wijzen die resulteren of zich manifesteren in een vorm van godsdienst beneden de nieuwtestamentische norm. Dit onderstreept het grote belang van een juiste leer van de Heilige Geest.

In het Oude Testament wordt er steeds over de Geest gesproken als "de Geest van God". "Heilige Geest" komt in het Oude Testament slechts tweemaal voor, en zelfs deze twee plaatsen moeten niet op de manier opgevat worden zoals meestal in christelijk gebruik bedoeld wordt. Verder wordt de relatie van de Geest tot de mens steeds omschreven met de woorden "kwam op" hem. Deze verbintenis was ook altijd tijdelijk van aard.

Het "komen op iemand" geeft aan hoe de mensen van het oude verbond de Geest ervaarden. Het woord voor Geest is *Ruach*, en dit betekent ook "adem" of "wind", voornamelijk een woestijnwind die door de ceders waait en over de eenzame vlaktes raast. Op soortgelijke wijze grijpt de Geest de mensen aan, dringt in hen binnen, doet hen beven, geeft hen kracht om grote daden te doen of om scherpzinnige woorden te spreken.

Het opmerkelijke aspect van deze ervaringen, zoals we ze in vele vroege verhalen vinden weergegeven, is dat ze niet noodzakelijkerwijs een ethisch element behoeven te bevatten. Voorbeelden als Simson laten nog veel te wensen over. Zelfs hebben sommigen, die in een bepaald voorval door de Geest gegrepen waren, een gedrag vertoond dat sociaal gezien niet echt acceptabel

was. Zo sloot Saul zich na zijn zalving tot koning van Israël, aan bij een groep ecstatische profeten, en werd hij, aangewakkerd door de muziek, gegrepen door de Geest. Dit gaf aanleiding tot het nogal verrassende gezegde, "Is Saul ook onder de profeten?", Het was nu niet bepaald een compliment. (1 Sam. 10:6; 19:23-24).

De meest opmerkelijke figuren die door de Geest aangegrepen werden, waren de *richters*. Het waren mensen die als charismatische leiders geroepen werden om het volk, als het berouw toonde over zijn zonde van zijn vijanden te bevrijden. De kracht die deze mensen ontvingen stelde hen in staat tot uitzonderlijke militaire prestaties en tot het uitdagen van het volk om zich voor deze zaak te geven. Het overgrote deel van de bevolking heeft echter nooit deze stimulerende ervaringen gehad.

Al vroeg in de geschiedenis van Israël ontstond er evenwel een verlangen dat het gehele volk van God ontvanger van de Geest zou zijn. Mozes heeft aan deze hoop uiting gegeven door over een grootmoedige geest te spreken: "Och, ware het gehele volk des Heren profeten, doordat de Here Zijn Geest op hen gawe!" (Num. 11:29). De latere profeten hebben dit verder uitgewerkt in hun beschrijving van de dag des Heren die zou komen. In Joëls beschrijving van deze grote dag is de verwachting van een enorme uitstorting van de Geest "over al wat leeft" opgenomen (Joël 2:28 e.v.).

Er rees dus onder Israëls verwachtingen de hoop dat de tijd die zou komen het tijdperk van de Geest zou zijn, op één of andere manier verbonden met de Messias. Toen Jezus zijn bediening in Nazareth begon verkondigde Hij dat de woorden van Jesaja 61:1-2 vervuld waren: "De Geest des Heren is op Mij, daarom, dat Hij Mij gezalfd heeft, om aan armen het evangelie te brengen; en Hij heeft Mij gezonden om aan gevangenen loslating te verkondigen en aan blinden het gezicht, om verbrokenen heen te zenden in vrijheid, om te verkondigen het aangename jaar des Heren." (Luc. 4:18-19).

Jezus belichaamde dus de nieuwe relatie en werd het prototype van het met de Geest vervulde leven, dat na de voltooiing van Zijn bediening aan Zijn discipelen voorhanden zou komen. In Johannes 14 tot 16 spreekt Jezus over de komende tijd van de Geest en over het hoogtepunt van Zijn bediening in termen van de Trooster; het inwonen van God in Zijn volgelingen (zie Joh. 14:23).

We zijn nu op het punt gekomen om één van de meest belangrijke aspecten van het Nieuwe Testament te behandelen: *De verheerlijking van Christus is de absolute voorwaarde voor de Gave van de Geest*. Op het Loofhuttenfeest zei Jezus: "Indien iemand dorst heeft, hij kome tot Mij en drinke! Wie in Mij gelooft, gelijk de Schrift zegt, stromen van levend water zullen uit zijn binnenste vloeien". Johannes voegt hier snel de uitleg aan toe: "Dit zeide Hij van de Geest, welke zij, die tot geloof in Hem kwamen, ontvangen zouden;

want de Geest was er nog niet, omdat Jezus nog niet verheerlijkt was". (Joh. 7:37-39).

"Verheerlijkt" is een kenmerkend woord voor Johannes ter aanduiding van het lijden, de opstanding en de hemelvaart van Jezus. Aangezien de synoptici (Mattheüs, Marcus, Lucas) hier niet uitdrukkelijk over spreken, is het bij hen begrepen in het gegeven dat zij niet vóór de opstanding van Jezus over de gave van de Geest spreken.

De nieuwe relatie, die weldra zijn intrede zou doen, kon alleen maar tot stand komen nadat Jezus zijn bediening had voltooid. Wat is hiervan de betekenis? Het antwoord op deze vraag brengt ons tot het hart van het nieuwtestamentische verstaan van de Heilige Geest. Het inwonen van God in zijn volk, wat een blijvende in plaats van een voorbijgaande relatie is, is op één of andere manier nauw verbonden met de voleindiging van Jezus' bediening, en *het meest voor de hand liggende antwoord op deze vraag is dat deze nieuwe werkelijkheid het resultaat moet zijn van een nieuw verstaan van de Geest.*

De kracht van de Geest is een kracht van dienstbaarheid en lijdende liefde

Het is duidelijk dat deze nieuwe komst van de Geest kracht zou geven, die aangewend zou worden voor het vestigen van het koninkrijk. Het was van groot belang hoe deze kracht verstaan zou worden en hoe het karakter van het koninkrijk zou zijn. Wanneer deze grote kracht *voor* de hemelvaart van Jezus aan de discipelen zou zijn gegeven, dan zouden zij nog steeds bekoord zijn geweest door de gedachte van een in Israël hersteld politiek koninkrijk. Deze kracht zou dan op een wijze gebruikt zijn die veel zou lijken op die van de oudtestamentische richters, want zij waren met de voorstelling opgegroeid dat de messiaanse heerschappij zich op overweldigende wijze zou ontvouwen, en onderwerping zou afdwingen.

Maar Jezus' lijden, opstanding en hemelvaart lieten zien dat de uiteindelijke kracht er één van lijden was; dat Hij aan het kruis iedere vijand had overwonnen door zich te onderwerpen. *Dit liet de discipelen zien dat de kracht van de Geest, die door hen zou werken aan de totstandkoming van het koninkrijk, een kracht van dienstbaarheid was, van lijdende liefde.*

Samengevat was het dus voor hen noodzakelijk om te weten dat de Heilige Geest de Geest van Christus is. Deze twee bewoordingen kunnen zelfs afwisselend gebruikt worden (zie Rom. 8:9-11; Ef. 3:16-19). Dit had ook Stanley Jones voor ogen toen hij schreef: "De Heilige Geest is een kenmerkend christelijk begrip. De Geest van God is de oudtestamentische benaming, de Heilige Geest die van het Nieuwe Testament. Het gehalte van Jezus is eraan

toegevoegd"³. Gods wonen in zijn volk is een *in-Christus-zijn*. Het karakter dat door deze inwoning gevormd wordt is dus Christus-gelijkvormig. Dit is allemaal inbegrepen in de uitstorting op pinksteren, en is verder uitgewerkt in de leer van Paulus.

Er is nog een ander aspect van Gods relatie tot zijn volk dat weergegeven wordt door het woord "onder", in de zin zoals God aanwezig is onder zijn volk. Ook dit heeft zijn wortels in het Oude Testament en vindt zijn volle verwerkelijking in de nieuwtestamentische kerk.

God vertoefde bij Israël in de wolk der heerlijkheid die voor het eerst verscheen toen het bezig was een volk te worden; gedurende de uittocht. We kunnen zelfs stellen dat het volk zich rond dit Tegenwoordig-zijn groepeerde, waardoor het één natie werd. Deze Tegenwoordigheid werd steeds meer verbonden met de tabernakel, toen de wolk der heerlijkheid zich neerzette op het Heilige der Heilige bleef, en later in de tempel.

Het was deze goddelijke Aanwezigheid die aan de tempel het prestige verleende dat zij in het latere volksleven van Israël had. De tempel werd gezien als de plaats waar God op uitzonderlijke wijze gevonden kon worden. De visioenen van Ezechiël zijn hier een voorbeeld van. In een aantal fascinerende beelden ziet de helderziende profeet dat de heerlijkheid van God zich geleidelijk onwillig onttrekt aan de tempel (Ezechiël 10). Met het uiteindelijke vertrek is ook de *reden* van Israëls bestaan verdwenen, en is het einde onvermijdelijk. Maar wanneer Ezechiël de gouden tijden in de toekomst ziet, is één van de kenmerkende aspecten de terugkeer van de heerlijkheid naar de herstelde tempel (43:1-4).

Dit alles ondergaat een verandering in de nieuwtestamentische theologie. *De tempel wordt de kerk van de levende God, en de Heilige Geest, die in elke gelovige afzonderlijk woont, maakt hem tot een deel van het "nieuwe volk"*. Dit is de reden waarom de pinksterdag terecht als de verjaardag van de kerk wordt gezien. Zoals de leidende Tegenwoordigheid het oude Israël tot leven bracht, zo doet de Heilige Geest het nieuwe Israël ontstaan.

Stefanus was de eerste die van deze nieuwe zienswijze getuigde, toen hij, in zijn verdediging van het nieuwe geloof zei dat God niet woont in hetgeen men met handen maakt (Hand. 7:48-50). De Joden die nauwkeurig naar hem luisterden wisten dat hij bedoelde dat de tempel voor God had afgedaan. De kerk is nu de woonplaats van de Geest, en waar de afzonderlijke leden met elkaar verbonden zijn in echte gemeenschap, daar is God onder de mensen. "Want waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam, daar ben Ik in hun midden" (Matt. 18:20).

³ *The way to Power and Poise* (Nashville, 1949) 47.

Paulus benadrukt met klem deze nieuwe werkelijkheid wanneer hij in 1 Cor. 3:16 *over de kerk* zegt: "Weet gij niet dat gij Gods tempel zijt en dat de Geest Gods in u woont?", en in Ef. 2:19-22 beschrijft hij in beeldend taalgebruik deze nieuwe tempel.

De handelende God

Wanneer wij over de Heilige Geest spreken, dan hebben wij het ook over *God in actie*. David H.C. Read vestigt onze aandacht op het soort woorden dat in het Nieuwe Testament met de Heilige Geest verbonden is: "leven, liefde, kracht, eenheid, gemeenschap; deze woorden hebben allemaal betrekking op de praktische gevolgen van Gods aanwezigheid in ons menselijk leven", en hij trekt de conclusie dat "geloven in de Geest voor ons nooit kan betekenen dat God zo maar een idee is, of een ver verwijderde Godheid zonder interesse in zijn wereld⁴.

Het is de Geest die ons wekt uit onze geestelijke slaap

De handelende God als Geest kan op drie manieren besproken worden⁵:

(1) Door Gods Geest worden wij van moment tot moment *in leven gehouden*. De Niceense geloofsbelijdenis bevestigt dit met de woorden: "Ik geloof in de Heilige Geest, die Here is en levend maakt". Het woord dat in het Oude Testament met "Geest" vertaald wordt betekent ook "adem". Zo zegt Gen. 2:7 dat God de levensadem of de Geest in de neus van de mens blies waardoor hij van stof uit de aardbodem tot een levend wezen werd. Het leven van de mens is dus het resultaat van de levenskracht, die de Geest van God is, en wanneer deze Geest zich van de mens afwendt, keert die mens terug tot stof (Pred. 12:7; Ps. 146:4).

In het vreemde verhaal van Gen. 6:1-8 dat de grote verdorvenheid van het menselijk geslacht wil aantonen, stelt God een grens aan de leeftijd van de mens door te verklaren dat Zijn "Geest niet altoos in de mens zal blijven" (v. 3). Om de steeds voortdurende kwaadaardigheid in te perken is het leven van de mens vastgesteld tot hoogstens 120 jaar.

Een zelfde gebruik maar met meer "geestelijke" trekken, is in Ez. 37:1-14 te vinden, waar een dode menigte dorre beenderen door de Geest levenskracht wordt geschonken. Dit is een herrezen Israël, dat in het dal der beenderen van

⁴ The Christian Faith, 96

⁵ Read suggereert deze indeling maar werkt die niet uit.

de Babylonische ballingschap nieuw leven wordt gegeven, iets wat verder reikt dan het gewone leven.

Van veel grotere theologische betekenis is de tweede manier om over de handelende God als Geest te spreken: (2) Door Gods Geest vinden wij *nieuw leven in Christus*. Het is de Geest die ons wekt uit onze geestelijke slaap, en op onze respons ons de wedergeboorte tot het eeuwige leven geeft.

In Zijn redevoering in de bovenzaal spreekt Jezus over de komst van de Heilige Geest en Zijn functie, wanneer Hij eenmaal gezonden is. "En als Hij komt, zal Hij de wereld overtuigen van zonde en van gerechtigheid en van oordeel" (Joh. 16:8). En in zijn gesprek met Nicodemus spreekt Hij over de Geest waardoor wij wederom geboren worden; Hij stelt zelfs het "wederom geboren worden" gelijk aan het "uit de Geest geboren worden" (3:1-8).

Elke vleug van geestelijke interesse, elk verlangen naar heiligheid, elke beweging naar God toe moet toegeschreven worden aan de activiteit van de Geest. Er is geen enkel initiatief van onze kant dat niet door de Geest van God is opgeroepen. Paulus heeft het werk van de Geest als de enige bron van het christelijk leven benadrukt in relatie met de centrale nieuwtestamentische belijdenis: "Niemand kan zeggen: Jezus is Here, dan door de Heilige Geest" (1 Cor. 12:3).

Na gereageerd te hebben op dit beginnende werk van de Geest zijn we klaar om het derde punt te ervaren. (3) Door Gods Geest worden wij geleid in het christelijke leven en tot nieuwe gebieden van waarheid en liefde gebracht. Hij is dus de *heiligende* Geest (Rom. 15:16; 2 Tess. 2:13).

In 2 Cor. 3:18 vinden we op een volmaakte manier de ontwikkeling van het christelijke leven uitgedrukt: "En wij allen, die met een aangezicht, waarop geen bedekking meer is, de heerlijkheid des Heren weerspiegelen, veranderen naar hetzelfde beeld van heerlijkheid tot heerlijkheid, immers door de Here, die Geest is". Deze toenemende gelijkvormigheid aan Christus, wat het echte dynamische aspect van heiliging is, wordt bewerkstelligd en geleid door de Heilige Geest. De Geest en de Heer Jezus zijn in deze ontwikkeling zo nauw met elkaar verbonden dat het wel lijkt alsof de apostel beiden gelijk stelt (zie 1 Cor. 15:45)⁶.

De levende God - de Vader en de Geest - was aanwezig in Jezus Christus. Op dezelfde wijze zijn de Vader en de Zoon aanwezig in de Heilige Geest.

Wanneer de Heilige Geest in ons woont, zijn wij vervuld met de volheid van God. Jezus Christus is God *met* ons; de Heilige Geest is God *in* ons. Wanneer wij dit weten, kennen wij de liefde van God die alle kennis te boven gaat (vgl. Ef. 3:19)!

⁶ Zie evenwel Ef. 2:18 waar Paulus onderscheid maakt tussen de Geest en Jezus.

Deel II – De mens, zonde en genade

Hoofdstuk 4 – De natuur van de mens

De traditionele christelijke theologie heeft steeds verklaard dat kennis van God en de mens de twee onderling verbonden objecten van de dogmatiek zijn. Verder heeft de theologie er ook altijd op gewezen dat God alleen gekend kan worden in zijn relatie tot de mens, en dat omgekeerd de mens alleen gekend kan worden in zijn relatie tot God. Augustinus zei: "Ik verlang twee dingen te leren kennen: God en mijn ziel". Maarten Luther sprak ditzelfde verlangen uit, evenals Johannes Calvijn. Wij gaan dan ook nu van onze studie van de drieënige God over tot een onderzoek van het christelijke mensbeeld, en van de zaken die met de verlossing van de mens te maken hebben.

God kan alleen gekend worden in zijn relatie tot de mens

De vraag naar het wezen van de mens heeft vele denkers reeds beziggehouden. De mens vormt zijn eigen grootste probleem, en dit is grotendeels te wijten aan zijn onbekwaamheid om te begrijpen wie hij is. Vele pogingen zijn ondernomen om de menselijke werkelijkheid te omschrijven, sommige waren serieus, andere lachwekkend.

Vaak wordt de bekende anekdote over de Griekse filosoof Diogenes verteld. Hij stelde zijn leerlingen voor om de mens als een "tweevoetig dier zonder veren" te omschrijven. Eén van zijn leerlingen was het niet met hem eens en kwam de volgende dag onverschrokken bij hem terug en legde een geplukte kip voor zijn leermeester neer met de opmerking: "Zie, de filosofische mens". Van Mark Twain wordt gezegd dat hij de mens omschreef als een "lachend dier"; maar men heeft de neiging aan een wolf te denken. In een meer serieuze poging hebben de vroege Griekse filosofen het wezen van de mens heel vanzelfsprekend geïdentificeerd met zijn rationeel vermogen, en zij kwamen tot de gebruikelijke definitie: "De mens is een rationeel dier". Het probleem met deze definitie vanuit een theologisch gezichtspunt bezien is voornamelijk dat het de mens tracht te omschrijven vanuit een vergelijking met andere facetten van de schepping; het is een horizontale in plaats van een verticale definitie. Maar de natuur van de mens, de situatie waarin hij zich bevindt, of zijn bestemming, kan pas volledig begrepen worden als hij gezien wordt als een schepsel van God. De antropologie kan dus behalve voor illustratieve doeleinden geen geschikte bijdrage leveren aan de theologische bezinning. Het is een horizontale wetenschap. De christelijke visie op de mens is theologisch

van aard; de mens moet verticaal onderzocht worden - in zijn relatie met God. Daarom vereist de christelijke leer dat de mens op drie manieren gezien wordt: (1) als een persoon geschapen naar het beeld van God, (2) als een zondaar vervreemd van God en daardoor verdorven in zijn natuur en (3) als een ontvanger van Gods verlossende genade door Christus.

Geschapen naar het beeld van God

Het christelijke denken over de mens is beïnvloed door twee traditionele denkrichtingen: de hellenistische (Griekse filosofie) en de Hebreeuwse (Oude Testament). Veel theologen hebben hellenistische ideeën gevolgd zonder zich dit te realiseren; zij interpreteerden de menselijke natuur vanuit een gezichtspunt dat vreemd is aan de goddelijke openbaring. Zoals boven opgemerkt heeft het Griekse denken de rationele functie van de mens sterk benadrukt, en degenen die door deze voorstelling aangetrokken werden, hebben getracht het beeld van God op gelijke wijze te definiëren.

Wanneer deze interpretatie tot in haar logische consequenties gevolgd wordt, ontstaan er verschillende problemen. Ten eerste wordt de hachelijke situatie van de mens gezien als een gebrek aan kennis; zonde wordt dan omschreven als onwetendheid, en vervolgens wordt de verlossing een onderricht dat de mens leert wat hij moet doen. Beide punten schieten tekort in vergelijking met het bijbelse geloof.

Er doet zich nog een ander probleem voor wanneer de hellenistische denkwijze omtrent de mens domineert. Het *Imago Dei* (het beeld van God) wordt dan voorgesteld als iets dat de mens bezit; een soort substantie of een natuurlijke eigenschap of bekwaamheid die geen noodzakelijke religieuze relatie tot God insluit.

Het Hebreeuwse denken vat in tegenstelling tot het hellenistische denken het *Imago Dei* uitsluitend op als een theologisch begrip. Dit betekent dat het niet een natuurlijke eigenschap is maar een relatie waarin een mens staat. Het is misleidend om over het beeld van God in de mens te spreken; we kunnen beter spreken over de mens geschapen naar het beeld van God. Verder staat het wilsbesluit van de mens centraal, in plaats van het intellectuele vermogen zoals in de hellenistische benadering. De mens heeft meer nodig dan informatie, hij moet door God in staat gesteld worden zijn gevallen wil te genezen en moet de genadige bekwaamheid ontvangen om te reageren op de werkelijkheid van God die hem tegemoet is getreden.

De bijbel bevat echter een meerduidelijk beeld betreffende deze relatie. In het Oude Testament wordt verondersteld dat zelfs na de zondeval de mens nog steeds naar het beeld van God leeft (Gen. 9:6). Het Nieuwe Testament daarentegen spreekt over de verlossing die de mens herstelt naar het beeld van

God, dus aannemende dat de relatie verbroken is geweest. Stuiten we hier op een tegenstelling? Volgens Emil Brunner laten deze feiten de noodzaak van de dogmatiek zien, want het is juist deze tak van de theologie die het ruwe materiaal van de bijbelse exegese verwerkt en integreert tot een systematisch geheel. Deze twee uiteenlopende beelden laten in wezen een fundamentele waarheid aangaande de mens zien, waarmee de theologie vaak echter op gebrekkige wijze tracht om te gaan. Het *Imago Dei* is een relatie die zowel verbroken is als in stand is gebleven. De meest gangbare manier om dit te verduidelijken is door een onderscheid te maken tussen het *morele* beeld en het *natuurlijke* beeld. Het eerste is in de zondeval verloren gegaan, terwijl het tweede in stand is gebleven. Er kleven verschillende bezwaren aan dit onderscheid. Het voornaamste is wel dat het begrip *natuurlijk beeld* een innerlijke tegenspraak vormt, want als het gebruikt wordt voor het beeld van God, is het niet natuurlijk.

Het is veel beter om over beide te spreken in termen van een relatie. De verbroken relatie verwijst dan naar de *existentiële* staat van de mens, en de onverbroken relatie naar de *essentiële* staat. We kunnen dus zeggen dat de mens "essentieel goed maar existentieel vervreemd is" (Paul Tillich). De traditionele christelijke theologie staat volledig achter deze uitspraak. Vanuit een christelijk gezichtspunt bezien is het deze essentiële relatie die de mens tot mens maakt, en hem onderscheidt van alle andere schepselen.

Van alle aardse schepselen zijn alleen de mensen "ontvankelijk voor God", zoals John Wesley dat uitdrukte. Dit ontvankelijk zijn voor God is het belangrijkste kenmerk van de mens als schepsel naar het beeld van God. De mens staat in een bijzondere relatie tot zijn Schepper. Hij kan God gehoorzamen en zich in heilige gemeenschap met zijn hemelse Vader verheugen, maar hij kan ook ongehoorzaam zijn en het oordeel en de toorn van God ontdekken. Hij kan daarentegen God niet ontvluchten, zelfs niet in de hel (Ps. 139:8).

Het uiteindelijke doel van de mens is om God te verheerlijken

Het *essentiële* beeld van God is dus de reagerende persoonlijkheid van de mens. Evenals zijn Schepper is de mens een persoon, en als persoon is de mens voor God geschapen. "Gij hebt ons voor uzelf gemaakt, en onze zielen zijn onrustig totdat zij rust in U vinden" (Augustinus). Niets kan dit veranderen, wat we ook doen. De zonde kan nog zoveel kwaad aanrichten, maar zij kan het essentiële *Imago Dei* niet vernietigen. Door te vervallen tot beestachtig gedrag wordt de mens nog geen dier. Ook wordt hij geen god wanneer hij met Sartre zegt: "Het

uiteindelijke doel van de mens is om God te worden". De mens is een schepsel van God, dat in een onveranderbare relatie tot zijn Schepper staat. Het uiteindelijke doel van de mens is om God te verheerlijken en zich voor eeuwig in Hem te verheugen. Niets kan hier ooit verandering in brengen, de bewering van Sartre ten spijt. In het *zijn*, in zijn ware wezen, is de mens geschapen om zijn vervulling in God te vinden. En Billy Graham is niet de eerste in zijn bewering dat er "een door God geschapen leegte" in ieder menselijk hart is. Het *morele* beeld van God is heiligheid. Zoals de mens oorspronkelijk geschapen werd, verkeerde hij in een juiste relatie met God. Hij leefde in onverbroken gemeenschap en in kinderlijke gehoorzaamheid. Zoals een spiegel iemands gezicht weergeeft wanneer deze in een juiste relatie tot de persoon staat, zo weerspiegelde Adam de heilige liefde van God en was hij een afbeelding van zijn Schepper. De mens was door het inwonen van de Geest een tempel van God en was daardoor heilig. Deze oorspronkelijke heiligheid was evenwel niet inherent aan Adam zelf; haar bron lag niet in Adam maar in God. Menselijke heiligheid is altijd relationeel en een afgeleide van Gods heiligheid. Alleen God is vanuit zichzelf heilig. *Wij zijn alleen dan heilig wanneer we in een juiste relatie tot God staan en gevuld zijn met Zijn heiligende Geest.* Onze essentiële natuur is onverwoestbaar; het morele beeld is vernietigd door de zonde.

Van God afgevallen

Het meest in oog springende feit over de existentiële mens is dat hij gevallen is van zijn oorspronkelijke gerechtigheid. De mens die geschapen is om God te verheerlijken en zich in Hem te verheugen is door de zondeval gericht op het verheerlijken van zichzelf en op het genieten van de werken van zijn eigen handen. Dr. Edward Ramsdell zei eens in een lezing op een universiteit: "Je kunt de erfzonde niet wegverklaren; het is een empirisch feit". De mens is *essentieel* goed, een persoon gemaakt voor God. *Existentieel* is de mens zondig, een opstandeling, vervreemd van het leven van God en daardoor ontaard. De brief aan de Romeinen bevat drie beelden van de gevallen mens. In 1:18-32 geeft Paulus de *theologische* betekenis van de erfzonde. Als schepsel van God weigert de mens God te verheerlijken als God. Hij heeft eigenzinnig gekozen om het schepsel te aanbidden in plaats van de Schepper die voor altijd gezegend is. Daarom is zijn dwaze hart verduisterd, en is zijn gehele bestaan vervormd en ontaard door het kwaad.

In de film *Jezus van Nazareth* zegt Herodes wanneer hij van de wijzen hoort dat er een koning geboren is deze klassieke woorden: "Dit is mijn wereld, ik wil haar niet met iemand anders delen. Er is hier geen ruimte voor twee koningen". Een beter voorbeeld van het wezen van de zonde is er niet.

In Rom. 5:12-21 geeft Paulus de *historische* betekenis van de erfzonde. In Adams ongehoorzaamheid is het hele geslacht in zonde gestorven. In dit gedeelte zijn Adam en Christus meer dan alleen maar twee individuele personen. Zij staan voor de oude mens en de nieuwe mens; de oude mensheid, dood in zonde, en de nieuwe mensheid, levend voor God en vrij van zonde. Door geboorte zijn we allemaal in Adam. We zijn geboren in een *geslacht* dat vervreemd is van het leven van God en daardoor dood is in zonde. Onze menselijke erfenis is zonde en dood. Maar "een tweede Adam trok ten strijde en bevrijding kwam tot stand". Adams ongehoorzaamheid was een daad van *menselijke ontrouw* die dood en zonde tot gevolg had. Christus' gehoorzaamheid was een daad van *goddelijke genade*, die leven en heiligheid mogelijk maakte (v. 15, 19-21). *Door geloof zijn we opgenomen in de opgestane Christus en erven wij de onuitputtelijke genade die de zonde heeft uitgebannen!* Onze natuurlijke erfenis van Adam is dood en zonde; onze geestelijke erfenis van Christus is leven en heiligheid!

In Rom. 7:14-25 geeft Paulus de *existentiële* betekenis van de erfzonde. Als gevallen schepselen zijn wij "vlees, verkocht onder de zonde" (v. 14). "Want ik weet, dat in mij, dat wil zeggen in mijn vlees, geen goed woont, immers, het wensen is wel bij mij aanwezig, maar het goede uitwerken, kan ik niet" (v. 18). Wesley legt uit dat Paulus met het "vlees" de gehele mens bedoelt zoals hij van nature is. Van nature ben ik "vlees". Hoewel de apostel "vlees" ook kan gebruiken als verwijzing naar lichamen van vlees en bloed, of soms als aanduiding van de zwakheden van het eindige bestaan, gebruikt hij "vlees" meestal in een religieuze betekenis zoals hier. Het heeft geen betrekking op het menselijk lichaam of op een deel van zijn wezen, maar op zijn *zelfgericht* bestaan. Het "vlees" ben ik die voor mijzelf leef, de verdorven vervorming van de gehele persoonlijkheid. Jezus verklaarde: "Wat uit het vlees geboren is, is vlees" (Joh. 3:6); en het heeft daardoor wedergeboorte van boven nodig. Het is niet alleen waar dat het vlees God niet kan behagen, maar de mens buiten de genade kent zelfs geen werkelijke vrijheid; hij is alleen vrij om te zondigen. Wanneer hij goed zou willen doen dan is het kwaad aanwezig. Zijn wil kan kiezen maar kan niet het goede uitvoeren. Hij kan zich wanhopig alle moeite getroosten om Gods wil uit te voeren, maar uiteindelijk zal hij vervallen tot pure wanhoop. Dan zal hij uitroepen: "Ik, ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?".

De mens onder de wet heeft geen kracht om God lief te hebben en te gehoorzamen

Romeinen 7 laat zien dat de wet evenmin kan heiligen als zij kan rechtvaardigen. De mens onder de wet hoort Gods geboden, maar hij heeft geen kracht om God lief te hebben en te gehoorzamen. Dit is Paulus' centrale thema in dit hoofdstuk. Hij vat het samen in de laatste zin: "Derhalve ben *ik zelf* [ik op mijzelf aangewezen, vertrouwend op mijzelf] met mijn verstand dienstbaar aan de wet Gods, maar met mijn vlees aan de wet der zonde" (7:26). Op mijzelf aangewezen ben ik *vlees*, en daardoor niet in staat tot het goede.

Ontvanger van Gods genade

Als we met het bovenstaande zouden eindigen, lieten we de mens in een hulpeloze en hopeloze toestand achter. Paulus' laatste woord was niet een woord van wanhoop, maar een woord van hoop: "Gode zij dank door Jezus Christus, onze Here".

De volledige betekenis van de verlossing is dat God de mens niet heeft verlaten waardoor hij zichzelf moet redden. Door Christus heeft Hij het gehele geslacht verlost, althans de mogelijkheid gegeven. Als "door één mens de zonde de wereld is binnengekomen en door de zonde de dood ... zo komt het ook door één daad van gerechtigheid voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven" (Rom. 5:12,18). Dit komt tot stand door Gods gift van voorafgaande genade. Deze genade is "beschikbaar voor allen en werkzaam in allen" (Wesley). Als het waar zou zijn dat wij op onszelf zijn aangewezen, dan was er geen hoop op onze verlossing, maar God heeft ons niet verlaten. God is werkzaam in het hart van iedere zondaar, trachtende hem wakker te schudden, hem te overtuigen, te bekeren en te heiligen. Dit is hetgeen wij bedoelen met "voorafgaande" genade: God komt tot een ieder van ons door de Heilige Geest en tracht op zachtmoedige wijze ons te redden van onszelf.

Gods voorafgaande genade bevrijdt onze wil op voldoende wijze, waardoor wij in staat zijn ons op Christus te beroepen en verlost te worden. Door de beschikbare genade van God kunnen we *gerechtvaardigd* worden; vergeven van zonde en door God aangenomen alsof we nooit gezondigd hebben. Door die genade kunnen we *geheiligd* worden; bevrijd van de heerschappij der zonde (in de wedergeboorte) en van het wezen der zonde (in de volkomen heiligmaking) en hersteld naar de morele gelijkenis van God (gedurende een hele ontwikkeling) door de kracht van de transformerende Geest. Door Gods genade zullen we uiteindelijk *verheerlijkt* worden; opgestaan met Christus wanneer Hij terugkomt en veranderd naar Zijn volledige gelijkenis om ons voor altijd te verheugen in Zijn heerlijkheid.

Een concluderend onderscheid

De voorgaande beschrijving van de menselijke situatie en Gods genadige voorziening van bevrijding en genezing, sluit een bepaalde opvatting in betreffende zowel de tweevoudige natuur van de zonde (erfzonde en daadwerkelijke zonde) als het tweevoudige herstel dat het evangelie aanreikt (rechtvaardigmaking en heiligmaking). In de volgende hoofdstukken zullen we dit laatste onderscheid nader beschouwen, maar nu is het nodig om een pas op de plaats te maken voor een betere kijk op de situatie van de mens. Dit houdt een poging in om het verschil duidelijk te maken tussen erfzonde en daadwerkelijke zonde, ofwel de staat der zonde en de daad der zonde.

Zonde in het bestaan van de mens is in wezen een *staat* van zelfgerichtheid die het gevolg is van het zich afwenden van God als het uiteindelijke doel van de mens. In zijn "Leer over de erfzonde" schrijft Wesley:

*De mens was op zo'n manier geschapen dat hij direct op God gericht was als zijn uiteindelijke doel; maar door te zondigen viel hij van God af, en keerde hij in zichzelf. Dit betekende een volledige afvalligheid en een universele ontaarding in de mens; want waar het uiteindelijke doel gewijzigd is, daar kan geen werkelijke deugzaamheid bestaan. En dit geldt voor alle mensen in hun natuurlijke staat. Zij zoeken niet God maar zichzelf. Hoewel er eerlijke fragmenten van moreel gedrag onder hen aanwezig zijn "is er niemand die goed doet, zelfs niet één". Hoewel sommigen "aardig lopen" zijn ze nog steeds van de weg af; zij streven nooit naar het juiste doel. Wat ze ook doen, zij komen niet uit de kring van zichzelf. Zij zoeken zichzelf; hun natuurlijke, maatschappelijke en godsdienstige handelingen, vanuit welke motivatie ook verricht, lopen alle uit in deze dode zee en komen alle daarin samen"*¹.

Wesley heeft de erfzonde afwisselend omschreven als atheïsme, ongelooft, hoogmoed of afgoderij. "Noem het zoals u wilt", zei hij; het begrip is belangrijker dan het woord op zich. Luther zei dat het hart van de zondige mens naar zichzelf toe is omgebogen (*cor incurvatum in se*). Het resultaat van deze ombuiging van God af is dat hij gevangen zit in een verderfelijke cirkel van afgoderij en dat hij die dingen aanwendt die hem genoegdoening geven. Deze staat van zelf-afgoderij en verdorvenheid is eigen aan onze menselijke situatie daar wij leden van een gevallen geslacht zijn: "Wat uit het vlees geboren is, is vlees" (Joh. 3:6). In aansluiting op Ef. 2:3 schrijft Ferré: "Wij maken van nature onze zelfbewustheid tot een ontkenning van Gods

¹ *The Works of John Wesley* (Kansas City, s.a.)IX, 456.

heerschappij en van het voornaamste gebod tot gemeenschap. Wij zijn van nature opstandig tegen God en Zijn doel voor ons leven"².

Deze staat der zonde moet echter onderscheiden worden van de *daad* der zonde. Dit laatste sluit persoonlijke schuld in als gevolg van een bewuste en zelfgekozen ongehoorzaamheid, wat bij het eerste niet het geval is.

Door de erfzonde is het hart van de zondige mens naar zichzelf toe omgebogen

Toegegeven, het is moeilijk zo niet onmogelijk, om het moment in onze levensloop aan te wijzen waarop erfzonde overgaat in daadwerkelijke zonde. Maar desondanks spreekt Paulus voor ons allen wanneer hij belijdt: "Ik heb eertijds geleefd zonder wet; toen echter het gebod kwam [tot mijn bewustzijn], begon de zonde te leven, maar ik begon te sterven" (Rom. 7:9). Op de drempel van morele verantwoordelijkheid is ieder mens persoonlijk in opstand tegen de waarheid van God en ervaart de goddelijke veroordeling. Het is deze eigenzinnige verwijdering van God die als daadwerkelijke zonde wordt gezien³. Dit onderscheid tussen erfzonde en daadwerkelijke zonde is van groot belang voor het verdere verschil tussen rechtvaardigmaking en heiligmaking, zoals Grensted aantoont:

Zonde is een neigenheid die op een verkeerd object is gericht, een kwaad dat in allerlei situaties de kop op steekt als de weigering om zich tot God te wenden of tot Zijn symbolische plaatsvervanger. Zonden zijn de daden die uit deze neiging voortkomen, en zij zijn daardoor bijkomend en symptomatisch. We kunnen dit onderscheid duidelijk maken door te zeggen dat zonden vergeving nodig hebben en dat zonde genezing nodig heeft"⁴.

² Nels F.S. Ferré, *The Christian Faith* (New York, 1942) 115.

³ Volgens Paulus brengt de wet, opgevat als goddelijk gebod de zonde tot overtreding (Rom. 4:15; 5:20; 7:7-13). Vgl. *Beacon Bible Commentary* (Kansas City, 1968) VIII, 103-104; 122-24; 148-153.

⁴ Geciteerd in Ferré, *The Christian Faith*, 187. Het *Handboek* van de kerk zegt in artikel V: "Wij geloven dat de erfzonde of de aangeboren verdorvenheid, die verbastering is van de natuur van alle afstammelingen van Adam, waardoor ieder mens ver afgeweken is van de oorspronkelijke gerechtigheid of van de reine staat van onze eerste ouders ten tijde van hun schepping, in vijandschap staat tot God, geen geestelijk leven bezit en voortdurend tot het kwade geneigd is. Verder geloven wij, dat deze aangeboren verdorvenheid in het nieuwe leven van de wedergeboren mens blijft bestaan, totdat ze door de doop met de Heilige Geest uitgeroeid wordt".

Hoofdstuk 5 – De verzoening

Wij geloven dat Jezus Christus, door zijn lijden, door het vergieten van zijn eigen bloed en door zijn verdienstelijk sterven aan het Kruis, volledige verzoening bewerkstelligde voor alle menselijke zonde, dat deze verzoening de enige grond van redding is en dat deze voldoende is voor elk lid van Adams geslacht. Deze verzoening wordt genadiglijk van kracht tot verlossing van hen, die niet toerekeningsvatbaar zijn, en voor de kinderen in onschuld; maar voor al degenen die vanwege hun leeftijd verantwoordelijk gesteld kunnen worden is deze verzoening alleen doeltreffend voor zover zij zich bekeren en geloven.

Handboek, Artikel VI

In het voorgaande hoofdstuk waren we al vooruitgelopen op het onderwerp dat hier aan de orde is. We hebben gezien dat de zondige mens het voorwerp van Gods genade in Christus is. Omdat God de mens voor zichzelf geschapen heeft en hem lief heeft, kan Hij de mens niet in zijn zonde en wanhoop laten zitten. Hoe God de mens uit zijn toestand haalt is theologisch verwoord in de leer der verzoening.

In de geschiedenis van het christelijk denken hebben verschillende theorieën van verzoening opgang gemaakt, waarvan sommige dichter bij het hart van de nieuwtestamentische boodschap stonden dan andere. Het Nieuwe Testament geeft zelf een aantal beelden van het werk van Christus, maar geen van deze is door de bijbelschrijvers uitgewerkt tot een omvattende theorie. Theologen hebben deze beelden gebruikt om afzonderlijke opvattingen van de verzoening uit te werken. Hedendaagse theologen zijn het in het algemeen erover eens dat dergelijke theorieën, die een enkel elementair aspect juist weergeven, op zichzelf niet het uiteindelijke antwoord kunnen geven op de vraag hoe de dood van Jezus de verzoening tussen de mens en God bewerkstelligde.

Wanneer elk van deze theorieën nauwkeurig wordt onderzocht, blijken ze allemaal van een bepaalde opvatting van de zonde uit te gaan. Het lijkt daarom verstandig om voorafgaande aan de verhandeling over de verzoening in te gaan op de christelijke opvatting van de zonde, en een nauwkeuriger beschrijving te geven dan tot nu toe het geval is geweest. Wij leggen dan een goede basis voor een juiste uiteenzetting van de verzoening.

Het wezen van de zonde

Zonde is een opstandig zijn. John Wesley's klassieke definitie van zonde als een "bewuste overtreding van een ons bekende wet van God" wordt vaak geciteerd, maar ook dikwijls verkeerd uitgelegd. Op het eerste gezicht krijgt men het

beeld dat zonde een juridische aangelegenheid is vanwege het overtreden van een wet. Omdat critici van Wesley hem op deze wijze verkeerd interpreteren, beschuldigen zij hem ervan dat hij de zonde niet serieus genoeg neemt. Maar Wesley was een beter theoloog dan zij doen geloven. Deze definitie wijst op de houding die aan elke wetsovertreding ten grondslag ligt, een houding van opstandigheid, of zoals 1 Joh. 3:4 het zegt: "Zonde is wetteloosheid". Vanuit het bijbels gezichtspunt bezien wortelt deze wetteloosheid in de weigering van de mens om zijn rol als schepsel (geschapen wezen) te aanvaarden, en de daaruit voortkomende poging om zijn eigen god te worden. Met andere woorden, het is zelf-heerschappij. Dit wordt duidelijk wanneer wij naar de verleiding en de val van de mens in Genesis kijken. De slang houdt Eva voor dat zij "als god" zal worden wanneer zij van de verboden vrucht eet. En nadat zij en Adam dit gedaan hebben, spreekt God het oordeel over hen uit: "Zij zijn geworden als één van ons".

Het wezen van de zonde is een "opstand tegen de hemel". Het is het omvergooien van de goddelijke heerschappij en het in handen nemen van de teugels over het eigen leven. Jesaja 53:6 duidt dit zeer treffend aan met de woorden: "Wij allen dwaalden als schapen, *wij wendden ons ieder naar zijn eigen weg*". Dit houdt veel meer in dan het overtreden van een wet, zelfs van een goddelijke wet; het is een zaak van eigenaarschap, van heerschappij, van wie in mijn leven heerst.

Hierin ligt nu juist het ontoereikende van verschillende uiteenzettingen van de verzoening. Deze veronderstellen dat het probleem juridisch van aard is, en spreken over Gods "eer" die is aangetast of over Zijn "gerechtigheid" die bevredigd moet worden. Deze theorieën gaan allemaal uit van een vóór-nieuwtestamentische opvatting van God. In het Nieuwe Testament zijn deze aspecten wel belangrijk maar toch steeds ondergeschikt aan Gods essentiële wezen van liefde. Persoonlijke relaties worden vanuit deze liefde opgebouwd, maar die kunnen alleen maar tot stand komen wanneer God en de mens hun juiste positie innemen: God als Schepper (Heerser) en de mens als schepsel (dienaar). Het werk van Christus moet dus op één of andere wijze begrepen worden als het te bovenkomen van deze vervreemding en het verzoenen van de mens, het schepsel, de opstandeling, met God, de Schepper en Heer. *Zonde is een slavernij*. Zonde is veel meer dan een vrije keuze om te doen wat iemand zelf wil doen; het is een gesteldheid waarin de mens ontdekt niet anders te kunnen. De "lichtvaardige" opvatting van de zonde die de verlossing als een louter menselijke beslissing ziet om van "eigenaar" te wisselen, om op te houden Gods wetten te overtreden en te beginnen ze te gehoorzamen is verbonden met de Britse monnik Pelagius.

Pelagius zei dat iedere persoon in dezelfde situatie wordt geboren als Adam, de mens is een soort geestelijk *tabula rasa* met een natuurlijke bekwaamheid om

zelf te beslissen christen te worden. God schenkt hem het onderwijs van de Schrift en het voorbeeld van Christus, en het is zijn eigen beslissing om deze te volgen. De algemeenheid van de zonde wordt verklaard als het resultaat van het onafgebroken slechte voorbeeld van het menselijk geslacht.

Hierteenover stond Augustinus, die in navolging van Paulus zei dat de mens als gevallen wezen alleen maar vrij is om te zondigen. Geen veelheid van goede bedoelingen of inspanningen kan verlossing bewerkstelligen. Met andere woorden, de mens ontdekt dat hij aan handen en voeten geboeid is; zijn wil is verslaafd. De verzoening moet dus ook een bevrijding, een genezing inhouden waardoor de mens de "genadige bekwaamheid" ontvangt om zich tot zijn Maker te wenden.

Het verzoenende werk van Christus moet dan ook meer inhouden dan een aanschouwelijk voorbeeld van de liefde van God, hoewel het dit ook is. Het moet verder reiken dan een exemplarische functie, omdat we gezien hebben dat de mens een morele onbekwaamheid heeft deze liefde te beantwoorden. Het moet de mens een bevrijding van de gebondenheid aanbieden. Tevens moet het meer betekenen dan de bevrediging van het recht van God of een andere eigenschap van Hem, omdat anders de mens, de zondaar zelf, teveel wordt buitengesloten. Veel uiteenzettingen van het werk van Christus schieten juist op dit punt tekort omdat zij niet noodzakelijkerwijs de verandering van zondaar tot heilige omvatten. Met andere woorden, een bevredigende theorie van verzoening moet zowel *rechtvaardigmaking* als *heiligmaking* omvatten.

Waarom verzoening?

Als God liefde is, waarom was dan, opdat de Vader ons zou vergeven en reinigen van zonde, de dood van Jezus noodzakelijk? Deze vraag is vaak gesteld en suggereert dat de dood van Christus noodzakelijk was om Gods houding ten opzichte van zondaren te veranderen, om Zijn toorn op ons te stillen. Het veronderstelt dat de drijfveer van de verzoening gramschap was en geen liefde.

Omdat God de mens liefheeft, kan Hij ons niet in zonde en wanhoop laten zitten

Soms laat onze prediking de verkeerde indruk achter. Een klein meisje kwam thuis van de kerk en verklaarde: "Ik hou van Jezus, maar ik haat God!". Na verder navragen van haar moeder vertelde zij: "God was boos op ons, maar Jezus hield van ons en stierf voor ons. En nu is God niet meer boos op ons. Ik hou van Jezus, maar ik haat God!". Ons zogenaamde orthodoxe onderwijs blijkt

soms deze indruk op te roepen, namelijk dat de dood van Jezus nodig was om God van een toornig in een liefdevol wezen te veranderen.

Wat leert de bijbel ons hierover? Zowel het Oude als het Nieuwe Testament zijn in één ding volstrekt duidelijk: *verzoening is een daad van God de Vader*. De bloedoffers van het Oude Testament werden niet onderhouden om een wraakgierig God te behagen. *God zelf* heeft het offerritueel ingesteld. Luister eens naar de wet: "Want de ziel van het vlees is in het bloed en *Ik heb het u op het altaar gegeven om verzoening over uw zielen te doen*" (Lev. 17:11, cursivering toegevoegd). Het is God, de gekwetste Persoon die de verzoening voor de mens, de zondaar bewerkstelligt. *Hij* verschaft het offer; om de ernst en het noodlottige van de zonde te tonen (een onschuldig slachtoffer moet lijden voor de overtreder), en om het geweten van de zondaar te reinigen van de smet der schuld (als hij Gods belofte van vergeving ontvangt).

Elke nieuwtestamentische tekst over verzoening veronderstelt Gods initiatief en handeling in de verzoening. Paulus schrijft over Christus Jezus, die "*God* heeft voorgesteld als zoenmiddel door het geloof, in zijn bloed" (Rom. 3:24-25). En in 2 Cor. 5:18 zegt hij opnieuw: "En dit alles is uit *God*, die door Christus ons met Zich verzoend heeft" (cursivering toegevoegd). In vers 19 doet hij elke twijfel verdwijnen: "God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende". En Johannes verklaart: "Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad en Zijn Zoon gezonden heeft als een verzoening voor onze zonden" (1 Joh. 4:10).

"God is liefde; waarom dan verzoening?" vraagt de kritische geest. "God heeft verzoend; wat een liefde!" antwoordt de bijbel. Dit is het merkteken van het Nieuwe Testament: de lijdende God heeft onze plaats ingenomen vanwege onze zonden. Bepaalde zogenaamde genoegdoeningstheorieën van verzoening schieten tekort in het licht van dit nieuwtestamentische kenmerk. De wijze waarop zij het werk van Christus verklaren komt steeds neer op het feit dat de verzoening het werk van een mens is: Christus biedt *als mens* voldoening aan God. Als wij trouw blijven aan de voornaamste kracht van het bijbelse geloof, dan moeten we dus de indruk vermijden dat de dood van Jezus God de Vader genoegdoening geeft.

Wat is verzoening?

Verzoening is de daad van God in Christus, die alle obstakels afbreekt die onze opstandigheid en zonde hebben opgericht tussen de Vader en onszelf. De zonde heeft het hart van God met heilige afschuw getroffen omdat zij ons gescheiden heeft van Zijn liefdevolle gemeenschap. De zonde heeft ons niet alleen gescheiden van God, ze heeft ook onze menselijke natuur en ons bestaan bedorven.

De verzoening betekent dat de Vader als de gekwetste Persoon onze zonde en schuld in Zijn hart heeft opgenomen door onze Verzoener in Christus te worden, net zoals een echtgenoot de schaamte en de pijn der zonde, door de ontrouwe partner aangedaan, op zich neemt en zegt: "Ik hou van je en ik vergeef je; ik wil je helpen om jezelf weer terug te vinden. Laten we ons verzoenen!".

Deze vergelijking komt als voorbeeld uit de menselijke ervaring en benadert waarschijnlijk het dichtst het hart van de verzoening. Hoewel er tegen God gezondigd is draagt Hij toch de zonde in Zijn eigen hart. Vergeving is geen lichtzinnige aangelegenheid. De dichter die op zijn sterfbed zei: "Natuurlijk zal God mij vergeven; dat is nu eenmaal Zijn bezigheid!" heeft nooit de hevige pijn gevoeld die gepaard gaat met het vergeven van een geliefd iemand wiens zonde het hart diep geraakt heeft. God die op volmaakte wijze lief heeft, lijdt op geweldige wijze door Zijn opstandige schepsel te vergeven. Van eeuwigheid aan staat een kruis in het hart van God. De kruisiging van Christus was de historische gebeurtenis van het eeuwige zonde-verdragen van God.

Het kruis openbaart het hart van God

In het Louvre hangt een aangrijpend schilderij. Wanneer men het ziet lijkt het louter een mengeling van schaduwen en duisternis. Niets lijkt deze hevige duisternis te kunnen doorbreken. Wanneer men dichterbij komt, worden vaag de contouren van een kruis zichtbaar dat achter deze schaduwen verborgen is. Wanneer men nog langer kijkt ziet men achter het kruis de schim van een Figuur met uitgestrekte handen, die het kruis vasthouden; en de doodsstrijd op het Gezicht achter het kruis is schrikwekkender dan de doodsstrijd op het Gezicht van Degene die aan het hout genageld is. Het kruis openbaart het hart van God. Het verandert God niet, maar onthult hoe Hij altijd is geweest; van "vóór de grondlegging der wereld" (Ef. 1:3-7). Het kruis dat op Golgotha is opgericht, is van eeuwigheid aan aanwezig geweest in het hart van God. God de Vader heeft in Zijn Zoon Jezus Christus onze zonde en schuld op Zich genomen. De Vader is in de Zoon, zoals de Zoon in de Vader is. Wanneer wij dan lezen dat God Christus tot een verzoenend offer voor de zonden van de wereld heeft aangesteld, moeten we voor zover mogelijk begrijpen dat Hij zelf een heviger doodsstrijd gestreden heeft en een zwaarder verlies te verwerken had dan Jezus aan het kruis. Denk eens aan de strijd die Abraham doorgemaakt zou hebben als God op de berg Moria niet Zijn hand had opgeheven, toen hij op het punt stond zijn zoon Isaak te offeren. Wat God aan Abraham niet toestond om te doen, dat heeft Hij zelf gedaan; voor ons! Hij heeft Zijn enige Zoon geofferd om voor ons te sterven; en het verscheurde Zijn hart.

En Jezus stelde zich achter het voornemen van de Vader. Hij gaf zijn leven voor ons, de Zondeloze voor de zondaren, de Onschuldige voor de schuldigen. Dit is de betekenis van het woord *plaatsvervangend*. De zondeloze Zoon van God kwam en stelde zich volkomen gelijk aan de wereld van zondaren, en stierf de dood die wij eigenlijk hadden moeten sterven.

In de dood van Zijn Zoon Jezus *verzoende God zich met zichzelf*. Natuurlijk is God vertoornd over de zonde. Hij haat de zonde en veroordeelt haar vanwege hetgeen ze in Zijn schepping aanricht. Op Golgotha ervaarde God-in-Christus Zijn eigen toorn over de zonde op zo'n diepgaande wijze dat wij die onmogelijk kunnen bevatten. Gedurende één eeuwig moment was God de Vader gescheiden van God de Zoon, een oneindig leed dat wij stervelingen nooit kunnen aanvoelen. En toen Hij had geleden was Hij verzoend. "Het is volbracht!" riep de Redder (Joh. 19:30).

Het werk van Christus is in het Nieuwe Testament ook beschreven als een "losprijs" (Marc. 10:45) en als een overwinning (Col. 2:15). De gedachte die aan dit begrip ten grondslag ligt is dat de mens gevangen is door bovenmenselijke machten, die verantwoordelijk zijn voor de "tegenwoordige wereld", die onder leiding van Satan staat, de "overste van de macht der lucht" (Ef. 2:2), en de "god dezer eeuw" (2 Cor. 4:4).

Christus verzoenende werk moet de mens bevrijding van zijn gebondenheid bieden

Door Zijn dood aan het kruis ging Jezus een morele strijd aan met deze demonische krachten, overwon hen en ging hen voor in een openlijke tentoonstelling van hun schande om hun vernedering te aanschouwen. Met hun nederlaag is ook hun greep op de mensheid verbroken waardoor het voor de mens mogelijk is bevrijd te worden.

De Zweedse bisschop Gustav Aulen heeft de aandacht op dit thema gevestigd en heeft het verdedigd als de "klassieke zienswijze" op de verzoening, aangezien dit de heersende opvatting van het werk van Christus was gedurende de eerste 1000 jaar van de christelijke geschiedenis. Hij verwees er naar met de uitdrukking *Christus Victor* (Christus Overwinnaar) om de triomf van Jezus over de vijand, die de mens bevrijdt, te benadrukken. De verzoening verschaft dus niet alleen de weg van overwinning over de zonde als vervreemding, maar ook de weg van bevrijding uit de greep der zonde waarin de mens verstrikt is.

Hoe ontvangen wij verzoening?

Paulus schrijft: "Wij roemen in God door onze Here Jezus [Christus], door wie wij nu de verzoening ontvangen hebben" (Rom. 5:11). De verzoening is Gods daad in Christus ten behoeve van ons. Hoe ontvangen wij de weldaden die hierdoor beschikbaar zijn gekomen?

Het evangelie geeft zo'n eenvoudig antwoord dat het weer velen tegen de borst stuit: *geloof!* Om gered te worden, geloof dan met Paulus dat "de Zoon van God, die mij heeft liefgehad Zich voor mij heeft overgegeven" (Gal. 2:20).

Maarten Luther heeft zich afgevraagd wie deze "mij" is. "Ik, ellendige en vervloekte zondaar, volledig geliefd door de Zoon van God". Als ik op een andere manier gered zou kunnen worden was de Zoon van God nooit gestorven. Luther adviseert: "Leest de woorden 'mij' en 'voor mij' met grote nadruk, drukt deze 'mij' met hoofdletters op uw hart, en vraagt u nooit af of u wel tot degenen hoort die met deze 'mij' bedoeld zijn ... wanneer wij er zeker van zijn dat wij zondaren zijn, dan weten we ook zeker dat Christus voor onze zonden gestorven is".

Mijn verzoening met God is pas volledig als ik mij volledig met het kruis geïdentificeerd heb

Het geloven dat Jezus van mij houdt doet mijn hart smelten in berouw. En door te vertrouwen op Zijn offer voor mijn zonden wordt mijn geweten gereinigd.

De schuld der zonde is kwijtgescholden en de macht der zonden verbroken!

"Wij dan, gerechtvaardigd uit het geloof, hebben vrede met God door onze Here Jezus Christus" (Rom. 5:1). *Dit* is werkelijke verzoening met God!

Mijn verzoening met God is pas volledig wanneer ik mij volledig met het kruis geïdentificeerd heb. "Zolang Christus en ik nog twee zijn", beled Luther, "ben ik nog niet klaar". Zoals Christus zich in Zijn incarnatie en Zijn dood volledig gelijkstelde aan de zondige mens, zo moet ook ik zonder enige reserve "aan Zijn dood gelijk worden" (Fil. 3:10). De volledige verzoening is dan pas bewerkstelligd wanneer ik met Paulus kan zeggen: "Met Christus ben ik gekruisigd, en toch leef ik, (dat is), niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij" (Gal. 2:20). In deze volledige identificatie betekent verzoening volledige heiligmaking, de opheffing van de zelfheerschappij door Christus als persoonlijke Heer.

Hoofdstuk 6 – Goddelijke genade en menselijke respons

In de twee voorgaande hoofdstukken hebben wij de basis gelegd voor de behandeling van de vraag hoe Gods werk in Christus aangewend kan worden voor de menselijke situatie. Dit is geen bijkomstige vraag, maar het brandpunt van zowel de erfzonde als de verlossing. Dwight L. Moody's uitspraak wordt vaak geciteerd: "De enige theologie die iemand moet kennen om gered te worden is dat ik een zondaar ben en dat Christus de Verlosser is". Maar dit is slechts tweederde van de noodzakelijke kennis; men moet ook weten hoe deze twee bij elkaar worden gebracht, en de wijze waarop men dit laatste invult heeft verstrekkende gevolgen.

De geschiedenis van het christelijke denken laat een schommelbeweging zien tussen het accentueren van de goddelijke genade aan de ene kant en het accentueren van de menselijke respons aan de andere kant. Zoals met de meeste zaken valt aan te nemen dat de waarheid ergens in het midden ligt. De wesleyaanse theologie bewandelt van oorsprong deze middenweg.

Gedurende de eerste eeuwen stond de theologie grotendeels onder invloed van het Griekse denken, en het begrip van de menselijke vrijheid was dan ook nimmer een punt van discussie. Het werd eenvoudigweg aangenomen dat de mens vrij is om op het aanbod van het evangelie te reageren. Dit betekent dat deze vroeg-christelijke denkers (bijvoorbeeld Justinus Martyr, Irenaeus, Origenes) niet een echte leer van de erfzonde ontwikkeld hebben. Enkele latijnse kerkvaders leerden die wel maar dan vaak in een nogal extreme vorm. In de vijfde eeuw werd de menselijke vrijheid een stevig punt van discussie in de strijd tussen Augustinus en Pelagius. Pelagius was bezorgd over de morele gevolgen van een nadruk op het onoverkomelijke van de zonde, en verwierp de idee dat de zonde onvermijdelijk is vanwege de verdorven natuur waarin de mens geboren wordt. Zoals al eerder gezegd beweerde hij dat iedereen als Adam geboren wordt met een volmaakte vrije wil om over de richting van zijn eigen leven te beslissen.

Pelagius wierp de genade echter niet over boord, maar legde haar uit op een manier die aansloot bij zijn opvatting van zonde. De vrije wil is op zich al genade, evenals het voorbeeld van Christus en Zijn onderwijs en de wet. Dit legt de verantwoordelijkheid voor de morele ontwikkeling van de mens volledig op zijn eigen schouders, en sluit de onmogelijkheid uit zich achter het onoverkomelijke van de zonde te verschuilen.

De hoofdstroom van het christendom volgde Augustinus in zijn afwijzing van deze optimistische visie op de mens en van een dergelijke "uiterlijke" opvatting van genade. Augustinus hield staande dat het kennen van de waarheid nog niet

voldoende is; de wil is zo verdorven dat de situatie van de mens een *non posse non peccare* is (de onmogelijkheid om niet te zondigen). De mens heeft een "innerlijke" genade nodig die zijn wil geneest.

Maar Augustinus benadrukte in deze polemiek zo sterk de genade dat hij aanleiding gaf tot de voorstelling van de *predestinatie*. Dit was het gevolg van een "logische" leer van verlossing door goddelijke genade. Wanneer het "genade alleen" is en wanneer slechts bepaalde mensen op het evangelie reageren, dan lijkt de logische consequentie dat genade slechts aan een beperkt aantal mensen is gegeven, en niet aan allen.

De mens heeft een 'innerlijke' genade nodig die zijn wil geneest

De ontwikkeling van het katholieke denken gedurende de daaropvolgende eeuwen laat een terugkeer naar het pelagianisme zien. Deze ontwikkeling vond haar hoogtepunt in de leer van Thomas van Aquino. Hij leerde dat de mens een tweevoudige status heeft die overeenkomt met het "beeld" en de "gelijkenis" van God¹. Door de zondeval is de "gelijkenis" verloren gegaan, zoals de tweede verdieping van een twee verdiepingen tellend gebouw verwijderd kan worden, maar het "beeld" is onveranderd gebleven. Deze "eerste verdieping" verschaft de mens de mogelijkheid om verstandelijk en ethisch tot God te naderen, zichzelf daarbij reddend. Verlossing bestaat alleen maar uit de toevoeging van een *donum superadditum* (buitengewoon toegevoegd geschenk) aan een reeds goed bouwwerk.

Ten tijde van de reformatie verwierp Maarten Luther dit alles omdat het de theologische basis vormde van de katholieke leer van goede werken. Volgens Luther is dit stelsel gedoemd ineen te storten omdat het ervan uitgaat dat de mens werken kan aanbieden die voor God aanvaardbaar zijn, terwijl de mens voor God (*coram Deo*) zo volledig verdorven is dat "al zijn deugden niets anders zijn dan uitnemende ondeugden"². Zelfs de goede dingen die hij doet hebben geen aandeel in zijn verlossing omdat die buiten het geloof om gedaan worden, en dit geloof is het exclusieve geschenk van de genade.

Hier sloeg de pendule te ver door naar de andere kant. In reactie op het humanisme van het katholicisme ontkende Luther feitelijk de vrije wil tegenover God, en kwam bij de predestinatie uit. Johannes Calvijn volgde dit

¹ Dit onderscheid gaat terug op Irenaeus en is het gevolg van een miskennis van het Hebreeuwse parallellisme. Dit is een stijlvorm in het Hebreeuws die hetzelfde in andere bewoording herhaalt.

² Een citaat uit het werk van Augustinus en door Wesley aangehaald.

voorbeeld en werkte het verder uit in zijn beroemde *Institutie der Christelijke Godsdiens*t. Meestal wordt zijn naam met de leer der predestinatie verbonden. We moeten ons echter goed realiseren dat de *onvoorwaardelijke uitverkiezing* en de *absolute predestinatie* voor de hervormers als het uiteindelijke en beslissende geschut dienden tegen de katholieke leer van redding door goede werken.

We kunnen aan de hand van deze vluchtige schets enigszins zien hoe het christelijke denken een beweging toont tussen de twee polen van goddelijke genade en menselijke respons. John Wesley ontwikkelde in de achttiende eeuw een opvatting die het midden hield tussen deze twee, zonder een van beide uit het oog te verliezen. De sleutel tot zijn leer is de *voorafgaande genade*. Wesley stemde met die theologen in, die in navolging van Augustinus de volledige verdorven situatie van het menselijke geslacht onderschreven. Niemand heeft de erfzonde ooit serieuzer opgevat dan hij. De mens heeft van nature *in zichzelf* geen mogelijkheid om tot God naderen, geen vrijheid tegenover God. Dit laat de zaak van verlossing helemaal over aan de genade van God. Maar het opmerkelijke is dat een dergelijke visie op *de mens* zoals hij *van nature* is een "logische abstractie" is. Zo'n "natuurlijke mens" bestaat gewoonweg niet omdat niemand geheel zonder genade is, "tenzij hij de geest gegeven heeft".

Deze voorafgaande genade (ook wel "voorkomende" genade genoemd) geeft de mens de *genadige mogelijkheid* om te reageren op de oproep van het evangelie; maar - en hier onderscheidt Wesley zich van Calvin - de mens is ook in staat deze oproep af te wijzen door misbruik te maken van zijn vrijheid. Wesley zei zelf dat hij maar een "haarbreedte" van het calvinisme was verwijderd, en dit "haartje" wordt door de voorafgaande genade gevormd.

Onze verlossing is door goddelijke genade, en niet door menselijke inspanning. Dit houdt twee dingen in: ten eerste is onze verlossing mogelijk door Gods genadige voorziening in het kruis van Jezus. Dit is de "objectieve" genade, soms omschreven als de nietverdiende gunst van God in Christus. Ten tweede is onze verlossing mogelijk door Gods genadige ondersteuning met Zijn Heilige Geest. Dit kan de "subjectieve" genade genoemd worden: God die in onze harten werkzaam is, ons wakker schudt, overtuigt, bekeert en reinigt. Het is deze dubbele betekenis die met John Wesley's uitspraak bedoeld is dat Gods genade "voor allen, en in allen" beschikbaar is.

Verlossing is door genade alleen, niet door werken. Maar we kunnen niet gered worden zonder vrijelijk te reageren op God. Augustinus zei reeds: "Hij die ons zonder onszelf gemaakt heeft, zal ons niet zonder onszelf redden"³. De mens kan niet zichzelf redden, maar om gered te worden moet hij wel iets "doen": hij

³ Zoals met zovele dingen spreekt Augustinus over beide aspecten.

moet zijn vertrouwen stellen op de Here Jezus (Hand. 16:31). God neemt het initiatief in onze verlossing. Hij geeft Christus als het volmaakte zondoffer en roept ons tot Hem door Zijn Geest, maar wij moeten in een berouwvol, gehoorzaam vertrouwen reageren om gered te worden. Maar zelfs dit reddend geloof komt tot stand door de genadige mogelijkheid die de Geest ons geeft. "Zoals alle verdienste in de Zoon van God is, in wat Hij voor ons gedaan en geleden heeft, zo is ook alle kracht in de Geest van God"⁴.

De Goddelijke werkzaamheid

Eén van John Wesley's meest belangrijke preken is getiteld: "Over het Bewerken van Onze Eigen Behoudenis". Zijn tekst was Fil. 2:12-13: "Blijft uw behoudenis bewerken met vreze en beven, want God is het, die om Zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt".

Wesley zegt: "We moeten de grote en belangrijke waarheid in acht nemen, die nooit uit onze gedachten mag zijn: het is God die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in ons werkt". Deze uitspraak "verwijdert iedere verbeelding van verdienste van de mens en geeft aan God de volle eer van zijn werk"⁵.

God blaast elk goed verlangen in ons en brengt elk goed verlangen tot een goed resultaat

Vervolgens maakt Wesley een heldere opmerking over deze tekst. "De uitdrukking kan op twee manieren geïnterpreteerd worden, die ongetwijfeld beide waar zijn. Allereerst; *het willen* kan de hele innerlijke, en *het werken* de hele uiterlijke godsdienst betekenen. En op deze wijze geïnterpreteerd houdt het in dat God zowel de innerlijke als de uiterlijke heiliging bewerkt. Ten tweede kan *het willen* elk goed verlangen inhouden, *het werken* alles wat daaruit voortkomt. En dan betekent de zin: God blaast elk goed verlangen in ons, en brengt elk goed verlangen tot een goed resultaat".

Op grond van deze geloofskennis kunnen we onderschrijven wat Paulus in Fil. 1:6 zegt: "Hiervan toch ben ik ten volle overtuigd, dat Hij, die in u een goed

⁴ John Wesley, A Farther Appeal to Men of Reason and Religion, The Works of John Wesley (Oxford, 1975) II, 108.

⁵ Geciteerd, evenals de komende citaten, uit een nog niet gepubliceerde Nederlandse vertaling. De Engelse tekst is te vinden in The Works of John Wesley (Kansas City, s.a.) VI, 512-513. In het vervolg zal steeds naar deze uitgave van Nazarener Publishing House verwezen worden onder de afkorting Works.

werk is begonnen, dit ten einde toe zal voortzetten, tot de dag van Christus Jezus".

De menselijke werkzaamheid

Welke verbinding is er tussen de twee delen van Fil. 2:12 en 13? "Als het God is die in ons het willen en het werken bewerkt, wat behoeven wij dan nog te werken?" vraagt Wesley. Hij noemt deze tegenwerping "een redenering van vlees en bloed". Als we werkelijk luisteren naar wat Paulus zegt, dan zien we de relatie tussen Gods werkzaamheid en die van ons. De tekst wil volgens Wesley in wezen zeggen: "Allereerst, God werkt; daardoor *kunt* u werken; ten tweede, God werkt, en daarom *moet* u werken".

Ten eerste. God werkt in u; dus u *kunt* werken. Als God niet in ons zou werken, was het onmogelijk om onze verlossing te bewerkstelligen. Het is voor ons, die "dood naar de overtredingen en zonden zijn" (Ef. 2:1), net zo moeilijk iets voor onze verlossing te doen als het voor Lazarus was te voorschijn te komen voordat de Heer hem het leven schonk. "En het is even onmogelijk voor ons om uit onze zonden te *komen*, of zelfs de geringste beweging in die richting te maken, voordat Hij die alle macht in hemel en op aarde heeft onze dode zielen tot leven roept".

Onze redding is volledig door Gods genade

Maar dit geeft aan niemand het excuus om in zonde te blijven leven, door te denken dat "het alleen God is die ons tot leven kan wekken, want wij kunnen onze eigen zielen niet tot leven wekken". Beschouw eens Wesley's beroemde antwoord:

Want, ook al geeft men toe dat alle zielen der mensen van nature dood zijn in zonde, dan is dat voor niemand een excuus, aangezien geen mens in een zuiver natuurlijke staat is; er is geen mens die totaal zonder Gods genade is, tenzij hij de geest heeft gegeven. Geen levend mens is volkomen verstoken van wat gewoonlijk het natuurlijke geweten genoemd wordt. Maar het is niet natuurlijk; het wordt juist voorafgaande genade genoemd. Ieder mens heeft hier in meer of mindere mate iets van; dat niet wacht tot de mens geroepen wordt. ... Zo zondigt dus geen mens omdat hij geen genade heeft, maar omdat hij de genade die hij heeft niet gebruikt.

Daarom, aangezien God in u werkt, bent u nu in staat uw eigen behoudenis te bewerken. ... We weten inderdaad dat dit woord van Hem absoluut waar is: "Zonder Mij kunt gij niets doen" [Joh. 15:5]. Maar, aan de andere kant weten we dat iedere gelovige kan zeggen: "Ik vermag alle dingen in Hem, die mij

kracht geeft" [Fil. 4:13]. ... U kunt iets doen, door Christus die u kracht geeft. Wakker de vonk der genade aan die in u is, en Hij zal u meer genade geven. Ten tweede. God werkt in u; dus moet u werken: u moet "medewerkers Gods" [2 Cor. 6:1] zijn, anders zal Hij stoppen met werken. ... [Hier citeert Wesley Augustinus] "Hij die ons zonder onszelf gemaakt heeft, zal ons niet zonder onszelf redden". Hij zal ons niet redden tenzij wij ons laten behouden uit dit verkeerde geslacht [Hand. 2:40]; tenzij we zelf de goede strijd des geloofs strijden, en het eeuwige leven grijpen [1 Tim. 6:12]; tenzij we strijden om in te gaan door de enge poort [Luc. 13:24]; onszelf verloochenen en dagelijks ons kruis op ons nemen [Luc. 9:23], en met alle mogelijke middelen werken om onze roeping en verkiezing te bevestigen [1 Petr. 1:10]...

Gaat voort, krachtens de genade Gods, u behoedend, begeleidend, en volgend, in "het werk uws geloofs, de inspanning uwer liefde, en de volharding uwer hoop" [1 Tess. 1:3]. "Weest standvastig, onwankelbaar, te allen tijde overvloedig in het werk des Heren" [1 Cor. 15:58]. En "de God nu des vredes, die onze Here Jezus, de grote herder der schapen door het bloed van een eeuwig verbond heeft teruggebracht uit de doden, bevestigte u in alle goed, om zijn wil te doen, terwijl Hij aan ons doe, wat in zijn ogen welbehaaglijk is door Jezus Christus. Hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid!" [Hebr. 13:20,21].

Op grond van deze mogelijke en noodzakelijke werkzaamheid van de gelovige samen met God moeten we het hierboven geciteerde vers uit Fil. 1:6 in balans brengen met een andere tekst van Paulus: "Ook u, die eertijds vervreemd en vijandig gezind waart blijkens uw boze werken, heeft Hij thans weder verzoend, in het lichaam zijns vlezes, door de dood, om u heilig en onbesmet en onberispelijk voor Zich te stellen, indien gij slechts wel gegrond en standvastig blijft in het geloof en u niet laat afbrengen van de hoop van het evangelie" (Col. 1:21-23). Onze redding is volledig door Gods genade, maar Paulus waarschuwt ook ons wanneer hij tegen de Corinthiërs zegt: "Maar als medewerkers (Gods) vermanen wij u ook de genade Gods niet te vergeefs te ontvangen" (2 Cor. 6:1).

De paradox van de christelijke ervaring

Wanneer deze theologische ideeën zich in de ervaring verwezenlijken, resulteren zij in een gewaarwording die paradoxaal van karakter is. Donald Baillie heeft het als volgt samengevat:

De essentie ervan ligt in de overtuiging die een christen heeft dat elk goed werk in hem, al het goede wat hij doet op de één of andere manier niet door hemzelf bewerkt is, maar door God. Dit is een zeer paradoxale overtuiging, want het

*toeschrijven van alle werkzaamheid aan God betekent geen afschaffing van de menselijke persoonlijkheid of een ontkenning van de menselijke verantwoordelijkheid. Het menselijk handelen zal nooit waarlijk en volledig menselijker zijn, en de persoon in kwestie zal zich nooit vrijer voelen, dan gedurende die momenten waarin hij als christen kan zeggen dat het goede in hem niet van hemzelf maar van God is*⁶.

Deze ervaring is een ondubbelzinnige directe intuïtie, die mij verantwoordelijk stelt voor de dingen die ik verkeerd doe, en mij veroordeelt door mijn geweten. Maar wanneer ik het goede doe, geeft mijn geweten mij vreemd genoeg geen goedkeuring waardoor ik een gevoel van zelfachting krijg. Genade en persoonlijke verantwoordelijkheid overlappen elkaar zozeer, dat het onmogelijk is grenzen tussen beide te trekken en aan te geven waar de ene ophoudt en de andere begint. Het is zoals Jonathan Edwards eens gezegd moet hebben: "Het is alles van God, het is alles van de mens".

Genade en persoonlijke verantwoordelijkheid overlappen elkaar

Dergelijke ervaringen kunnen in de devotionele literatuur van alle eeuwen gevonden worden. Hoewel zij geen volledige rationele verklaring toelaten, zijn ze toch het resultaat van een zuivere christelijke ervaring van God. Dit geeft aan de christelijke ethiek een uniek karakter. Sommigen hebben zelfs gesteld dat er niet zoiets is als een christelijke ethiek, omdat het christelijke gedrag een reactie op de genade is. In tegenstelling tot bepaalde ethische stelsels leert het christelijk geloof niet dat de mens goed wordt door goed te doen. Het goede dat hij bezit stamt volledig uit God alleen. Maar dit ontslaat de christen niet van een moreel gedrag. De volledige afhankelijkheid van de genade roept hem zelfs op tot heiliging, niet als een weg om Gods gunst te winnen of om zedig te worden, maar als een weg om het uiteindelijke doel van de mens te bereiken, "om God te verheerlijken; om toe te nemen in geloof en liefde voor Hem zoals Hij tot ons komt door onze relatie met onze medeschepselen"⁷.

⁶ God was in Christ, 114.

⁷ *Ibidem*, 44; zie ook p. 98-99.

Deel III – Het christelijke leven

Hoofdstuk 7 – Verlossing

"Verlossing" is een theologische begrip met vele betekenissen. Het omvat het gehele werk van God dat de mens beoogt te herstellen in zijn oorspronkelijke staat. Dit begint met een allereerste verlossing en doorloopt alle aspecten van dat herstel tot de uiteindelijke verlossing of "verheerlijking". Het Nieuwe Testament spreekt over de verlossing in het verleden (was), in heden (is), en in de toekomst (zal zijn). Aangezien verlossing betrekking heeft op Gods relatie met de mens behoort zij eigenlijk thuis bij de leer van de Heilige Geest als onderdeel van een theologisch systeem.

Verlost zijn betekent bevrijd zijn uit gebondenheid

De begrippen "verlossing" en "verlost zijn" komen in het Oude Testament het eerst voor in verband met de uittocht, en betekenen "uitgestrekt zijn", "ruimte hebben", "vrij zijn". De bevrijding uit de slavernij geeft dus betekenis aan dit begrip. Verlost zijn betekent bevrijd zijn uit gebondenheid. In het Nieuwe Testament wordt een dergelijke politieke implicatie beperkt ten gunste van een geestelijke, die verlossing aanduidt als vrijheid van zonde.

De volgorde van verlossing

Het lijkt alsof de christelijk kerk zich gedurende haar theologische ontwikkeling maar op één probleem tegelijk heeft gericht. Wanneer bepaalde problemen de kop opstaken door verkeerde opvattingen die het geloof bleken te ondermijnen, richtten theologen hun aandacht op deze zaken. In de vroegste periode begaven zij zich van de vraag betreffende het Oude Testament naar de leer van de schepping, vervolgens naar de discussie over de godheid van Christus (trinitarische strijd) en toen naar de persoon van Christus (christologische strijd). Ten tijde van de reformatie in de zestiende eeuw kwam de vraag op naar de *volgorde van de verlossing*, of anders gesteld: "Wat moet ik doen om verlost te worden?"

De twee theologische begrippen die in het middelpunt van de discussie stonden waren *rechtvaardigmaking* en *heiligmaking*. Rechtvaardigmaking betekent het onschuldig verklaard worden en houdt het geaccepteerd worden door God in. Heiligmaking betekent het heilig gemaakt worden of het bevrijd worden van onreinheid. De discussie concentreerde zich op de vraag welke van de twee eerst is in de volgorde van verlossing.

Het katholieke standpunt was dat heiligmaking aan rechtvaardigmaking voorafgaat. Iemand moet eerst heilig worden voordat hij door God wordt geaccepteerd. De leer van Thomas van Aquino is hiervan de klassieke uitdrukking. Volgens Thomas begint het christelijk leven met *geloof*. Maar met geloof bedoelt hij de verstandelijke instemming met de leer van de kerk. Dit is slechts de eerste stap in het verlossingsgebeuren. Geloof is niet genoeg, het geeft alleen de mogelijkheid tot verlossing. Het moet volgens Thomas' bekende spreuk een "*geloof gevormd door liefde*" zijn. Dit houdt in dat iemand gered wordt door geloof *en* liefde.

Het christelijk leven wordt dan een ontwikkeling van heiligmaking, of een groei van liefde door goede werken die door de kerk zijn voorgeschreven. Wanneer deze ontwikkeling voltooid is, en men volledig geheiligd is, wordt men gerechtvaardigd. Dit betekent dat God hem rechtvaardig verklaart omdat hij door goede werken rechtvaardig is geworden. De katholieke gelovige is dan klaar voor de hemel.

Deze opvatting veroorzaakte problemen. Wat nu als iemand sterft voordat zijn heiligmaking voltooid is? Aangezien hij niet in de hemel kan komen ontstond de voorstelling van een tussenruimte, het *vagevuur* waar de katholieke gelovige door te lijden heilig kan worden, en zijn onvoltooide opdracht om volledige heiligheid te bereiken kan afmaken.

Een dergelijke leer verontrustte in hevige mate gevoelige personen zoals Maarten Luther. Hij wilde zich bewust zijn van Gods aanvaarding, maar kon nooit genoeg liefde bij zichzelf ontdekken. Hij zei dat hij zelfs op het punt kwam dat hij God ging haten vanwege de geboden die Hij oplegde, en waaraan hij niet kon beantwoorden.

Vanuit zijn exegetische werkzaamheid als hoogleraar aan de universiteit kwam hij tot het inzicht dat het Nieuwe Testament het tegenovergestelde leerde van hetgeen hem vroeger was bijgebracht. *Rechtvaardigmaking gaat aan heiligmaking vooraf*, en iemand wordt door God rechtvaardig verklaard op grond van *Zijn* liefde en genade, en niet op grond van de goede werken der mens. Het enige dat de mens moet doen is dit vrije geschenk in Christus aanvaarden, en hij is op dat moment gerechtvaardigd door geloof alleen. Luther gaf het heel kernachtig weer: "God redt zondaren".

In plaats van Aquino's slagzin: "geloof gevormd door liefde" zei Luther dat het christelijke leven het best weergegeven kan worden door "*geloof gevormd door Christus*". Eén blik op het kruis in geloof, en de schuld der zonde en haar straf zijn verdwenen. Verder is ook belangrijk te signaleren dat hij de nieuwtestamentische opvatting van geloof als *vertrouwen* herstelde in tegenstelling tot de opvatting die geloof als een verstandelijke instemming ziet. John Wesley stond helemaal achter de protestantse opvatting dat men door het geloof alleen gerechtvaardigd wordt. De eeuwige bestemming van de mens

wordt door een eerste daad van geloof verzekerd. Maar hij ontdekte dat de katholieke nadruk op heiligmaking ook door de nieuwtestamentsiche leer werd ondersteund, en hij combineerde de twee uitgangspunten tot de spreuk "*geloof door liefde werkende*", ontleend aan Gal. 5:6. Heiligmaking is de bevordering van liefde in het leven van de christen als reactie op het gegeven geschenk van het eeuwige leven, en is niet de poging om het te verkrijgen. In dit hoofdstuk zullen we de facetten van deze *eerste verlossing* behandelen, en in het volgende hoofdstuk de *hierop volgende aspecten* van de leer van verlossing, die in het algemeen aangeduid worden met de term *heiligmaking*.

In het voorgaande hoofdstuk hebben we de twee zijden van de ontmoeting tussen God en mens in hun paradoxale vermengeling behandeld. Voor een zo helder mogelijke uiteenzetting willen we nu beide zijden van deze paradox afzonderlijk behandelen. We zullen eerst over onze eigen situatie spreken.

De menselijke respons

Het woord *respons* geeft precies weer wat wij onder het menselijk aandeel verstaan. Augustinus zei: "Ik zocht de Heer omdat Hij mij al gevonden had". Iedereen die Christus kent is zich ervan bewust dat hij gevonden is. Verlossing is niet iets dat hij uit eigen initiatief ontdekt heeft, maar "wij hebben lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad" (1 Joh. 4:19).

Iedereen die Christus kent is zich ervan bewust dat hij gevonden is

Het begin van de verlossing kondigt zich aan met een opschuddende ervaring. Door middel van een preek, een getuigenis, een lied, of een andere voorzienige gebeurtenis brengt de Heilige Geest de zondaar, die dood is naar zijn overtredingen en zonden (Ef. 2:1) tot bewustwording van zijn verloren situatie. Wanneer God Zichzelf openbaart en tot het menselijk geweten spreekt, is de basis voor de reddende respons gelegd.

Het zoeken van de Heer omvat verschillende handelingen: belijdenis van zonden, bekering en geloof. Elk van deze moet in het licht van de bijbelse theologie beschouwd worden.

Belijdenis. Het Griekse woord (homologeïn) dat met "belijden" is vertaald betekent letterlijk "hetzelfde zeggen". Wij doen belijdenis wanneer we dat uitspreken wat God allang van ons weet, wanneer wij instemmen met Gods oordeel over ons. Belijdenis van zonden is heel iets anders dan de erkenning van schuld. Iemand kan toegeven dat hij verkeerd gedaan heeft zonder berouw te hebben. Iemand kan zelfs voor een rechtbank schuld bekennen zonder het

berouw te ervaren dat elke christelijke belijdenis begeleidt. Werkelijke belijdenis groeit uit een hart dat door liefde getroffen is.

Bekering. Het Hebreeuwse woord voor bekering betekent "keren". "Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen. Want waarom zoudt gij sterven?" verkondigt de profeet (Ez. 33:11). "De goddeloze verlate zijn weg en de ongerechte man zijn gedachten en hij bekere zich tot de Here, dan zal Hij Zich over hem ontfermen - en tot onze God, want Hij vergeeft veelvuldig" (Jes. 55:7). Een zondaar moet zich omkeren om in het reine met God te komen.

Het Griekse woord dat met "bekeren" wordt vertaald betekent "nogmaals denken". Evangelische bekering begint ten gevolge van het werk van de Heilige Geest met een juist beeld van zichzelf, en is een verandering van mening betreffende God, zonde en zichzelf. Het vrucht voortbrengen die aan de bekering beantwoordt (Matt. 3:8) houdt de bereidwilligheid in om hetgeen iemand misdaan heeft tegen God en zijn naaste te verbeteren, en zijn manier van leven te veranderen. Het betekent een herbezinning over God en Zijn rechtvaardige wegen.

Artikel VIII van het Handboek:

Wij geloven dat bekering vereist wordt voor allen die in daad of voornemen zondaren tegen God geworden zijn. Onder bekering verstaan wij een oprechte en grondige gemoedsverandering met betrekking tot de zonde, die met zich meebrengt een overtuiging van persoonlijke schuld en een vrijwillig opgeven van de zonde. De Geest van God geeft aan allen die zich willen bekeren, de genadige hulp van een berouwvol hart en hoop op barmhartigheid, opdat zij mogen geloven voor vergeving en geestelijk leven.

De misdadiger aan het kruis bekeerde zich door zijn uitroep: "Jezus, gedenk mijner, wanneer Gij in Uw koninkrijk komt". Wakker geschud en overtuigd door de Geest van God beriep hij zich op de Heer voor verlossing. Meer mogelijkheden om vrucht voort te brengen, die aan de bekering beantwoordt behalve dit verzoek had hij niet. Maar Jezus antwoordde: "Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn" (Luc. 23:42-43).

Niet iedereen onderschrijft de noodzaak van bekering als een voorbereidende stap naar verlossing. De bekering is op twee gronden in twijfel getrokken als de juiste respons op de eerste oproep van het evangelie. De eerste reden is het gevolg van een wijziging die zich in het katholieke sacrament van de biecht voltrokken heeft. Oorspronkelijk betrof de biecht vier stappen: (1) *contritio* (berouw), (2) *confessio* (belijdenis), (3) *satisfactio* (genoegdoening) en (4) *absolutio* (kwietschelding). Later is men *contritio* als een zuiver christelijke houding gaan zien, die een in zonde levend iemand niet kan aannemen; hierdoor werd de *contritio* veranderd in *attritio*. *Attritio* wil het onvolkomen

berouw aangeven dat voortspuit uit een vrees voor straf, terwijl *contritio* het ware, volkomen berouw betekent dat voortspuit uit de liefde tot God. Daarom is voor de rooms katholieke theologie berouw een zuiver christelijke deugd, en kan de bekering geen voorbereiding op rechtvaardigmaking zijn.

Interessant genoeg zagen ook de twee grote hervormers Maarten Luther en Johannes Calvijn berouw als iets dat *binnen* het christelijke leven beoefend moet worden. Calvijn benadrukte berouw voortdurend als een belangrijk onderdeel van de weg naar heiligmaking. Daarom belijden veel protestanten regelmatig hun zonden in openlijke en persoonlijke gebeden.

Beide theologen uitten een tweede bezwaar: de oproep tot bekering als voorafgaande aan de rechtvaardigmaking bracht het protestantse credo van verlossing *door geloof alleen* in gevaar. De hervormers beschouwden een berouw voorafgaande aan reddend geloof als een werkzaamheid van de mens die weer zou leiden tot een verlossing door goede werken. Dit is de achterliggende gedachte van vele benaderingen van evangelisatie die grote nadruk leggen op "geloof" en "aanvaarden", maar berouw en bekering onbesproken laten.

De schakel tussen bekering en verlossing is vertrouwen in Christus

Het wesleyaanse denken is van mening dat het bijbels is om de mensen tot berouw over hun zonden op te roepen; maar tegelijkertijd houdt het vast aan het *sola fide* van het protestantisme. Geloof alleen is de voorwaarde van verlossing; maar vanwege de zondige staat van de mens is berouw noodzakelijk voordat men kan geloven. Een zondaar die zijn rug naar God heeft toegekeerd is niet in staat Christus te vertrouwen.

Geloof. De schakel tussen bekering en verlossing is geloof; vertrouwen in Christus, en in Christus alleen. Geloven is zich beroepen op de naam van de Heer zoals de stervende misdadiger het deed. Geloven is rusten in de belofte van Christus: "Wie tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen" (Joh. 6:37). Geloven is zich volledig toevertrouwen aan Christus, het vertrouwen op de verdiensten van Zijn leven, dood en opstanding. Met de woorden van John Wesley: "Het is een vertrouwen ... op Christus zoals Hij *voor ons gegeven* is en zoals Hij *in ons leeft*; met als gevolg ... een instemming met Hem, een vastklampen aan Hem als onze wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing [1 Cor. 1:30]"¹. Alles wat aan deze daad van geloof voorafgaat,

¹ "Salvation by Faith", *Standard Sermons*, Edward H. Sudgen, ed. (Londen, 1921) I, 140-141.

zoals bekering is slechts een voorbereiding op deze uiteindelijke eenwording met Christus. De Heer redt alleen. Het geloof dat alleen aan God de eer geeft ontvangt dankbaar het geschenk van verlossing (zie Rom. 4:20-25).

De Goddelijke daad

Zoals in het voorgaande gedeelte al is aangestipt redt bekering noch geloof ons. Verlossing lijkt veel op elektrische stroom die zowel een positieve als een negatieve pool nodig heeft voordat de kring gesloten wordt en de lamp gaat branden. De menselijke respons is noodzakelijk, maar God moet "de kring sluiten" door een goddelijke reddende handeling voordat iemand waarlijk kan zeggen dat Hij gered is. Het is een *goddelijk-menselijke* ontmoeting.

De verlossing die God door Christus doet toekomen aan de berouwvolle, gelovige zondaar wordt op verschillende manieren in het Nieuwe testament beschreven. Ten eerste is geloven in Christus gerechtvaardigd worden. Dit houdt in dat door mijn vertrouwen in Christus en Zijn verzoenende dood ik voor God sta alsof ik nooit gezondigd heb! Het betekent heel eenvoudig gratie door het bloed van Jezus en aanvaarding door God.

Rechtvaardigmaking is een juridisch beeld dat aan de rechtspraak ontleend is. God is de Rechter die het vonnis uitspreekt over de aangeklaagde. Als het bewijs ontoereikend is om de schuld aan te tonen, zal de rechter rechtmatig en rechtvaardig de aangeklaagde vrijspreken als "onschuldig" (gerechtvaardigd). Maar als de bewijsvoering zonder enige twijfel aantoonde dat de aangeklaagde schuldig is, en de rechter hem *vervolgens* onschuldig verklaart, dan is dit uit juridisch gezichtspunt een grof schandaal. Daarom wijst Paulus op het werk van Christus, waardoor het mogelijk is dat God desondanks "rechtvaardig is, ook als Hij hem rechtvaardigt, die uit het geloof in Jezus is" (Rom. 3:26).

De betekenis van dit alles is dat de Rechter zelf (in Christus) de schuld in Zijn eigen hart draagt, en het schandaal ondergaat om in staat te zijn de gevangene "onschuldig" te verklaren. Door niet in te zien dat de Rechter degene is die de zonde draagt, en dat het hier niet gaat om een abstracte wet waaraan voldaan moet worden ontstaat er een verkeerde opvatting van zowel God als het verzoeningswerk in Christus zoals in sommige *genoegdoeningstheorieën* van de verzoening.

Wij geloven dat de rechtvaardigmaking die genadige en gerechtelijke daad van God is, waardoor Hij aan allen die in Jezus Christus geloven en Hem aannemen als Heer en Zaligmaker, volkomen vergiffenis van de schuld en volledige kwijtschelding van de straf voor bedreven zonden schenkt en hen als rechtvaardig aanneemt.

Handboek, Artikel IX

Rechtvaardigmaking loopt uit op *verzoening*. "Wij dan, gerechtvaardigd uit het geloof, hebben vrede met God door onze Here Jezus Christus" (Rom. 5:1). Door de rechtvaardigmaking zijn we bevrijd van de *schuld* der zonde; door de verzoening van haar *vijandschap*.

De verzoening kan zonder twijfel gezien worden als de voornaamste beeldspraak in de goddelijk-menselijke relatie. Dit komt omdat het beeld aan de wereld der menselijke relaties, namelijk de huiselijke sfeer ontleend is. Deze beeldspraak geeft meer dan enig ander beeld weer wat er in de verlossing aan de hand is, en alle andere beelden moeten hieraan ondergeschikt gemaakt worden.

Door juridische beelden (zoals rechtvaardigmaking) als maatgevend te hanteren zonder deze in persoonlijke begrippen om te zetten, is het werk van Christus vaak verkeerd opgevat. Als oorzaak kan gewezen worden op het feit dat (1) de westerse theologie zich vanuit een Romeinse samenleving heeft ontwikkeld die op de wet gericht was, en (2) dat de meest invloedrijke theoretici van de verzoeningsleer juristen waren. Tertullianus was een jurist, en heeft een indrukwekkende en soms een onvermoede invloed op de westerse theologie uitgeoefend met betrekking tot deze en andere zaken. John Wesley toonde een grote affiniteit met het oosterse christendom, met haar meer mystieke en persoonlijke nadruk.

God is als de vader die altijd bereid is zijn terugkerende verloren zoon te ontvangen

Eveneens moet met betrekking tot dit punt gezegd worden dat de mens met God verzoend wordt en niet andersom. De mens is de opstandige, de vijand; en zijn zonde (eigen wil) vormt het obstakel naar verlossing. God is als de vader van de verloren zoon die altijd bereid is zijn terugkerende zoon te ontvangen wanneer hij "tot zichzelf komt", zijn trots inslikt en naar zijn Vader terugkeert. Op dit punt legt Paulus in zijn beschrijving van het werk van de gezant van Christus de nadruk, wiens boodschap luidt: "Laat u met God verzoenen" (2 Cor. 5:20). Op hetzelfde moment dat een berouwvolle zondaar gerechtvaardigd wordt en verzoend raakt met God ontvangt hij *adoptie* in Gods familie. "En, dat gij zonen zijt - God heeft de Geest Zijns Zoons uitgezonden in onze harten die roept: Abba, Vader. Gij zijt dus niet meer slaaf, doch zoon; indien gij zoon zijt, dan zijt gij ook erfgenaam door God" (Gal. 4:6-7; vgl. Rom. 8:14-17). "Die Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn" (Rom. 8:16). De goddelijke Geest verzekert de persoon dat hij nu een kind van God is, en legt de

uitroep in zijn hart "Vader, o lieve Vader!", zoals een klein kind met een zelfde spontaniteit "abba" of "papa" zegt.

Verder wordt iemand op hetzelfde moment dat hij gerechtvaardigd, verzoend en geadopteerd wordt ook geboren in de Geest, wederom geboren door de kracht van God. Hij wordt opnieuw geboren. Een pasgeboren baby begint te ademen, te schreeuwen, te zien en te horen. Zo ontvangt ook de nieuw-geborene de adem van de Geest en roept om God. Zijn ogen zijn nu geopend om het gezicht van God in Jezus Christus te aanschouwen, en zijn oren zijn ontsloten om de stem van God in Zijn Woord te horen!

De nieuwe mens

Tot op dit punt zou vanuit onze beschrijving de verlossing als een zuiver individueel gebeuren opgevat kunnen worden. Maar dit is vanuit bijbels gezichtspunt onjuist. Hoewel verlossing een persoonlijke respons vereist, en een ieder in genade zijn eigen beslissing moet nemen, maakt de verlossing iemand deel van een nieuwe orde, een nieuwe gemeenschap, een nieuwe tijd. De nieuwtestamentische theologie is vanuit een bepaald gezichtspunt opgebouwd dat door het hele boek heen tot uitdrukking wordt gebracht, en als een kernmotief gezien kan worden. Dit is de voorstelling van de *twee tijdperken*, die in het joodse apocalyptische denken geworteld is: het eerste is kwaadaardig en het tweede is de tijd van het koninkrijk.

Bij de nieuwtestamentische schrijvers vinden we de opvatting dat de huidige tijd nog niet voorbij is - volgens de joodse apocalyptici een voorwaarde voor de komst van het nieuwe tijdperk - maar dat de toekomstige tijd deze tijd is binnengedrongen, zodat beide naast elkaar bestaan. De nieuwe orde heeft dus in de oude ingebroken en kondigt de uiteindelijke vernietiging van de oude orde aan. De mensen leven ofwel in de huidige tijd onder de heerschappij van de satan, de "god dezer eeuw" (2 Cor. 4:4) en de demonische machten, of zijn deel van een nieuwe tijd en orde, of wat hetzelfde is: van het koninkrijk van God. Deze kosmische betekenis wil Paulus in 2 Cor. 5:17 aangeven waar hij zegt: "Zo is dan wie in Christus is een nieuwe schepping; het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is gekomen". De oude tijd is voorbijgegaan en de nieuwe is gekomen; en degene die in Christus is, is onderdeel van die nieuwe tijd.

Geloven in Christus is volgens Paulus de overgang van de oude schepping naar de nieuwe. Toen Jezus stierf ging de oude schepping (voorlopig) met Hem ten onder, en toen Hij opstond ontstond (voorlopig) de nieuwe schepping. Geloven in Christus is Zijn dood en opstanding ingaan en een onderdeel worden van de nieuwe schepping die hij ingesteld heeft.

De nieuwe mens is dus een *corporatieve* werkelijkheid. Hoewel iedereen die de omvormende genade van Christus in zijn eigen leven heeft ervaren van de

"nieuwheid des levens" (Rom. 6:4) kan getuigen, staat eveneens in het bijbelse geloof centraal dat hij een onderdeel is van een nieuw geslacht. De contouren van deze nieuwe werkelijkheid heeft Paulus in Ef. 2:1 1-15 beschreven.

Hoofdstuk 8 – Heiligmaking

"Heiligmaking" is een belangrijk woord dat velen in verwarring brengt, terwijl het de vertaling is van een begrip dat schering en inslag is in de bijbelse openbaring. Het is afgeleid van een woord dat met "heiligheid" wordt vertaald. We willen eerst dit laatste genoemde woord onderzoeken om tot een beter verstaan van heiligmaking te komen.

Het Hebreeuwse woord *qodesh*, in het Nederlands weergegeven met "heilig" betekent oorspronkelijk "afgescheiden", en werd voornamelijk op God toegepast. Het werd gebruikt om het zuiver goddelijke aan te duiden. Gods heiligheid onderscheidt Hem van, maakt Hem anders dan de eindige werkelijkheid. Mensen, voorwerpen en plaatsen kunnen "heilig" worden in een afgeleide betekenis door op één of andere manier met God verbonden te zijn; zij kunnen Zijn eigendom zijn of de plaats waar Hij zich geopenbaard heeft. De handeling of de ontwikkeling waardoor eindige objecten "heilig" worden wordt "heiligmaking" genoemd, of ook wel "heiliging". Vooral in het Oude Testament waren verschillende rituelen voorgeschreven om dit te kunnen bereiken. Deze vorm van "heiligmaking" kunnen we het beste *cultisch* noemen. Cultische heiligheid of heiligmaking verschaft door direct contact of door een daad van toewijding de hoedanigheid van "God toebehoren".

Paulus heeft de heiligheidsopvatting verder uitgewerkt in relatie tot de christelijke ervaring

Cultische heiligheid behoeft niet noodzakelijkerwijs een ethische invulling te hebben. Men treft in het Oude Testament zelfs de opzienbarende verwijzing aan naar de "heilige prostituties". Maar weldra kwam het ethische element als een kenmerkende eigenschap op de voorgrond en werd het door de profeten nadrukkelijk onder woorden gebracht. Hierdoor spreken de oudtestamentici over *profetische heiligheid* om een ethische opvatting van heiligheid aan te duiden.

Hoewel Jezus ook naar de cultische heiligmaking verwees (Matt. 23: 17,19), stond Hij duidelijk in de grote stroom van de profetische onderwijzing. Paulus heeft deze heiligheidsopvatting verder uitgewerkt in relatie tot de christelijke ervaring, en meestal wordt dan ook de christelijke leer van de heiligmaking op basis van zijn brieven ontvouwd. In die geschriften wordt het spreken over "heiligheid" op heldere wijze toegepast op het dagelijkse leven, en altijd met een ethische nadruk.

Voor onze behandeling van heiligmaking als een onderdeel van het brede thema van verlossing kan het van nut zijn om Wesley's helder onderscheid tussen rechtvaardigmaking en heiligmaking in gedachten te nemen:

rechtvaardigmaking is een betrekkelijke verandering en heiligmaking een werkelijke verandering. Gebruik makende van dit belangrijke en theologisch juiste inzicht, zijn wij in staat om het veelvuldig gebruik van heiligmaking in leerstellige discussies te onderzoeken.

Wesley's onderscheid veronderstelt overeenkomstig de normatieve nieuwtestamentische onderwijzing een ethische opvatting van heiligmaking in plaats van een cultische. Wanneer een persoon of voorwerp in cultische zin geheiligd wordt (afgezonderd), betekent dit niet noodzakelijkerwijs een innerlijke (werkelijke) verandering. Een persoon kan zich aan een ritueel van reiniging onderwerpen zonder een ethische verandering te ervaren. Maar overeenkomstig Wesley's definitie van heiligmaking moet een dergelijke verandering optreden.

Met het omschrijven van de rechtvaardigmaking als een betrekkelijke verandering bedoelt Wesley een verandering in relatie. De relatie van schuld wordt er één van onschuld. Rechtvaardigmaking op zich behoeft geen werkelijke verandering in de persoon te betekenen. Hierdoor kan de rechtvaardigmaking *logischerwijs* van de heiligmaking onderscheiden worden, hoewel er geen chronologisch verschil is zoals we later zullen zien. Hierdoor kan ook zowel op bijbelse als theologische gronden worden aangetoond dat heiligmaking logischerwijs op rechtvaardigmaking volgt, want de mensen worden niet vanwege hun heiligheid door God aanvaard, maar "gewoon zoals ze zijn". Rechtvaardigmaking gebeurt logischerwijs het eerste in de goddelijk-menselijke relatie (zie voorgaande hoofdstuk).

Uitgaande van Wesley's definitie van heiligmaking als een *werkelijke* verandering moeten we de verschillende beelden van verlossing opvatten als onderdelen van de omvattende heiligmaking: wedergeboorte, groei in genade en volkomen heiligmaking. Wanneer men het gebruik van het begrip beperkt tot de *volkomen* heiligmaking alleen, dan zal men met bijna elk gebruik van "heiligmaking" in het Nieuwe Testament problemen hebben om het in het juiste verband te verstaan.

Wedergeboorte. De term wedergeboorte is ontleend aan het gesprek van Jezus met Nicodemus (Joh. 3:3 e.v.). Er wordt mee bedoeld dat iemand die dood was in zonden nieuw leven heeft ontvangen. Deze geestelijke opstanding is een werkelijke verandering.

De kwaliteit van dit aan de mens geschonken nieuwe leven is in wezen heilig. Als het geestelijke dingen betreft is het onmogelijk om "leven" van "kwaliteit van leven" te onderscheiden zoals sommigen geprobeerd hebben. Daarom is de wedergeboorte volgens de wesleyaanse terminologie een *aanvankelijke*

heiligmaking. Dit verklaart waarom het juist is te stellen dat alle christenen geheiligd zijn, maar niet volkomen. Dit houdt meer in dan een "God toebehoren" in cultische zin door een "afgezonderd" zijn. Het betekent een werkelijke verandering van dood naar leven. Paulus maakt dit duidelijk wanneer hij de Corinthiërs toesprekt als "de geheiligden in Christus Jezus, de geroepen heiligen" (1 Cor. 1:2). Dat hij dit in ethische zin bedoelt wordt duidelijk in 6:9-11, "Of weet gij niet, dat onrechtvaardigen het Koninkrijk Gods niet beërven zullen? Dwaalt niet! Hoereerders, afgodendienaars, overspelers, schandjongens, knapenschenders, dieven, geldgierigen, dronkaards, lasteraars of oplichters zullen het Koninkrijk Gods niet beërven. En sommigen uwer zijn dat geweest. Maar gij hebt u laten afwassen, maar *gij zijt geheiligd*, maar gij zijt gerechtvaardigd door de naam van de Here Jezus Christus en door de Geest van onze God" (cursivering toegevoegd). Maar een nauwkeurige lezing van de hele brief maakt voldoende duidelijk dat zij niet volkomen geheiligd waren.

Groei in genade. Wanneer groei in genade vanuit een nieuwtestamenteisch gezichtspunt wordt gezien valt het ook onder de categorie van heiligmaking. De eenvoudigste definitie van dit verschijnsel in het christelijke leven is: *een toenemende gelijkvormigheid aan Christus*.

Groei in genade wordt gekenmerkt door een toename van liefde

In 2 Petr. 3:18 wordt het duidelijkst uitgedrukt wat met deze groei verbonden is: "Maar wast op in de genade en in de kennis van onze Here en Heiland, Jezus Christus". De begrippen groei en kennis zijn niet toevallig met elkaar verbonden. Wanneer iemand Christus beter leert kennen, dan leidt Gods genade de persoon door de Heilige Geest om zijn leven steeds meer ermee in overstemming te brengen. Een nauwkeurig onderzoek van de brieven van Paulus zal een sterke nadruk op kennis aantonen, die wezenlijk is voor de ontwikkeling van het christelijk leven gelijk in 2 Petrus is bedoeld.

Volkomen heiligmaking. Hoewel altijd in de geschiedenis der kerk en in het nadenken over het christelijke leven verschillende aspecten van heiligmaking zijn besproken geweest met verscheidende accenten was het John Wesley in de achttiende eeuw, die de leer van de volkomen heiligmaking of christelijke volmaaktheid voor de universele kerk heeft herontdekt. Sprekende over zijn broer Charles en zichzelf zegt hij: "In 1729 ontdekten twee jonge mannen, die de bijbel lazen, dat zij niet zonder heiliging gered konden worden; zij streefden ernaar en spoorden anderen aan dit ook te doen".

Eén van de opmerkelijke kenmerken van hetgeen Wesley leerde was dat hij de inhoud van heiligmaking als *liefde* definieerde. Hierin was hij in

overeenstemming met een lange traditie van onderwijs in christelijke vroomheid. Liefde is dus de beginnende ervaring van alle wedergeboren christenen; groei in genade wordt gekenmerkt door een toename van liefde, en volkomen heiligmaking stelt hij gelijk aan niets anders dan de kwalitatieve volmaaktheid der liefde. Door het geheel in termen van liefde te omschrijven was het voor hem theologisch mogelijk om de verrassende en verleidelijke stelling te poneren dat zo'n volmaakte liefde in dit leven mogelijk is. Wesley's eenvoudigste samenvatting van zijn leer is te vinden in *A Plain Account of Christian Perfection* (Een Duidelijke Verklaring van de Christelijke Volmaaktheid). In zijn bewijsvoering ter verdediging van de stelling dat de ervaring van volmaakte liefde in dit leven gerealiseerd kan worden wijst hij op het volgende:

1. *Er is zo iets als volmaaktheid; aangezien het steeds in de Schrift wordt genoemd.*
2. *Zij komt niet voor de rechtvaardigmaking; aangezien gerechtvaardigde mensen verder moeten gaan naar volmaaktheid.*
3. *Zij komt niet na de dood; aangezien Paulus over levende mensen sprak die volmaakt waren*¹.

Wat is volkomen heiliging?

Op 1 januari 1733 preekte Wesley voor het gehoor van de Universiteit van Oxford in de St. Mary Church over "De Besnijdenis van het Hart". Over de christelijke volmaaktheid zei hij: "Het is die, tot natuur geworden, gezindheid der ziel, die in de geestelijke geschriften heiligheid genoemd wordt; en die onmiddellijk het gereinigd zijn van de zonde impliceert, van "alle bezoedeling des vlezes en des geestes" [2 Cor. 7:1] en dientengevolge het bekleed worden met die deugden, die ook in Christus Jezus waren; het zodanig "hervormd worden door de vernieuwing van ons denken"[Rom. 12:2], dat wij even volmaakt worden "gelijk onze hemelse Vader volmaakt is"[Matt. 5:48]². Ergens anders zegt Wesley: "Het evangelie van Christus kent geen andere godsdienst dan een sociale; geen andere heiligheid dan sociale heiligheid. Geloof door liefde werkende is de breedte, lengte, hoogte en diepte [Ef. 3:18] van de christelijke volmaaktheid"³.

¹ *A Plain Account of Christian Perfection* (Kansas City, 1966) 114. Er is een onuitgegeven Nederlandse vertaling, die de helft van dit boek bestrijkt. Indien mogelijk is uit deze vertaling geciteerd.

² *Ibidem*, 12.

³ *Works* XIV, 305.

Wesley leerde dat "volkomen heiligmaking niets meer of minder is dan zuivere liefde; een liefde die de zonde uitdrijft en heer is over zowel het hart als het leven". "Het is liefde die de zonde uitsluit; liefde die het hart vult en de gehele activiteit van de ziel omvat ... Want indien liefde het gehele hart in beslag neemt, welke ruimte is er dan voor de zonde?"⁴.

Anders Nygren noemt Rom. 5:5 Paulus' weergave van pinksteren: "Omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door de Heilige Geest, die ons gegeven is".

Volkomen heiligmaking is niets meer of minder dan zuivere liefde

Colin Williams zegt: "De grote kracht van Wesley's leer ligt in het bewustzijn dat het werk van heiligmaking een geschenk is, een goddelijk werk door God bewerkstelligd en dat door geloof geaccepteerd moet worden. Er is een geleidelijk werk van verandering dat voortkomt uit de dagelijkse relatie met Christus, en de behoefte aan deze geleidelijke verandering blijft gedurende het hele leven aanwezig, maar er is ook de belofte van het onmiddellijke geschenk van een onverbroken relatie met Christus"⁵.

Is heiligmaking een crisis of een verandering?

Dit is de vraag van Wesley: "Is deze dood voor de zonde en vernieuwing in liefde geleidelijk of ogenblikkelijk?" En dit is zijn bekende antwoord:

Iemand kan een tijd stervende zijn; toch sterft hij eigenlijk gezegd niet voordat de ziel van het lichaam gescheiden wordt; en op dat ogenblik leeft hij het eeuwige leven. Op gelijke wijze kan hij voor een tijd stervende zijn aan de zonde; toch is hij nog niet voor de zonde gestorven, totdat de zonde is afgescheiden van zijn ziel; en op dat ogenblik leeft hij het volle leven der liefde. En zoals de verandering die ondergaan wordt wanneer het lichaam sterft van een andere aard is, en oneindig groter is dan alles wat wij tevoren ook hadden gekend, ja, zoals het tot op dat moment onmogelijk was te bevatten; zo is de verandering die bewerkt wordt wanneer de ziel sterft voor de zonde, van een andere aard, en oneindig groter dan wat dan ook daarvoor, en dan iemand kan bevatten, totdat hij het ervaart. Toch groeit hij nog in genade, in de kennis van

⁴ *Ibidem* VI, 46,52.

⁵ Colin Williams, *John Wesley's Theology Today* (Londen, 1962) 186.

Christus, in de liefde en naar Gods beeld en zal zo blijven groeien, niet tot aan de dood, maar tot in alle eeuwigheid⁶.

Aan het einde van *Plain Account* antwoordt Wesley op de tegenwerping dat bij sommigen deze verandering niet ogenblikkelijk is: "Zij hebben het moment niet opgemerkt toen de verandering bewerkstelligd werd. Het is vaak moeilijk om het moment op te merken waarop iemand sterft; maar er is een moment waarop het leven ophoudt. En als zonde ooit kan ophouden, moet er een allerlaatste moment van haar bestaan zijn, en een allereerste moment van onze bevrijding ervan"⁷.

Hoe moeten wij op deze verandering wachten?

Wesley geeft het volgende antwoord op deze vraag:

Niet in zorgeloze onverschilligheid, of in slome werkloosheid; maar in krachtige algehele gehoorzaamheid, in een ijverig onderhouden van alle geboden, in waakzaamheid en pijnlijke nauwgezetheid, in het verloochenen van onszelf en het dagelijks opnemen van ons kruis; zowel als in ernstig bidden en vasten, en een nauwkeurig achtgeven op al Gods inzetten. En indien iemand droomt het langs welke andere weg ook te kunnen bereiken (ja, of het te behouden nadat het verkregen is, zelfs wanneer hij het in de hoogste mate ontvangen heeft), hij misleidt zijn eigen ziel. Het is waar, wij ontvangen het door eenvoudig geloof; maar God geeft dat geloof niet en wil het niet geven, tenzij wij het met alle naarstigheid zoeken op de manier die Hij verordend heeft⁸.

Maar kunnen wij niet in vrede en blijdschap voortgaan, totdat wij volmaakt zijn in de liefde?

Stellig kunnen wij dit; want het Koninkrijk Gods is niet tegen zichzelf verdeeld; laten de gelovigen daarom niet afgeschrikt worden om "zich te allen tijde in de Heer te verblijden". En toch kunnen wij zeer bedroefd zijn vanwege de zondige natuur die nog in ons overblijft. Het is goed voor ons om een doordringend besef hiervan te hebben, en een hevig verlangen om ervan bevrijd te worden. Maar dit zou ons alleen maar aansporen om met des te meer ijver elk moment tot onze sterke Hulp te vluchten... En wanneer het besef van onze zonde in

⁶ *Plain Account*, 62.

⁷ *Ibidem*, 115.

⁸ *Ibidem*, 62.

*overvloedige mate aanwezig is, dan moet het besef van Zijn liefde in nog overvloediger mate aanwezig zijn*⁹.

Een van Wesley's meest bruikbare preken over dit onderwerp is getiteld: "De Listen van de Satan". Wesley waarschuwt:

*Onze slimme tegenstander tracht van onze overtuiging van de noodzaak van volmaakte liefde een gelegenheid te maken die onze vrede verstoort door twijfel en angsten, om zodoende ons geloof te verzwakken en te vernietigen... Maar als we ons geloof laten varen, ons kinderlijk vertrouwen in een liefdevolle, vergevende God dan is onze vrede ten einde, het fundament waarop zij stond omvergeworpen... Alles wat dit raakt, raakt de wortel van de heiliging; en...in zoverre het daarin slaagt, breekt het de wortel van het gehele werk van God af*¹⁰.

"Vergevende liefde ligt aan dit alles ten grondslag" benadrukt Wesley. Wanneer wij dit uit het oog verliezen geraken wij onder een schaduw van veroordeling. Maar dankt God! "Zo is er dan nu geen veroordeling voor hen, die in Christus Jezus zijn...die niet naar het vlees wandelen, doch naar de Geest" (Rom. 8:1,4), *zelfs voor de resterende zonde*. Degenen die nog niet volledig geheiligd zijn mogen zich volgens de bijbel "te allen tijde verblijden" (1 Tess. 5:16) in de vergevende liefde van God.

Het verdergaan naar volmaaktheid

Hoewel de gerechtvaardigde gelovige die voor God wandelt in een vertrouwde gehoorzaamheid vrij is van elke veroordeling, zelfs als er nog een innerlijke zonde aanwezig blijft, is er geen ruimte voor verslapping onder het mom dat God ervoor zal zorgen. Clarence Bence zegt dat het geheel van Wesley's theologische inzicht gevonden kan worden in zijn voortdurend gebruik van het gebod om "verder te gaan".

Het christelijke leven is een weg naar het koninkrijk en elke opwezigzende pelgrim moet zich blijven voortbewegen door de verschillende stadia van verlossing; van berouw naar wedergeboorte, naar volkomen heiligmaking en zelfs nog verder in een groeien in volmaaktheid. Wesley waarschuwt degenen die het rustig aan willen doen dat het "voor iemand onmogelijk is te behouden hetgeen hij ontvangen heeft zonder het te verbeteren", zonder een verlangen

⁹ Ibidem, 63.

¹⁰ Works VI, 36-37.

*naar heiliging. Iedereen moet naar het doel streven, en het doel is niets minder dan volmaaktheid, reinheid van hart en leven*¹¹.

Het christen-zijn lijkt veel op een kind dat fietsen leert: stoppen betekent omvallen. Voor de christen die het *evangelie* van heiligmaking verstaat betekent "verder gaan" geen nutteloos *menselijk* streven, maar het openen van iemands leven voor de kracht en voor de werkzaamheid van God in het vertrouwen "dat Hij, die in u een goed werk is begonnen, dit ten einde toe zal voortzetten, tot de dag van Christus Jezus" (Fil. 1:6). Hiermee in overeenstemming zegt Wiley dat de aansporing "laten wij ons richten op het volkomene" uit Hebr. 6:1 beter vertaald kan worden met "laten wij *gedragen of gebracht worden* naar het volkomene". Het werkwoord staat in het Grieks in de lijdende vorm. Hoewel een bedrijvende betekenis niet is uitgesloten wil het werkwoord toch aangeven dat volmaaktheid een goddelijk werk is. Het beeld van een schip in de wind met alle zeilen geheven. Westcott ziet het vers als een oproep tot "persoonlijke onderwerping aan een handelende kracht". "De kracht is aan het werk, wij hebben hebben onszelf er alleen maar aan over te geven"¹². Over deze onderwerping aan Gods heiligende kracht en werkzaamheid wordt soms gesproken als "de rust van het geloof". Het geloof dat het hart reinigt en het in liefde vervolmaakt is een passief moment, wanneer God handelt en wij rusten in Zijn belofte en voorziening. "Er blijft dus een sabbatsrust voor het volk van God. Want wie tot zijn rust is ingegaan, is ook zelf tot rust gekomen van zijn werken, evenals God van de zijne" (Hebr. 4:9-10).

Het christelijke leven is een weg naar het koninkrijk

In zijn preek over "De Schriftuurlijke Weg van Verlossing" schildert Wesley het geloof dat de ziel reinigt en vervolmaakt in Gods liefde.

Het is allereerst een bewijs en overtuiging van Godswege dat God het heeft beloofd in de Heilige Schrift. Totdat we hiervan volledig overtuigd zijn, kunnen we geen stap verder gaan. En men zou zich voor kunnen stellen dat er geen woord meer nodig is om een redelijk mens hiervan te overtuigen dan deze oude belofte: "En de Here, uw God, zal uw hart en het hart van uw nakroost besnijden, zodat gij de Here, uw God, liefhebt met geheel uw hart en met geheel uw ziel" [Deut. 30:6]. Hoe duidelijk verwoordt dit niet het volmaakt in liefde zijn? Hoe duidelijk impliceert dit niet het gered zijn van alle zonde?

¹¹ C. Bence, "The Wesleyan Syndrome", *Preacher's Magazine* 55, II (december, januari, februari 1979-80) 54.

¹² H. Orton Wiley, *The Epistle to the Hebrews* (Kansas City, 19) 202.

Want zolang als liefde het gehele hart vult, wat is er dan voor ruimte over voor de zonde?

Het is, ten tweede, een bewijs en overtuiging van Godswege dat God in staat is te volbrengen wat hij beloofd heeft. Toegegeven, "het is bij mensen onmogelijk" om...het hart te reinigen van alle zonde en het te vullen met alle heiligheid - maar toch scheidt dat in dit geval geen problemen, aangezien "bij God alle dingen mogelijk zijn" [Matt. 19:26]. ...als God spreekt, zal het gebeuren.

Het is, ten derde, een bewijs en overtuiging van Godswege dat Hij in staat is het nu te doen, en dat ook wil. En waarom niet? Is niet een moment voor Hem hetzelfde als duizend jaar? Wat ook Zijn wil is, Hij kan niet meer tijd verlangen die te volbrengen. En Hij kan niet wachten op of verlangen naar meer *waardigheid* of *geschiktheid* in hen die het Hem behaagt te eren. We mogen daarom onomwonden zeggen, op ieder tijdstip, "nù is het de dag des heils!" [2 Cor. 6:2]. ...

Aan dit vertrouwen, dat God zowel in staat als gewillig is ons nu te heiligen, moet nog één ding toegevoegd worden - een bewijs en overtuiging van Godswege dat Hij het doet. In dat uur wordt het gedaan. God zegt tot de binnenste ziel: "U geschiede naar uw geloof!" [Matt. 9:29] Dan is de ziel zuiver van iedere smet van zonde; "gereinigd van alle ongerechtigheid" [1 Joh. 1:9].

De gelovige ervaart dan de diepe betekenis van deze ernstige woorden: "Indien wij in het licht wandelen, gelijk Hij in het licht is, hebben wij gemeenschap met elkander; en het bloed van Jezus, zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde" [1 Joh. 1:7]¹³.

zolang liefde het hele hart vult, is er geen ruimte voor de zonde

¹³ *Standard Sermons* II, 457-59. Geciteerd is uit de Nederlandse vertaling, uitgegeven in de *Wesleyaans-Arminiaanse Theologische Serie* II, (Barendrecht, 1989) 22,23.

Hoofdstuk 9 – De kerk

Na de verlossing behandeld te hebben gaan we nu over tot een nader onderzoek van de corporatieve aspecten van de verlossing, want weliswaar worden individuen gered, maar zij zijn daardoor nog geen geïsoleerde eenheden. Het christendom is geen individualistische godsdienst die de personen als "atomische deeltjes" ziet zonder enige relatie tot andere personen. John Wesley zei: "Het christendom is in wezen een sociale godsdienst; en het omvormen tot iets individualistisch betekent het vernietigen"¹.

In de nieuwtestamentische kerk waren geen vrijblijvende christenen. Wanneer een persoon zich tot Christus bekeerd had, werd hij direct door de doop ingelijfd in het zichtbare samenkomen van het lichaam van Christus; de kerk. Zo eenvoudig lag het toen. Zoals in het Oude Testament verlossing betekende het deel worden van het volk van God (Israël), zo kreeg zij in het Nieuwe Testament de betekenis van verbonden worden met de andere gelovigen die de kerk vormen. Elke andere opvatting van verlossing was ondenkbaar.

Na verloop van tijd ontstond vanuit dit nieuwtestamentische geloof en handelwijze de opvatting dat alleen in de kerk als *instituut* verlossing is te vinden. Door de doop en deelname aan het avondmaal was iemand automatisch een christen. Deze geïstitutionaliseerde godsdienst verving bijna het ware christendom. Toen stonden Luther en de andere hervormers uit protest op en herontdekten de nieuwtestamentische leer van verlossing door een persoonlijk geloof in Christus. Later verscheen John Wesley in Engeland en predikte dezelfde protestantse boodschap.

De eerste hervormers noch Wesley legden de sacramenten of de nieuwtestamentische leer van de kerk terzijde. Hun prediking en onderwijs brachten nieuw leven in de kerk en herstelden de sacramenten in hun bijbelse betekenis. Maar vanuit hun onderwijs kwam een vorm van piëtisme voort die de nieuwtestamentische leer aangaande de sacramenten en het wezen van de kerk overboord zette. In deze traditie werden doop en kerklidmaatschap vrijwillige aangelegenheden en neigde de verlossing een zuiver individualistisch najagen van vroomheid en heiligheid te worden.

Het wordt hoog tijd dat wij de nieuwtestamentische leer van de kerk herstellen

Wat we moeten inzien is dat deze individualistische vorm van godsdienst niet het nieuwtestamentisch christendom is, maar een moderne godsdienst die

¹ *Works* V, 296.

veeleer het gevolg is van de renaissance dan van de reformatie. Het wordt hoog tijd dat wij de nieuwtestamentische leer van de kerk herstellen.

De nieuwtestamentische schrijvers gebruikten verschillende beelden om over deze corporatieve werkelijkheid te schrijven. We zullen twee van die beelden bespreken.

Het volk van God

Ten eerste maakt het Nieuwe Testament duidelijk dat de christelijke kerk nu het ware volk van God is, het nieuwe Israël. Degenen die het geloof van Abraham hebben, en niet slechts degenen die zijn bloed in hun aderen hebben, zijn de ware kinderen van Abraham en erfgenamen van de beloften die de Heer hem gedaan heeft (zie Rom. 9:6-9). De kerk als *ecclesia*, de vergadering van de geroepenen, begon met de roeping van Abraham in Genesis 12. En zoals Abraham door het geloof in het woord der belofte gerechtvaardigd was zo zijn wij gerechtvaardigd door het geloof in Christus, Gods woord van belofte aan allen (Rom. 4). Abraham was besneden als teken en als zegel van de rechtvaardigheid die hij door het geloof had, zonder zelf besneden te zijn (Rom. 4:9-13). Wij worden gedoopt in/met water als teken en zegel van het feit dat wij in Christus zijn (6:3-4). Zowel Abraham als allen die zijn geloof hebben zijn leden van het ware volk van God, dat vanaf 2000 jaar vóór Jezus in een onverbroken keten heeft bestaan.

Petrus kan daarom aan christenen in de vroege kerk schrijven en hen de *diaspora* (zij, die in de verstrooiing zijn) noemen, Gods uitverkoren volk dat over de aarde verspreid is (1 Petr. 1:1). Zo kon hij ook verder tegen hen zeggen: "Gij echter zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, een volk (Gode) ten eigendom, om de grote daden te verkondigen van Hem, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht: u, eens niet zijn volk, nu echter Gods volk" (1 Petr. 2:9-10). Dit zijn bijna dezelfde woorden als in Ex. 19:5,6 en Deut. 7:6.

Het Nieuwe Testament zegt dat door de dood en opstanding van Jezus "de tussenmuur die scheiding maakte" tussen joden en heidenen in het Israël van God, voor altijd is weggebroken in de christelijke gemeenschap, die het lichaam van Christus en de ware tempel van God is (Ef. 2:11-22). De oudtestamentische handelingen en offers waren slechts "een schaduw van hetgeen komen moest, terwijl de werkelijkheid van Christus is" (lees Col. 2:9-23).

Het oude Israël was een nationale eenheid, gekenmerkt door de besnijdenis, de sabbat op de zevende dag, en de ceremoniële wet. Jezus Christus heeft Israël opnieuw ingesteld als een volk van geloof, een universele eenheid waar "geen sprake is van Jood of Griek, van slaaf of vrije, van mannelijk en vrouwelijk: gij allen zijt immers één in Christus Jezus" (Gal. 3:28). "En allen, die zich naar die

regel zullen richten - vrede en barmhartigheid kome over hen, en ook over het Israël Gods" (Gal. 6:16).

Het lichaam van Christus

Ten tweede leert het Nieuwe Testament dat de christelijke kerk het lichaam van Christus is, de voortzetting van Zijn aanwezigheid en reddende werkzaamheid op aarde. De kerk is het door Christus gekozen middel om in onze wereld vandaag aanwezig te zijn. Wat het lichaam voor de mens is, dat betekent de kerk voor Christus. Zoals het menselijk lichaam de levende zichtbare uiting van zijn ware zelf is - zijn zichtbaar ego - zo is de kerk de zichtbare verschijning van de verrezen en verheerlijkte Christus.

De universele kerk is het ene lichaam van Christus, waarvan de verschillende kerkgenootschappen de vele historische uitingen zijn, die min of meer trouw zijn aan Zijn gezindheid en Geest. "Eén lichaam en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt in de ene hoop uwer roeping, één Here, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die is boven allen en door allen en in allen" (Ef. 4:4-6). Eén lichaam, levend gemaakt en geheiligd door één Geest, gered en geleid door één Hoofd, de Heer Jezus Christus. "En Hij heeft alles onder zijn voeten gesteld en Hem als hoofd boven al wat is, gegeven aan de gemeente, die zijn lichaam is, vervuld met Hem, die alles in allen volmaakt" (Ef. 1:22-23).

Elke gemeente van gedoopte gelovigen is een plaatselijk lichaam van Christus, de zichtbare verschijning en *koinonia* van Christus op een gegeven tijdstip en plaats (1 Cor. 12:12-13). Het ene lichaam van Christus toont zichzelf in de plaatselijke gemeenschappen, en in de plaatselijke gemeenschap van gelovigen is Christus reddend aanwezig en troostend nabij.

Christus belichaamt zich *universeel* in die grote gemeenschap van alle gelovigen, "de gemeenschap der heiligen" die teruggrijpt op Jezus en de apostelen en vooruitloopt op de voleinding van alle dingen wanneer de Heer terugkeert. Deze gemeenschap omvat alle mensen op iedere plaats die in Christus zijn, zowel de levenden als de doden.

Christus belichaamt zich *plaatselijk* in elke gemeenschap van Geest-geborenen, gedoopte gelovigen die Zijn naam belijden en Hem aanbidden in geest en waarheid. Tot elk dusdanig lichaam van gelovigen zegt Paulus: "Gij nu zijt het lichaam van Christus en ieder voor zijn deel leden" (1 Cor. 12:27). Of: "Want, gelijk wij in één lichaam vele leden hebben, en de leden niet alle dezelfde werkzaamheden hebben, zo zijn wij, hoewel velen, één lichaam in Christus, maar ieder afzonderlijk leden ten opzichte van elkander" (Rom. 12:4,5).

Een dergelijke opvatting omschrijft zonde voor de kerk. Aan degenen in de kerk van Corinthe die beweerden dat losbandigheid niet iets verkeerd is schrijft Paulus: "Weet gij niet, dat uw lichamen leden van Christus zijn? Zal ik dan

leden van Christus wegnemen om er leden van een hoer van te maken? Volstrekt niet! Of weet gij niet, dat wie zich aan een hoer hecht, één lichaam (met haar) is? Want, zegt Hij, die twee zullen tot één vlees zijn. Maar die zich aan de Here hecht, is één Geest (met Hem)" (1 Cor. 6:15-17). Dit omschrijft zonde niet alleen in relatie tot de wereld, maar ook binnen het lichaam van Christus. In het lichaam van Christus is zonde de geest van onafhankelijkheid waardoor mijn gedachten, mijn verlangens en mijn persoonlijke eer de plaats innemen van een liefdevolle onderwerping aan de geest der liefde of aan de Geest van Christus die in Zijn lichaam aanwezig is (zie 1 Cor. 12:12-27).

In het lichaam van Christus is zonde de geest van onafhankelijkheid

Een dergelijke opvatting van de kerk omschrijft ook haar zending: zij behoort de bediening van Jezus op aarde voort te zetten (Hand. 1:1; Luc. 4:16-21). De opgestane Jezus zegt nog steeds tot ons hetgeen Hij tegen zijn oorspronkelijke discipelen zei: "Gelijk de Vader Mij gezonden heeft, zend ik ook u" (Joh. 20:21). Wanneer wij de kerk zien zoals het Nieuwe Testament haar bedoeld heeft, dan kunnen wij instemmen met hetgeen de oude bisschop eens zei: "Hij die God heeft als zijn vader, moet de kerk hebben als zijn moeder". Buiten de bijbelse kerk is geen redding.

Wat zijn de kenmerken van de kerk

Het is gebleken dat de leer aangaande de kerk een bijzonder lastig onderwerp is voor christelijke denkers. Eén van de belangrijkste oorzaken hiervan is de onvermijdelijke neiging van een kerk om louter een instituut te worden. Dit bezorgt het probleem van het onderscheid tussen het instituut als zodanig en de ware kerk. Deze verwarring, die bij velen aanwezig is heeft geleid tot een discussie over de kerk in sociologische begrippen in plaats van theologische. Als antwoord op de moeilijkheden die de institutionalisering oproept heeft Augustinus het onderscheid in het christelijke denken geïntroduceerd tussen de *zichtbare* en *onzichtbare* kerk. Veel theologen trekken dit onderscheid heden ten dage in twijfel, omdat het begrip *onzichtbaar* veronderstelt dat de kerk op één of andere wijze niet is samengesteld uit mensen van vlees en bloed. Echter, een dergelijke betekenis wordt in deze behandeling niet bedoeld. Binnen de samenhang van een institutionele kerk is zo'n onderscheid niet alleen bruikbaar, maar zelfs noodzakelijk, zoals het ook voor Paulus noodzakelijk was om te schrijven: "Niet allen, die van Israël afstammen, zijn Israël" (Rom. 9:6).

Zelfs een vluchtige verkenning dwingt ons te erkennen dat, indien wij het Nieuwe Testament serieus nemen, de verschillende kerken (gezamenlijk of afzonderlijk) niet zondermeer gelijkgesteld kunnen worden met "de kerk". Dit roept de theologische vraag op naar de *kenmerken van de kerk*. Wat zijn de herkenbare eigenschappen van de *ware* (onzichtbare) kerk? Het antwoord op deze vraag is begrepen in de bijbelse beelden die hierboven behandeld zijn, en heeft een historische ontwikkeling ondergaan.

Het eerste en waarschijnlijk belangrijkste kenmerk dat genoemd moet worden is dat de kerk wordt *samengesteld door de Geest*. "Pinksteren is de verjaardag van de christelijke kerk"². Het behoren tot Israël als het volk van God werd hoofdzakelijk bepaald door geboorte, maar op pinksteren werden de mensen samengebracht in een uitzonderlijke gemeenschap door de activiteit van de Geest. "De kerk is de schepping van de Heilige Geest"³.

Een zorgvuldig onderzoek van alle plaatsen in Handelingen waar sprake is van het zenden van de Geest laat zien dat er steeds een nauwe samenhang is tussen het ontvangen van de Geest en het zichtbaar verbonden worden met de andere plaatselijke leden van de kerk. Geen enkel individu ontvangt *als individu* de gave van de Geest. Dit is de consequentie van Paulus' beeld van de kerk als het lichaam.

Gedurende de eerste eeuwen van het christendom werd dit steeds als een kenmerk van de kerk gezien. Irenaeus schreef in de tweede eeuw: " Waar de kerk is, daar is de Geest van God; en waar de Geest van God is, daar is de kerk en alle genade; en de Geest is de waarheid. Degenen dan die niet deelnemen in de Geest voeden zich niet aan hun moeders borst, noch drinken van de heldere bron die voortkomt uit het lichaam van Christus"⁴.

Deze nadruk op de kerk als het exclusieve arbeidsveld van de Geest ontwikkelde zich in een andere richting dan haar eerste betekenis. De kerk ging steeds meer samenvallen met het rooms katholieke instituut, en hierdoor werd de Geest onderworpen aan de kerk. We horen Augustinus zeggen dat de Heilige Geest in de kerk is uitgestort, waarmee hij de katholieke kerk bedoelde, en dat deze niet buiten haar ontvangen kan worden. Maar deze verdraaiing ontzenuwt niet de waarheid dat Christus Heer is over de kerk door de inwoning van de Heilige Geest in door het bloed vrijgekochte gelovigen die de kerk vormen. De andere kenmerken van de kerk die we kunnen noemen zijn alle een afgeleide van het eerste zojuist besproken kenmerk. Al vroeg was er een nadruk op de *eenheid* van de kerk als voortbrengsel van de Geest. In de eerste dagen

² Wiley, Christian Theology III, 107.

³ Ibidem, 107.

⁴ Adversus Haereses (tegen kettters) III, 24, 1.

van het na-apostolische christendom werd de eenheid benadrukt door te wijzen op het geloof dat door de apostelen is overgeleverd. Ondanks de verspreiding over de gehele wereld verkondigde de kerk dezelfde waarheid. Irenaeus bijvoorbeeld ondersteunde dit door te stellen dat er een onverbroken opeenvolging van bisschoppen is die teruggaat tot de apostelen zelf. Dit vormde de garantie dat het geloof van de kerk identiek is aan de oorspronkelijke verkondiging. Zo kwam in relatie hiermee het begrip *apostolisch* op als kenmerk van de kerk. Cyprianus werkte dit idee verder uit door te stellen dat het beginsel der eenheid in de kerk de bisschop zelf is, die in de lijn van de apostolische opeenvolging staat.

Hoewel de kerk heden ten dage nog steeds het geloof in haar eenheid staande houdt plaatst de realiteit ons voor vragen, omdat het zichtbare christendom deze eigenschap zeker niet vertoont. Als *eenheid* een kenmerk van de ware kerk is, hoe moet deze dan uitgelegd worden? H. Orton Wiley zegt hierop het volgende: "De Schriften spreken nergens over een uiterlijke of zichtbare eenheid. Er is geen aanduiding van uniformiteit... De eenheid is die van de Geest; en de verscheidenheid kan alles omvatten wat niet afwijkt van die geestelijke eenheid"⁵.

Universaliteit werd al vroeg als een kenmerk van de kerk gezien. Dit wordt in de geloofsbelijdenissen tot uitdrukking gebracht met het begrip *katholiek*, dat universeel betekent. Evenals met het begrip eenheid brengt de verspreiding van het christendom in ontelbare segmenten dit kenmerk in gevaar, tenzij we het op een geestelijke manier opvatten, en het niet op één of andere wijze toepassen op een instituut.

Het begrip *heilig* heeft ook een plaats gevonden in de lijst van kenmerken. Maar ook hiervan zijn verschillende interpretaties ontstaan. Een sectarische opvatting van de kerk identificeert de heiligheid van de kerk met de heiligheid van haar leden. Dit neigt in een nog grotere verdeling te resulteren, en gaat dus in tegen andere belangrijke kenmerken van de kerk.

Bepaalde visies stellen dat het instituut zelf, los van haar leden waaruit het bestaat, de drager van de heiligheid is. Wiley stelt een *middenweg* voor tussen deze twee; hij zegt dat de heiligheid van de organisatie op het doel en de reden van haar bestaan slaat. De mensen hebben afzonderlijk een bepaalde mate van heiligheid ervaren bij hun intrede in de zegeningen van het nieuwe verbond. Dit betekent dat de heiligheid van de kerk zowel absoluut als relatief is.

⁵ *Christian Theology* III, 112.

De kerk omschrijven

De oude katholieke leer aangaande de kerk (ecclesiologie) is vervat in de regel: "Waar de bisschop is, daar is de kerk". Dit vereenzelvigd de kerk met de geestelijkheid, en betekent dat de leken zijn buitengesloten. We moeten deze opvatting duidelijk verwerpen op grond van het bijbelse geloof.

Waar het Woord juist gepredikt wordt en de sacramenten juist worden bediend, daar is de kerk

De definitie van de protestantse reformatoren, die ook door Wesley is gevolgd is veel bevredigender: *Waar het Woord juist gepredikt wordt en de sacramenten juist worden bediend, daar is de kerk*. Met "juist gepredikt" bedoelen zij dat het Woord ontvangen wordt in gehoorzaamheid en geloof. Klaarblijkelijk houdt dit een trouw zijn aan de waarheid van de Schrift in, maar zelfs de zuiverste waarheid is zonder enige reddende waarde als zij niet met een gehoorzaam geloof beantwoord wordt. Met "juist bediend" bedoelen zij dat de sacramenten in het geloof ontvangen worden. Er is dus in beide onderdelen van de definitie een existentieel element betrokken.

Hoofdstuk 10 – De sacramenten

Kerken die voornamelijk de nadruk leggen op de individuele religieuze ervaring neigen naar een verwaarlozing van de christelijke sacramenten. Dit is zonder twijfel ten dele toe te schrijven aan een reactie op het *sacramentalisme*, de opvatting dat de sacramenten automatisch de goddelijke genade toedienen. Maar deze beide standpunten zijn extreem en niet bijbels. Het wezen van de kerk vereist dat de sacramenten worden gevierd, en dat zij een persoonlijk karakter hebben.

De betekenis van een sacrament

De uitdrukking *sacrament* is niet in de bijbel te vinden maar stamt van het latijnse woord *sacramentum* dat "wijding" betekent. De gedachte van een sacrament steunt op het gegeven dat bepaalde ceremoniën of voorwerpen het goddelijke overbrengen in de menselijke ervaring. Wanneer deze een speciale plaats innemen (of gewijd worden) worden ze vaste bestanddelen van de sacramentele rituelen. Door deze wordt op de één of andere manier genade aan de deelnemer overgebracht. Daarom bestempelt men ze vaak als *middelen der genade*.

Historisch gezien zijn er drie verschillende standpunten te onderscheiden betreffende de vraag hoe deze toediening plaatsvindt. Het sacramentalisme, zoals boven genoemd leert dat de sacramenten op zich goddelijke genade overbrengen, los van welke persoonlijke houding of ethische gesteldheid dan ook (*ex opere operato*). Deze opvatting gaat uit van de veronderstelling dat de handeling verricht wordt onder goddelijk gezag en door bevoegde dienaren, en dat de uitwerking alleen afhankelijk is van de juiste procedure en van de toedienende personen.

Johannes de Doper sprak tegen een gelijke, zo niet identieke opvatting die blijkbaar gedeeld werd door de farizeeën, die tot hem kwamen om gedoopt te worden: "Brenge dan vruchten voort, die aan de bekering beantwoorden. En gaat niet bij uzelf zeggen: wij hebben Abraham tot vader; want ik zeg u, dat God bij machte is uit deze stenen Abraham kinderen te verwekken" (Luc. 3:8). De tegenovergestelde opvatting wordt gehuldigd door de leer dat de sacramenten alleen maar een instelling of ritueel zijn die de goddelijke werkelijkheid symboliseren. In feite wordt er helemaal geen genade toebedeeld; de rituelen verwijzen daarentegen naar een vroegere gebeurtenis toen de genade ontvangen werd. Zulke rituelen kunnen het beste beschouwd worden als *louter* symbolen.

De tussenpositie die we nu willen behandelen tracht de waarheid in elke van de voorgaande standpunten te bewaren. Hoewel de sacramentele handeling niet uit en door zichzelf de genade toebedeelt, en hoewel haar werkzaamheid niet *ex opere operato* geschiedt, is het toch méér dan een teken. Er kan, *afhankelijk van het geloof van de ontvanger*, genade overgebracht worden. De Kerk van de Nazarener neemt deze bemiddelende positie in. Wij geloven dat wij in een sacramentele wereld leven. God is voor degenen die ogen hebben om te zien aanwezig en actief rondom hen. Op gelijke wijze is goddelijke genade werkzaam in de sacramenten voor degenen die geloof hebben. Zij zijn niet automatisch werkzaam als middelen van verlossing, maar zij kunnen kanalen van genade worden voor degenen die ze aannemen zoals God bedoeld heeft dat ze ontvangen zouden worden.

God is voor degenen die ogen hebben om te zien aanwezig en actief rondom hen

Uitgaande van de veronderstelling dat elke ceremonie die door de kerk bekrachtigd is genade kan toedienen, stelt de Rooms Katholieke Kerk dat er zeven sacramenten zijn: doop, vormsel, eucharistie of mis, biecht, laatste oliesel, priesterwijding en huwelijk. Omdat de protestantse hervormers uitgingen van een volledig andere definitie van het sacrament wezen zij alle sacramenten af op twee na.

Volgens hen wordt een sacrament gekenmerkt door twee dingen: (1) een uiterlijk teken, en (2) een begeleidende belofte van vergeving. Alleen de doop en het heilig avondmaal of de eucharistie voldoen aan deze voorwaarden. Water is het uiterlijke teken van de doop, en brood en wijn vormen het uiterlijk teken van het avondmaal. Beide bevatten de belofte van vergeving van zonden. Dit laatste is de reden waarom de protestantse kerken niet de voetwassing als een sacrament bedienen, hoewel Jezus het bevolen blijkt te hebben. Het bevat echter geen belofte van vergeving.

Christelijke doop

Vanuit het nieuwtestamentische standpunt is de doop met water niet ter vrije keuze; het is een gebod van Jezus en de apostelen. In het Nieuwe Testament zijn er eenvoudigweg geen niet-gedoopte christenen; in feite was het zelfs zo dat het aanvaarden van Christus bijna automatisch gevolgd werd door de doop. Het was in het moment van de doop dat de gelovige zijn belijdenis aan de wereld gaf dat Jezus Heer is. Een nieuwtestamentische christen zijn betekende geloven met je hart en belijden met je mond. Het belijden getuigt van de nieuwe

schepping: "Maar wat zegt zij [de gerechtigheid uit het geloof]? Nabij u is het woord, in uw mond en in uw hart, namelijk het woord des geloofs, dat wij prediken. Want indien gij met uw mond belijdt, dat Jezus Heer is, en met uw hart gelooft, dat God Hem uit de doden heeft opgewekt, zult gij behouden worden; want met het hart gelooft men tot gerechtigheid en met de mond belijdt men tot behoudenis" (Rom. 10:8-10).

In de theologie van het sacrament, die de vroege kerk hanteerde en die we in de nieuwtestamentische geschriften kunnen terugvinden wordt de christelijke doop beschouwd als een identificatie met de doop van Jezus, waardoor de betekenis van zijn doop door Johannes overgebracht werd op die van de gelovigen. Dit is de betekenis van Paulus' woorden in Rom. 6:4, "Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood".

Jezus' doop droeg een dubbele betekenis: (1) het was een gebeurtenis, die vooruitliep op het kruis. Aangezien de woorden uit de hemel het gebeuren identificeerden als zijn aanstelling in het ambt van de Lijdende Knecht uit Jesaja 53 (zie de commentaren), en aangezien de uiteindelijke afloop van dit ambt de dood was, werd in Zijn doop de weg naar Zijn lijden zichtbaar. Zijn doop betekende op een hele reële wijze de uiteindelijke voltrekking van zijn kruisiging. (2) Het was ook het moment, gesymboliseerd door de duif, dat Jezus zonder enige beperking de Heilige Geest ontving als drager van de Geest van de Messias.

De vroege christenen zagen beide betekenissen in verbinding staan met de doop van gelovigen. De doop liep vooruit op de dood, in die zin dat het een verklaring van het voornemen betekende om die kenmerken van het oude leven, die in strijd zijn met Christus ter dood te brengen. Hierdoor is Paulus' argument in Rom. 6 tegen het voortbestaan van de zonde na de doop zo krachtig: "Mogen wij bij de zonde blijven, opdat de genade toeneme? Volstrekt niet! Immers, hoe zullen wij, die der zonde gestorven zijn, daarin nog leven? Of weet gij niet, dat allen, die in Christus Jezus gedoopt zijn, in zijn dood gedoopt zijn?" (Rom. 6:1-3).

Paulus suggereert dat indien zij het wezen van hun doop begrepen hadden, zij nooit de mogelijkheid van een verder zondigen ter discussie zouden hebben gesteld, de vrije genade ten spijt. Het doopritueel van de Methodistische Episcopalische Kerk in het zuiden van de Verenigde Staten bevat het volgende gebed, dat bovenstaande waarheid belichaamt: "O genadige God, geve, dat de oude Adam in deze personen zo begraven mag worden dat de nieuwe mens in hen mag opstaan. Geve, dat alle vleselijke affecties in hen mogen sterven, en dat alle dingen die de Geest toebehoren in hen mogen leven. Amen".

De doop van de christen is een uitbeelding van zijn geloof, een handelen vanuit zijn sterven met Christus aan de zonde en een opstaan met Hem in de nieuwigheid van leven. Het beeldt ook het wegwassen van de zonde uit.

De doop betekende verder de inlijving van de gelovige in de zichtbare kerk. Hij werd "gedoopt in Christus Jezus" (Rom. 6:3), zoals de Israëlieten zich "in Mozes lieten dopen" toen zij door de Rode Zee gingen (1 Cor. 10:2). Zoals de Israëlieten in de uittocht onder het gezag en de leiding van Mozes kwamen, zo kwamen zij die in Christus gedoopt waren onder Zijn Verlosserschap en Heerschappij.

Het christelijk geloof wordt in de doop zelfs nog diepgaander uitgebeeld, want het betekent ook de werkelijke inlijving van de gelovige in Christus' lichamelijke tegenwoordigheid op aarde, Zijn levend lichaam waar de Geest aanwezig is. "Want door één Geest zijn wij allen tot één lichaam gedoopt, hetzij Joden, hetzij Grieken, hetzij slaven, hetzij vrijen, en allen zijn wij met één Geest gedrenkt" (1 Cor. 12:13).

Wanneer de doop als een nieuwtestamenteisch sacrament ontvangen wordt, is het de climax van de bekering. Het vormt dan het teken en zegel van onze nieuwe relatie met Jezus. Het beeldt onze identificatie uit met Christus' dood en opstanding en het is een teken van het wegwassen van onze zonden; en wanneer ons geloof het nieuwtestamenteische geloof is, betekent de doop ook dat God ons bestempelt als leden van het lichaam van Christus, waar allen met "één Geest gedrenkt zijn".

De doop vormt het teken en zegel van onze nieuwe relatie met Jezus

Het historisch materiaal laat zien dat de doop in de vroege kerk door middel van onderdompeling geschiedde. In *Het Onderwijs der Twaalf Apostelen*, de oudst bewaard gebleven kerkorde (rond het jaar 125) wordt de drievoudige onderdompeling "in levend water" (is stromend water) aanbevolen. De gelovige werd eerst in de naam van de Vader ondergedompeld, vervolgens in de naam van de Zoon, en ten slotte in de naam van de Heilige Geest. Wanneer er geen stromend water voor handen was, was een vijver voldoende: "indien het niet mogelijk is met koud water, dan met warm". Echter, wanneer geen stroom of vijver aanwezig zijn, "giet dan driemaal water over het hoofd".

Deze vrijheid met betrekking tot de wijze van dopen is ook terug te vinden in het standpunt van de Kerk van de Nazarener, die elk middel toestaat, al naar het verlangen van de ontvanger: "De doop kan worden voltrokken door middel van besprenkelen, overgieten of onderdompelen, overeenkomstig de wens van de kandidaat" (Handboek, Artikel XIII).

Hoewel de wijze waarop vrij is, geldt dit niet voor de doop zelf. In onze moderne piëtistische en individualistische manier van denken veronderstellen wij dat wij er vrij in zijn. Geenszins! Door de doop te weigeren zijn we

ongehoorzaam aan het gebod van het Nieuwe Testament. Natuurlijk is het prediken van het evangelie van de Gekruisigde de belangrijkste opdracht van elke prediker (1 Cor. 1:17), maar de doop is geen vrijblijvende zaak. Een woord moet gezegd worden betreffende de kinderdoop. Zowel het geloofsartikel als het formulier voor het dopen in het Handboek staat de praktijk van dit gebruik toe. Door sommigen wordt ten onrechte beweerd dat de kinderdoop alleen uitgevoerd kan worden vanuit een sacramentalistische visie op de doop. Volgens deze visie wast de doop volledig de schuld van de erfzonde weg en legt de tot nieuw leven brengende genade in het kind. De *volwassendoop* onderstreept de noodzakelijke voorwaarde van het persoonlijk geloof, zo schijnt het. Van deze opvatting uitgaande wordt elke doop van kinderen, die nog niet de leeftijd bereikt hebben waarop zij zelf verantwoordelijk kunnen zijn voor hun doop verworpen. In plaats van de doop wordt het opdragen van kinderen gepractiseerd, en het Handboek voorziet in deze handelwijze, zowel door het geloofsartikel als het doopformulier. En toch geeft de wesleyaanse theologie de ruimte voor de kinderdoop, zonder tot een sacramentalistische positie te vervallen. Kenmerkend voor het wesleyaanse denken is de idee van de voorafgaande genade, die de verzoening bewerkstelligt voor allen die niet tot een persoonlijke reactie in staat zijn, waaronder babies (zie Rom. 5:18). Binnen deze samenhang kan de kinderdoop op een geoorloofde manier toegediend worden, wanneer dit verlangd wordt als een getuigenis van de werkelijkheid van de genade, die door middel van Gods voorafgaande genade bewerkstelligd wordt. In deze betekenis is het niet meer of minder "reddend" dan de volwassendoop¹.

Het Heilig Avondmaal

Het avondmaal des Heren is het tweede nieuwtestamentische sacrament. In de vroege kerk werd het elke eerste dag van de week gevierd. Hoewel deze eerste christenen elke zondag in het maal de dood van hun Heer herdachten, hebben we hiervoor geen nieuwtestamentische *gebod*. Het zegt alleen maar: "zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt..." (1 Cor. 11:26). Het hoeft niet

¹Het doopformulier van de Kerk van de Nazarener voor de doop van jonge kinderen begint als volgt: Hoewel we niet het standpunt vertegenwoordigen dat de doop de tot nieuw leven brengende genade van God toebedeelt, geloven we wel dat Christus dit heilig sacrament gegeven heeft als teken en zegel van het nieuwe verbond. De christelijke doop betekent voor dit jonge kind Gods genadige aanvaarding op grond van Zijn voorafgaande genade in Christus, en het wijst vooruit op zijn/haar toeïgening van de weldaden van de verzoening wanneer hij/zij de leeftijd heeft bereikt van een morele verantwoordelijkheid en een bewust reddend geloof in Jezus Christus heeft".

elke zondag te zijn, maar wel regelmatig. Door dit middel hielden de eerste christenen niet alleen de herinnering aan de dood van Jezus voor hun zonden levend, maar ervaarden zij door het avondmaal ook de aanwezigheid van hun opgestane Heer, die onder hen aanwezig was!

Het Heilig Avondmaal is de manier van de kerk om te herinneren dat de verlossing niet door menselijk werken maar door het gebroken lichaam en het vergoten bloed van Christus geschiedt. "En Hij nam een brood, sprak de dankzegging uit, brak het en gaf het hun, zeggende: Dit is mijn lichaam dat voor u gegeven wordt; doet dit tot mijn gedachtenis. Evenzo de beker, na de maaltijd, zeggende: Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed, die voor u uitgegoten wordt" (Luc. 22:19-20).

De levende Christus is altijd aanwezig geweest in de viering van het Heilig Avondmaal

Maar het is meer dan een daad van herinnering; het is verkondiging. "Want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood des Heren, totdat Hij komt" (1 Cor. 11:26). Wij *prediken* de dood van Jezus voor onze zonden niet alleen door het "woord des kruises" (1 Cor. 1:18), maar ook door het eten van het brood en het drinken van de beker tijdens het Avondmaal. Zelfs als de preek op een zondag niet zo sterk was, dan hoorden de eerste christenen altijd nog het ware evangelie in het sacrament van het Heilig Avondmaal!

Het Avondmaal werd dus *heilige gemeenschap*, want waar Christus "verkondigd werd", daar was Hij aanwezig: "Is niet de beker der dankzegging, waarover wij de dankzegging uitspreken, een gemeenschap met het bloed van Christus?" (1 Cor. 10:16). Het woord "gemeenschap" is hier het Griekse woord *koinonia*, dat ten diepste "deelnemen" betekent.

Het enige dat met zekerheid over de Eucharistie te zeggen valt, is dat het de aanwezigheid van de opgestane Heer actualiseerde. Gustav Aulen benadrukte dit in deze woorden:

De levende Christus is altijd aanwezig geweest in de viering van het Heilig Avondmaal. Het was zo tijdens de laatste maaltijd in de bovenzaal. Het was zo tijdens de maaltijden die de opgestane Heer deelde met zijn discipelen volgens de vertellingen in de evangeliën en in Handelingen, en welke als introductie beschouwd kunnen worden op de viering van het sacrament in de oude kerk. De aanwezigheid van Christus verdween niet toen de opgestane Christus zich niet langer aan Zijn discipelen vertoonde. De religieuze betekenis van de Hemelvaart ligt in het feit dat de levende Heer boven de beperkingen van tijd en ruimte verheven is en daardoor bij zijn volgelingen kan zijn "altijd, tot het

einde der dagen". Het Heilig Avondmaal is de speciale plaats waar Hij beloofd heeft de zijnen te ontmoeten².

Hoe het brood en de wijn deze aanwezigheid bewerkstelligen is door de eeuwen heen een onderwerp van discussie geweest tussen de christelijke tradities. Toen Jezus op die gedenkwaardige avond de elementen onder Zijn discipelen uitdeelde, zei Hij: "Dit is Mijn lichaam"; "dit is Mijn bloed". Hoe het "is" geïnterpreteerd wordt is van groot belang.

Vanaf de eerste dagen van de apostolische periode was er een neiging om de goddelijke aanwezigheid op een *realistische* wijze te interpreteren. De gelijkstelling van de materiële substantie met het lichaam en bloed van Jezus werd heel letterlijk genomen. Ignatius verklaart ronduit: "De Eucharistie is het vlees van onze Redder Jezus Christus, dat geleden heeft voor onze zonden en dat de Vader in Zijn goedheid heeft opgewekt".

De elementen werden niet alleen "heilig" beschouwd, maar zij houden ook de inname van Jezus in, wat voor ons weerzinwekkend klinkt. Een typerende omschrijving van het resultaat van de gemeenschap is dat de Eucharistie gezien werd als het "medicijn van de onsterfelijkheid", een tegengif tegen de dood, dat ons in staat stelt om voor eeuwig met de Heer te leven. Vele van de vroege kerkvaders geven blijk van deze opvatting.

Eén van de dingen die we goed moeten beseffen in onze poging om hun denken te begrijpen is hun strijd tegen de gnostiek. De gnostici ontkenden de materiële werkelijkheid van Jezus' lichaam en beweerden dat alleen een "geestelijke" werkelijkheid de goddelijke dingen waardig was. Hiertegenover stelden de christelijke denkers de volledige mensheid van Jezus, wat een lichaam van vlees en bloed inhield. Ook de realistische opvatting van de elementen in de Eucharistie werd door hen gebruikt om hun standpunt te ondersteunen.

In de Westerse kerk ging deze opvatting overheersen. Het werd door Cyprianus volledig uitgewerkt en sterk ondersteund door Augustinus. Aan dit "grove materialisme" is de term *transsubstantiatie* gegeven. De substantie van wijn en brood werd letterlijk omgevormd in het werkelijke lichaam en bloed van Jezus. Hij is in de Eucharistie op een zeer *realistische* wijze aanwezig.

Maarten Luther verwierp tijdens de reformatie niet alleen enkele misbruiken van het Heilig Avondmaal, maar ook de voorstelling van de transsubstantiatie. Zijn visie wordt meestal *consubstantiatie* genoemd. Ook Luther legt de nadruk op de reële aanwezigheid van Christus, maar dan "naast" of "onder" het brood. Het zijn niet het brood en de wijn die de verlossing toedienen, maar de aktualisering door het geloof van de woorden die Jezus bij de instelling van het

² *The Christian Faith*, Philadelphia, 1948 p. 344-345.

Avondmaal sprak: "Gegeven en vergoten voor de verlossing van zonden". Hier is de belofte die één van de kenmerken van een sacrament is.

Deze denkwijze legt Luthers nadruk op het belang van het Woord bloot. Zelfs als de tekenen (brood en wijn) tekort schieten, zal de reactie op het Woord verlossing brengen. Hierdoor is het mogelijk dat iemand zonder sacrament gered wordt, maar nooit zonder het Woord.

Johannes Calvijn verschilde van Luther in zijn interpretatie van de wijze waarop Christus in het eucharistische feest aanwezig is. Hij verwierp zowel de transsubstantiatie als de consubstantiatie, omdat beide een letterlijke aanwezigheid van Christus in (of onder) de elementen veronderstellen. Hij stelde dat dit van Christus vereist om letterlijk op twee plaatsen tegelijk aanwezig te zijn; maar aangezien Christus in de hemel is, is het niet noodzakelijk dat Hij ook "in het brood" moet zijn. Doordat hij toegeeft dat het avondmaal een mysterie is, kan hij toch belijden dat het sacrament ons op de één of andere wijze in Zijn aanwezigheid brengt. Hoewel dit onderscheid voor ons ook al op een mysterie kan lijken, zal het duidelijk zijn dat Calvijn de werkelijkheid van Christus' aanwezigheid wil handhaven die door het sacrament bewerkstelligd wordt.

Wij geloven dat het Heilig Avondmaal wezenlijk een nieuwtestamentisch sacrament is

Een verdere verwijdering van de *realistische* interpretaties is verbonden met de naam van Ulrich Zwingli, die er de voorkeur aan gaf om over de Eucharistie als een *gedachtenis* te spreken. Hiermee wil hij zeggen dat het deelnemen enkel en alleen een herinnering aan een verleden gebeurtenis is. Wanneer deze instelling een routine voor de deelnemers wordt kan de veelvuldige toediening de levendige herinnering afstompen. De zwakte van deze verklaring is dat er geen noodzakelijke aanwezigheid van de Heer is. De uitdrukkelijke *gedachtenis* veronderstelt dat het sacrament niets anders is, dan een daad van herinnering; de elementen hebben veeleer een willekeurige verbinding met haar betekenis. Artikel XIII in het Handboek lijkt de Zwingliaanse opvatting te accepteren:

Wij geloven dat het Heilig Avondmaal, ingesteld door onze Heer en Heiland Jezus Christus, wezenlijk een nieuwtestamentisch sacrament is, dat het Zijn offerdood verkondigt, de verdienste waardoor de gelovigen leven hebben, gered zijn, en de belofte van alle geestelijke zegeningen in Christus hebben. Het is uitdrukkelijk bestemd voor diegenen, die voorbereid zijn op een eerbiedig verstaan van haar betekenis, en daardoor de dood des Heren verkondigen totdat Hij wederkomt. Daar het in gemeenschap wordt gevierd, zullen alleen

diegenen worden uitgenodigd om deel te nemen, die geloven in Christus en de heiligen liefhebben.

Zoals eerder gezegd bindt deze opvatting zich niet aan een bepaald standpunt. Dit kunnen we zien wanneer we ons herinneren dat de Eucharistie de christelijke variant van het joodse Passcha is. Paulus zegt: "Want ook ons paaslam is geslacht: Christus" (1 Cor. 5:7). Het jaarlijkse joodse feest was een daad van in herinnering roepen van het verleden; maar meer dan dat, het brengt de uittocht in het heden als een levende werkelijkheid. Wanneer het juist gevierd werd was het veel meer dan onze 5 mei viering. Op een hele reële manier werd de uittocht *opnieuw uitgevoerd* in het heden van het leven. Op dezelfde wijze functioneert de Eucharistie als een herinnering van de verzoening en maakt het dit tot een werkelijkheid in het heden. Gordon Kaufman beschrijft deze opvatting zeer goed:

De herinnering is één van de grondleggende gebeurtenissen van het leven van een gemeenschap en de deelname eraan vernieuwt wederom de levende uitwerking van die verleden gebeurtenis in het heden. Door de kerk op een levendige wijze te confronteren met haar historische basis en doel van haar bestaan, plaatst het de kerk opnieuw in haar eigenlijke leven waardoor ze weer haar werk kan opnemen, dat haar is opgedragen. Door deze "gedachtenis" wordt datgene wat anders misschien was weggevallen in het dode verleden, werkzaam gehouden als een levende herinnering, en de symbolen die deze betekenis uit het verleden dragen worden kanalen van leven voor de gemeenschap³.

Bijgevolg beroven wij onszelf en snijden wij onszelf af van de levende traditie waaruit de kerk leeft wanneer wij de regelmatige viering van deze instelling veronachtzamen. Rijke zegen en vreugde kunnen de christelijke gelovigen ten deel vallen wanneer zij aan het Heilig Avondmaal een belangrijke plaats geven in hun erediensten, en wanneer het op een juiste manier gevierd en *begrepen* wordt. Het is één van de vele door God aangewezen middelen om het Evangelie te verkondigen.

³ *Systematic Theology*, New York, 1968 p. 492.

Epiloog – De wederkomst van Christus

De wederkomst van Christus is één van de verschillende theologische onderwerpen die onder de eschatologie of "de leer der laatste dingen" valt. Dit gebied van de theologie omvat de bestemming van de mens en de wereld, waaronder het oordeel en de eeuwige beloning en straf. Artikel XVI van het Handboek van de Kerk van de Nazarener behandelt deze zaken als volgt:

Wij geloven in de wederopstanding der doden, dat zowel de lichamen van de rechtvaardigen als van de onrechtvaardigen zullen herrijzen en verenigd zullen worden met hun geest. "Wie het goede gedaan hebben, tot de opstanding ten leven, wie het kwade bedreven hebben, tot de opstanding ten oordeel".

Wij geloven in een toekomstig oordeel, waarbij iedereen voor God zal verschijnen om geoordeeld te worden naar hetgeen hij in dit leven heeft gedaan. Wij geloven dat voor allen, die in Jezus Christus, onze Heer, geloven als hun Redder, en Hem gehoorzaam volgen, een heerlijk en eeuwig leven is verzekerd; en dat zij die volharden in hun onboetvaardigheid voor eeuwig in de hel zullen lijden.

In de laatste decennia is een grot belangstelling ontstaan voor de eschatologie, en dit onderwerp heeft theologen van verschillende tradities bezig gehouden. Er zijn verschillende herinterpretaties verschenen van de eschatologie als geheel, naast de veelheid aan theorieën onder behoudende christenen betreffende een realistische eschatologie. Gezien de hedendaagse algemene belangstelling is het waarschijnlijk het meest populaire leerstuk van alle wezenlijke christelijke geloofsvoorstellingen.

Wij geloven dat voor allen die in Jezus Christus geloven een heerlijk en eeuwig leven is verzekerd

De theologen hebben altijd moeite gehad met een juiste plaatsbepaling voor dit gebied in de lijst van theologische leerstellingen. Het is daardoor bijna altijd als laatste behandeld in de dogmatische werken, en helaas vaak als een soort bijlage. De hernieuwde waardering van de eschatologie in deze tijd heeft de ogen der theologen geopend om het niet als een toevoeging te beschouwen, die net zo goed weggelaten kan worden; het is daarentegen een belangrijk onderdeel van het christelijke geloof.

Wij behandelen de wederkomst als epiloog, niet omdat wij vinden dat het onbelangrijk is, maar omdat het in een korte verhandeling gelijk dit boek,

onmogelijk is het de plaats te geven die het in een dogmatiek behoort in te nemen - namelijk een geïntegreerd deel van de hele christelijke theologie. Elke theologische leerregel is in de eschatologie geworteld. Aangezien de wederkomst van Christus het begin is van de laatste gebeurtenissen in de aardse geschiedenis, is het aannemelijk om dit onderwerp als laatste in deze inleiding te behandelen, mits wij de voorgaande opmerkingen in gedachten houden. We stellen dus dat eschatologie in plaats van laatste, in het Nieuwe Testament het eerste leerstuk is: "En nadat Johannes was overgeleverd, ging Jezus naar Galilea om het evangelie Gods te prediken, [en Hij zeide]: De tijd is vervuld, en *het Koninkrijk Gods in nabijgekomen*. Bekeert u en geloof het evangelie" (Marc. 1:14-15). Het Grieks kan hier ook vertaald worden met: "Het Koninkrijk Gods is *hier*".

De toekomst is aanwezig!

In Jezus de Messias was Gods Koninkrijk reeds aanwezig. "Maar indien Ik door de Geest Gods de boze geesten uitdrijf, dan is het Koninkrijk Gods over u gekomen" (Matt. 12:28). In de bediening van Jezus werd Gods hemelse heerschappij ingeluid. De wonderen die de bediening van onze Heer begeleidden waren tekenen van het aanbreken van Gods Koninkrijk. De krachten van de tijd die nog moest komen waren reeds aan het werk! Gods Koninkrijk was aanwezig in Jezus de koning! "En op de vraag der Farizeeën, wanneer het Koninkrijk Gods komen zou, antwoordde Hij hun en zeide: Het Koninkrijk Gods komt niet zó, dat het te berekenen is; ook zal men niet zeggen: zie, hier is het of daar! Want zie, het Koninkrijk Gods is bij u" (Luc. 17:20-21). Jezus sprak niet over een bepaald mystiek koninkrijk "in" hen, maar "onder" hen. Als de farizeeën maar ogen hadden om te zien dat de Messiaanse Koning in hun midden stond! Zij keken uit naar tekenen in de hemelse sferen, omdat zij de tekenen van Zijn hemelse woorden en daden weigerden te erkennen.

Het Koninkrijk was aanwezig in Jezus' persoon en bediening; het zou in werking treden na Zijn dood en opstanding. Dit is zeker hetgeen Hij bedoelde toen Hij de woorden sprak: "Er zijn sommigen onder degenen, die hier staan, die de dood voorzeker niet zullen smaken, voordat zij zien, dat het Koninkrijk Gods gekomen is met kracht" (Marc. 9:1).

Vlak voor Zijn hemelvaart beloofde Jezus: "Gij zult kracht ontvangen, wanneer de Heilige Geest over u komt" (Hand. 1:8). "En toen de Pinksterdag aanbrak, waren allen tezamen bijeen. En eensklaps kwam er uit de hemel een geluid als van een geweldige windvlaag en vulde het gehele huis, waar zij gezeten waren; en er vertoonden zich aan hen tongen als van vuur, die zich verdeelden, en het zette zich op ieder van hen; en zij werden allen vervuld met de Heilige Geest en

begonnen met andere tongen te spreken, zoals de Geest het hun gaf uit te spreken" (Hand 2:1-4). Degenen die op die historische dag aanwezig waren, zagen daadwerkelijk de komst van Gods Koninkrijk met kracht!

De laatste dagen

Verbaasd vroeg de menigte die op dit gebeuren afkwam: "Wat wil dit toch zeggen?", en Petrus, de door God geïnspireerde uitlegger van het gebeuren zei: "Deze mensen zijn niet dronken, zoals gij onderstelt, want het is het derde uur van de dag; maar dit is het, waarvan gesproken is door de profeet Joël:

"En het zal zijn in *de laatste dagen*, zegt God,
dat Ik zal uitstorten van mijn Geest op alle vlees;
en uw zonen en uw dochters zullen profeteren,
en uw jongelingen zullen gezichten zien,
en uw ouden zullen dromen dromen...

En Ik zal wonderen geven in de hemel boven
en tekenen op de aarde beneden...

voordat *de grote en doorluchtige dag des Heren* komt.

...Al wie de naam des Heren aanroept
zal behouden worden."

(Hand. 2:15-17, 19-21)

De recursie van woorden laten zien dat de apostel "de laatste dagen" ziet als de dagen vanaf Pinksteren (toen het Koninkrijk van God met kracht kwam) tot de "grote en doorluchtige dag des Heren" (wanneer het Koninkrijk in heerlijkheid zal komen).

Dit is de leer van het Nieuwe Testament. Het Koninkrijk van God, het eschaton, is met de eerste komst van Christus *ingeluid*, en zal *voltooid* worden wanneer Hij wederkeert op de "grote en doorluchtige dag".

De nieuwe tijd is met Christus begonnen, maar de oude duurt nog voort totdat Hij terugkomt

De Joden verdeelden de geschiedenis in twee tijdperken. Zij zagen de oude tijd als de dagen vóór de Messias, en de nieuwe zou dan beginnen met Zijn verschijning. Het Nieuwe Testament bevestigt dit. Het erkent de twee tijdperken, de huidige boosaardige tijd en de toekomstige tijd, maar ziet een overlapping van die twee tijden tussen de eerste en de tweede verschijning van Christus.

De nieuwe tijd is met Christus begonnen, maar de oude duurt nog voort totdat Hij in heerlijkheid komt om de wereld te oordelen en Zijn Koninkrijk te

voltoeien. In de gave van de Geest hebben wij als nieuwe mensen "de krachten der toekomstige eeuw gesmaakt" (Heb. 6:5). De inwonende Geest verwijst naar de toekomst; door Hem hebben wij een voorproefje van de heerlijkheid, die geopenbaard zal worden wanneer Christus wederkomt. " Wij, die de Geest als eerste gave ontvangen hebben, zuchten bij onszelf in de verwachting van het zoonschap: de verlossing van ons lichaam" (Rom. 8:23).

De wederkomst van Christus

Zonder het voorafgaande kunnen wij niet schriftuurlijk over de wederkomst praten. De wederkomst betekent voor de christelijke gemeenschap "de zalige hoop en de verschijning der heerlijkheid van onze grote God en Heiland, Christus Jezus, die Zich voor ons heeft gegeven om ons vrij te maken van alle ongerechtigheid, en voor Zich te reinigen een eigen volk, volijverig in goede werken" (Tit. 2:13-14).

De kerk van Jezus Christus is een eschatologische gemeenschap, in afwachting van de gezegende voltooiing. "Want wij zijn burgers van een rijk in de hemelen, waaruit wij ook de Here Jezus Christus als verlosser verwachten, die ons vernederd lichaam veranderen zal, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt, naar de kracht, waarmede Hij ook alle dingen Zich kan onderwerpen (Fil. 3:20-21).

Wij geloven dat de Heer Jezus Christus zal wederkomen; en dat wij, die nog in leven zijn bij zijn komst, degenen die in Christus Jezus zijn ontslapen niet zullen voorgaan, maar dat wij, indien wij in Hem blijven, met de opgestane heiligen opgenomen zullen worden om de Heer tegemoet te gaan in de lucht, zodat wij voor altijd met de Heer zullen zijn.

Handboek, Artikel XV

Karl Barth heeft gezegd: "Als het christendom niet zou neerkomen op een rusteloze eschatologie, dan zou het geen relatie tot Christus bevatten". We vertrouwen dan pas op Christus, wanneer wij de onvolledigheid van onze verlossing ervaren, en wanneer wij op zoek zijn naar de hoop die het evangelie van Christus voortbrengt, en die de Geest versterkt. Afgezien van de hoop op de opstanding, zijn wij van alle mensen er het slechtst aan toe. Maar wij hebben hoop. Geen vroom streven naar een vage vorm van onsterfelijkheid, maar een verwachting vol vertrouwen van de komst van Christus in heerlijkheid! "Want in die hoop zijn wij behouden" (Rom. 8:24). Gezegende hoop!

Maar de hoop doet meer. "En een ieder, die deze hoop op Hem heeft, reinigt zich, gelijk Hij rein is" (1 Joh. 3:3). De gezegende hoop is een reinigende hoop. Altijd en overal betekent de wederkomst van Christus een oproep tot actie en

gereedheid. Het wordt nooit behandeld om de nieuwsgierigheid van de onderzoeker te bevredigen. Een bezig zijn met "tekenen" en "tijdsberekeningen" verloochent de meest fundamentele uitspraak van Jezus zelf: "Het is niet uw zaak de tijden of gelegenheden te weten, waarover de Vader de beschikking aan Zich gehouden heeft" (Hand. 1:7) .

De functie van de toekomst in het bijbelse geloof is om licht op het heden te werpen. Wij die vanuit het midden van de geschiedenis leven (het kruis) weten de uitkomst al; daarom (ver)wachten wij, door ons actief bezig te houden met het huidige werk van het Koninkrijk, wetende dat hoe en wanneer dan ook de gekruisigde Messias Zijn Koninkrijk zal brengen, wij er door het geloof deel aan zullen hebben.

"Kom Heer Jezus, kom!".

Woordenlijst

Adoptie. Een begrip dat gebruikt wordt om de relatie tussen God en Zijn "kinderen" aan te geven, die met de bekering tot stand wordt gebracht, waardoor zij "zonen van God worden".

Afgoderij. Het verheffen van een aards voorwerp, van menselijke ideeën of systemen tot object van aanbidding.

Agape. Een Grieks woord dat door de nieuwtestamentische schrijvers gebruikt wordt om Gods liefde aan te duiden. Het omvat de gedachte van een belangeloze, uit zichzelf voortkomende betrokkenheid, in tegenstelling tot het liefhebben vanuit een behoefte of om tot een voldoening te komen.

Apollinarisme. Een ketterij die leerde dat Jezus een menselijk lichaam en een menselijke ziel had, maar dat Zijn geest of logos goddelijk was. Dit betekent een beperking van de menswording van Jezus tot het lichamelijke.

Arianisme. Een ketterij die stelde dat Christus het hoogste en eerste schepsel van al het geschapene was. Omdat Hij niet eeuwig, en dus niet volledig God is, maar een geschapen schepsel betekent dit een beperking van de goddelijkheid van Christus.

Biecht. Ook wel penitentie genoemd. Het is één van de Rooms Katholieke sacramenten, die de vergeving van zonden tot doel had. Het omvatte berouw, belijdenis en boete, en leidde tot de vergiffenis, uitgesproken door de priester.

Docetisme. Dit leerde dat Christus alleen maar verscheen in een menselijk lichaam; dit uiterlijk was schijn, en dus niet echt. Daarom leek het maar dat Hij leed en stierf. Het ontkent Jezus' lichamelijkheid; zijn lichaam was schijn.

Ebionisme. Een ketterij die leerde dat Jezus alleen maar een mens was. Hij werd door de doop van Johannes de Messias, maar werd toen niet God. Het ontkende verder de maagdelijke geboorte, alsmede de leringen van Paulus.

Eschaton. Het begrip heeft betrekking op de uiteindelijke voltooiing, of op het uiteindelijke doel waarnaar de geschiedenis zich beweegt. Het eschaton in het oude Testament is de komst van het Koninkrijk van God. Dit eschaton breekt aan met de eerste komst van Christus en het inluiden van het Koninkrijk door Hem. In het Nieuwe Testament betekent de tweede komst van Christus de volledige en uiteindelijke voltooiing van het Koninkrijk.

Eutyhianisme. Een antieke ketterij die leerde dat Christus één wezen had als resultaat van de vermenging van de goddelijke en de menselijke natuur. Het kwam er op neer dat de menselijke natuur opgeslokt was door de goddelijke. Vóór de incarnatie had Jezus twee naturen, daarna slechts één.

Existentieel. Letterlijk geïnterpreteerd heeft het betrekking op het menselijk bestaan, en is bijna een synoniem van "persoonlijk". In dit boek wordt het gebruikt om de relatie tussen de kennende en het gekende aan te duiden, wat

van invloed is op het leven van de kennende persoon. Het staat in tegenstelling tot zuiver intellectuele kennis, en het legt de nadruk op de betrokkenheid van de gehele persoon.

Gnostiek. Een beweging die een grote invloed had in de tweede eeuw, en die een verlossing door kennis leerde. Eén van de grondstellingen was een dualisme tussen geest en materie, welke laatste als een kwaad werd bestempeld. Verlossing kwam dus door een bevrijding van het lichaam tot stand.

Incarnatie. Het betekent letterlijk "in-vlees-wording". In de christelijke theologie wordt het gebruikt om het aannemen van een menselijk gestalte door God in de persoon van Jezus Christus aan te duiden.

Inspiratie. Het heeft voornamelijk betrekking op de activiteit van de Heilige Geest, die de bijbelschrijvers "inluistert", zodat zij met gezag spreken.

Logos. Een Grieks begrip dat in het evangelie van Johannes met "Woord" is vertaald. In de filosofie betekent het de ordening of het rationele principe, en heeft betrekking op het wezen der werkelijkheid. Het christelijke standpunt is dat deze Logos geïncarneerd (zie boven) is in Christus.

Monofysitisme. Het woord betekent letterlijk "één natuur". Een christelijke ketterij die de aanzet tot het Eutychianisme heeft gegeven. Het ontkent de twee naturen in Christus, het goddelijke en menselijke.

Nestorianisme. De leer dat Christus in wezen twee persoonlijkheden bezat, die in één lichaam aanwezig waren, zonder een eenheid te vormen.

Ontologisch. Een woord afgeleid van *ontos*, dat "zijn" betekent. Het heeft betrekking op het wezen, het zijn van de werkelijkheid.

Piëtisme. Een beweging die de nadruk legde op de persoonlijke religieuze ervaring. Ontstaan in de 17e eeuw in Duitsland onder invloed van Philipp Jakob Spener.

Predestinatie. Het heeft betrekking op het doel voor de mens, dat God van tevoren bepaald heeft. In de bijbel duidt het zuiver en alleen op de manier van verlossing in Christus, en op Gods ontwerp voor het ethische leven van Zijn volk, en heeft het nooit te maken met Gods beslissing over iemands eeuwige bestemming.

Religie. Dit woord heeft een bredere betekenis dan het woord godsdienst. Religie heeft betrekking op een houding van afhankelijkheid van iets of iemand groter dan de mens zelf. F. Schleiermacher definieerde religie als "een gevoel van absolute afhankelijkheid".

Sacrament. In de protestantse theologie is een sacrament een uiterlijk teken, begeleid door een belofte van vergeving van zonden. Wanneer het in geloof ontvangen wordt, wordt het een middel van genade. Vanuit deze opvatting accepteren de protestanten slechts twee sacramenten: Doop en Heilig Avondmaal.

Sacramentalisme. De opvatting dat de sacramenten automatisch genade verlenen zonder rekening te houden met de morele gesteldheid of het geloof van degene die het ontvangt.

Uitverkiezing. Het heeft betrekking op Gods handelwijze in het kiezen van mensen voor speciale opdrachten en op Zijn eeuwig doel voor de mensen, namelijk dat zij heilig van karakter zullen zijn en gelijkend op Christus. Het wordt in de bijbel nooit gebruikt om een beslissing betreffende de eeuwige bestemming aan te duiden.

Verlossing. Letterlijk betekent het "los zijn", "vrij zijn". Het heeft in het algemeen betrekking op het volledige werk van God in het herstellen van de mens in zijn relatie tot het Goddelijke.

Verzoening. Een omvattend begrip dat zowel kan slaan op het werk van Christus (of de offers in het Oude Testament) in het overwinnen van de vervreemding tussen God en de mens, als ook op het resultaat van dit werk van Christus. Het kan dus zowel het verzoenen (door Christus) als het verzoend zijn (van God en mens) aanduiden.

Wedergeboorte. Een theologisch begrip dat het tot leven brengen uit de dood aanduidt, met betrekking tot het geestelijk leven.

Bibliografie

- Aulen, G. Christus Victor. New York, 1945.
--. The faith of the Christian Church. Philadelphia, 1960.
Baillie, D. God was in Christ. Londen, 1961.
--. The Theology of the Sacraments. New York, 1957.
Barclay, W. Daily study Bible, "Gospel of John", vol. I. Philadelphia, 1956.
--. The Promise of the Spirit. Londen, 1960.
Barth, K. Dogmatik im Grundriss. Zürich, 1947.
Berkhof, H., Christelijk Geloof. 5e dr., Nijkerk, 1985.
--. Inleiding tot de Studie van de Dogmatiek. Kampen, 1982.
Calvijn, J.

